

16—17 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 16 maj

	Sid.
Svar på fråga av herr Nordgren ang. folktandvårdskliniken i Edsbyn	3
Svar på interpellationer av:	
herr Wiklund ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall	5
fru Thunvall ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet	10
herr Persson i Heden ang. statsgaranterade vårbrukslån	15
herr Svensson i Stenkyrka ang. samordning av åldrings- och kroni- kervården	16
herr Persson i Heden ang. ersättning för vård i hemmet av neuro- sedynskadade barn	18
herr Nordgren ang. förlust av rätt till tilläggs pension i vissa fall . .	19
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. pensionärernas ställning inom sjukförsäkringen	22
herr Carlsson i Huskvarna ang. pensionärers sjukförsäkringsavgifter	23

Fredagen den 17 maj

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation av herr Helén ang. planeringen av fackskoleorganisationen	26
Anslag till socionomutbildning	39
Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.	64
Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnad	71
Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigs- sjukvårdslagen	76
Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.	84
Behandlingen av samvetsömna värnpliktiga, m. m.	91

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Carbell ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål	99
fru Eriksson i Stockholm ang. sockersjukas rätt till anställning i statlig tjänst	100

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 17 maj

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 95, ang. vissa frågor rörande fackskolor m. m.	26
— nr 110, ang. anslag till socionomutbildning	39
— nr 96, ang. anslag till markförvärv för övningsfält m. m.	64
— nr 97, ang. anslag till åtgärder mot silikos, luftföroreningar och tobaksrökning	64
— nr 98, ang. anslag till hälsovårdsupplysning	64
— nr 99, om anslag till förvaring och underhåll av civilförsvars- materiel m. m.	64
— nr 100, ang. vissa anslag till civilförsvaret m. m.	64
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 35, ang. upphävande av förord- ningen om nöjesskatt, m. m.	64
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 91, ang. upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.	65
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 40, om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen, m. m.	71
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. ersättning till ledamot av allmänt kyrkomöte	76
— nr 18, om vissa engångsunderstöd	76
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	76
— nr 23, ang. ändrad lydelse av 2 § 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts re- geringsrätt	76
— nr 24, ang. lag om allmänt kriminalregister m. m.	76
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. lag om allmänt kriminal- register m. m.	76
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. ändring i lagen om sambruks- föreningar, m. m.	76
— nr 26, om ändrad lydelse av 15 kap. 29 § giftermålsbalken, m. m.	76
— nr 27, om ändring i rättegångsbalken m. m.	76
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. grunder för krigssjukvårds- utbildning av läkare och om ändring i lagen om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårds- lag)	76
— nr 53, om ändring i arbetarskyddslagen, m. m.	84
— nr 54, ang. lag om behörighet att utöva tandläkaryrket m. m. ...	91

Torsdagen den 16 maj

Kl. 15.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollen för den 10 innevarande maj.

§ 2

Svar på fråga ang. folktandvårdskliniken i Edsbyn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Nordgren har frågat mig, om jag kan upplysa kammaren om vilka förutsättningar som finns för att åter öppna den sedan mitten av december 1961 stängda folktandvårdspolikliniken i Edsbyn.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Som bekant har folktandvården sedan länge haft att kämpa med svårigheter att rekrytera tandläkare, när tillgången på utbildade tandläkare på 1940- och 1950-talen — trots ökad utbildningskapacitet — ej motsvarat den starkt ökade efterfrågan på tandvård. Samma situation som i Edsbyn råder därför tyvärr även på andra håll i landet. Sammanlagda antalet tandläkarvakanser inom folktandvården har under de senaste månaderna uppgått till något över 300, motsvarande 14 procent av antalet tandläkartjänster.

Det är naturligt att i en sådan situation tjänsterna på förhållandevis avlägsna, mindre orter blir svårast att besät-

ta, och det är också främst där som man tvingats stänga vissa tandpolikliniker.

För att komma till rätta med dessa missförhållanden och för att i framtiden kunna ytterligare utbygga bl. a. folktandvården har statsmakterna under de senaste åren vidtagit en rad åtgärder för att öka tillgången på tandläkare. Sålunda har utbildningskapaciteten vid de befintliga tandläkarhögskolorna successivt utökats, och förberedelsearbetet med den i princip redan beslutade nya tandläkarhögskolan i Göteborg pågår för fullt. För att snabbt kunna få en förbättring till stånd har regeringen därjämte — i avbidan på utbyggnaden av vår egen utbildningskapacitet — medverkat till att svenska studenter beredes utbildning vid västtyska tandläkarhögskolor.

Jag vill vidare erinra om att de för studerande vid tandläkarhögskola avsedda stipendierna, vilka är förenade med tjänstgöringsskyldighet i folktandvården, nyligen höjts från 2 000 till 2 500 kronor och att i samband därmed antalet stipendier ökats från 250 till 300.

Vad särskilt angår distriktstandpolikliniken i Edsbyn kan jag upplysa om att tandvårdsinspektören i länet meddelat, att två odontologie kandidater förordnats å tjänster i Edsbyn och beräknas tillträda den 15 juni 1963 under förutsättning att de dessförinnan blivit färdiga med sin examen. Förutsättningar torde därför finnas att åter öppna tandpolikliniken i Edsbyn inom en nära framtid.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka stats-

Svar på fråga ang. folktandvårdskliniken i Edsbyn

rådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min enkla fråga. Herr statsråd, det kan synas förmätet att redan efter ungefär ett år åter besvara statsrådet med detta ärende. Men det beror, som statsrådet naturligtvis förstår, enbart på att läget i fråga om tandvården och skoltandvården i Edsbyn icke undergått någon förändring under denna tid — detta trots att statsrådet i mars i fjol, utöver löftet om utbyggnad av tandläkarinstitutet i Umeå och förberedelser för ett institut i Göteborg — vilka båda saker självfallet måste ta tid — lovade att skyndsamt låta undersöka möjligheterna dels att placera ett hundratal studerande vid tyska tandläkar-skolor, dels att förmå utländska tandläkare att söka tjänster i den svenska folktandvården samt vidtagna åtgärder för att främja detta syfte.

Av svaret kan jag med tillfredsställelse och tacksamhet konstatera, att det under vissa förutsättningar nu tydligen finns möjligheter att från och med juni 1963 få åtminstone ett par av dessa tjänster besatta. Självfallet är vi tack-samma för detta.

Jag förstår mycket väl de svårigheter som föreligger på detta liksom på många andra områden, då det gäller att finna kvalificerad arbetskraft. Å andra sidan måste man naturligtvis också förstå den besvikelse som befolkningen känner, när man ser hur stora belopp investeras i folktandvårdskliniker utan att de kunnat användas under så pass lång tid som här är fallet. I dag lär inte mindre än 47 kliniker vara stängda. Kliniken i Edsbyn är fullt modern, har sex tandläkarstolar, sterilrum, röntgenutrustning m. m. men, som sagt, inte några tandläkare. Dessutom finns bostad för eventuell tandläkare. Två alternerande sköterskor upplyser i telefon att kliniken är stängd sedan mitten av december 1961. En tandtekniker har skött protesarbeten m. m. för annan kliniks räkning. Det finns visserligen två privatpraktiserande tandläkare, men de är

överhopade med arbete — väntetiden för nya patienter lär vara ungefär tre år. Tandutdragning är det enda de har möjlighet att utföra snabbare. Många skolbarn och ungdomar tvingas att låta dra ut permanenta tänder och blir följaktligen mer eller mindre invalidiserade för livet. Edsbyns husmodersförening har påtalat just detta förhållande, och man är allvarligt bekymrad över att inte ens barn och ungdom kan få erforderlig tandvård.

I vakansorterna försöker landstingen att få tandläkare från angränsande distrikt att ta hand om akuta fall — i Edsbyn har detta inte lyckats.

I Västerbotten är läget oroande. Tandläkarhögskolan har tagit hand om de vuxna patienterna, men för barn och ungdom finns inte heller där möjlighet till erforderlig tandvård.

Jag behöver självfallet inte understryka vikten av god tandvård även för barn och ungdom. Däremot tror jag det är angeläget att uppmärksamma konkurrensen om tandläkarna mellan städerna och landsbygden, speciellt i Norrland. Ofta är skatterna högre i landsbygdskommunerna än i städerna, men de senare har trots detta, som synes, bättre förmåner även på detta område. Motåtgärder i detta avseende kan även det vara ett led i kampen mot flykten från landsbygden, från norrlandslänen — en sak som jag tror mig förstå att statsrådet har en stark känsla för.

I Tyskland har man byggt ut tandläkarinstitutet, så att man till och med kan ta emot svenska studerande. Enligt uppgift från medicinalstyrelsen blir många tyska tandläkare intresserade av att arbeta i Sverige, när de hör talas om förtjänstmöjligheterna, men de drar sig tillbaka, när de får klart för sig vad som går bort i skatt här i landet.

Med det sagda ber jag än en gång att få tacka statsrådet för svaret och framför allt ber jag att få tacka för det resultat som tydligen nu kan väntas. Men jag ber även att få vädja till statsrådet

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

att försöka vidta ytterligare åtgärder för att häva bristen på tandläkare, så väl i de olika norrlandslänen som i landet i övrigt, samt överväga för det första snabbare utbyggnad av tandläkarhögskolan i Göteborg, för det andra omprövning av behovet av tandläkare, särskilt med tanke på att detta kan beräknas öka i framtiden, för det tredje någon form av låt mig säga landsortstillägg eller kallortstillägg för tjänstgöring på sådana mindre orter som har svårigheter att få tandläkare, och för det fjärde åtgärder för att uppmuntra utländska tandläkare att komma hit och arbeta till dess vi själva kan täcka behovet.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skulle vara intresserad av att få diskutera vad frågeinstitutet enkel fråga egentligen innebär. Jag har uppfattat det så, att man ställer en kort fråga och begär och får ett relativt kort svar. Herr Nordgren har ställt en kort fråga, hur det blir med folktandvården i Edsbyn, och jag har svarat att Edsbyn om inget särskilt inträffar får två tandläkare den 15 juni. Om avsikten med frågan hade varit att vi skulle ta upp en allmän debatt om folktandvårdens läge, hade jag varit beredd till det. Självfallet är jag ändå intresserad av att beröra de spörsmål, som herr Nordgren tog upp i sitt anförande.

Jag sade i mars i fjol, att vi skulle försöka vidga utbildningen. De pågående förhandlingarna om tandläkarhögskolan i Göteborg är nu i det närmaste klara. Möjligheterna till utbildning i andra länder höll vi i fjol på att undersöka, och detta är nu klart. Ett sextiotal svenska ungdomar utbildas vid västtyska institut. Behovet av tandläkare för framtiden är också klarlagt. Vi har bara haft att konstatera beträffande utredningarna om folktandvården, att varje prognos visat ett ökat behov. En utredning på

1930-talet visade att folktandvården skulle behöva 800 tandläkare. Efter kriget gjordes en ny utredning, som kom fram till att det skulle behövas 1 800, och en utredning i slutet av 1950-talet visade att folktandvården skulle kräva cirka 3 000 tandläkare. Vi anstränger oss naturligtvis att så skyndsamt som möjligt bygga ut med hänsyn till detta behov. Vi undersöker också möjligheterna att få in tandläkare från andra länder. Vi har försökt i alla europeiska länder som har en tandläkarutbildning som är någorlunda jämförbar med vår, men också i dessa länder stiger efterfrågan.

Efterfrågan på tandvård har alltså under hela efterkrigstiden varit i oavbruten stegring. Vi har trots den utbyggnad som skett inte kunnat tillgodose behovet, men vi gör alla ansträngningar som kan göras. Jag tror att herr Nordgren och jag med detta kan vara överens. Vi gör vad vi kan. I Edsbyn, som frågan gällde, får ni tandläkare den 15 juni.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för den hjälp som Edsbyn kommer att få och uttalar en förhoppning om att statsrådet lyckas häva bristen på tandläkare även vid övriga kliniker.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har dels bett mig lämna en redogörelse för omständigheterna i ett i början av mars i år i Stockholm inträffat, i pressen relaterat dödsfall, varvid en person avlidit i väntan på remiss av jourhavande läkare för transport med

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

ambulans till sjukhus, dels frågat mig, om jag vill medverka till att erforderliga åtgärder vidtages i syfte att förhindra att det inträffade fallet upprepas.

Till svar på interpellationen vill jag först återge följande av sjukvårdsstyrelsen i Stockholm avgivna redogörelse för omständigheterna i det mycket beklagliga fallet, vilket inträffade onsdagen den 6 mars 1963.

Kl. 15.40 inkom anmälan till sjukhuscentralen med begäran om besök av jourhavande läkare hos en patient. Den telefonerande, som uppgav sig vara bekant med patienten, anmälde att denne var sjuk och icke ätit under den senaste veckan, varför han behövde komma under läkarkontroll. Av samtalet fick sjuksköterskan intrycket, att patienten visserligen var sjuk, men icke att det var fråga om något överhängande livshot.

På grund av den stora utbredningen av infektionssjukdomar i staden vid denna tidpunkt var de jourhavande läkarna mycket hårt belastade. En reservjourhavande läkare skulle träda i verksamhet inom någon timme, men man ansåg sig inte kunna avvakta denne utan anmälde fallet till den ordinarie juren inom området efter 5 min., således kl. 15.45. Sjuksköterskan ansåg, att patienten snabbast skulle få hjälp på detta sätt.

Den sjukes kamrat tog sedan förnyad kontakt med sjukhuscentralen och frågade om jourhavanden kunde komma snart. I samband med detta sökte sjukhuscentralen kontakt med läkarbilen, men på grund av blockering av telefonerna till såväl denna som Räddningskåren kunde man inte nå bilen och påskynda besöket. På sjuksköterskans fråga om patienten var sämre gick det ej att få något klart besked.

Strax efter kl. 18.00 tog patientens kamrat även kontakt med brandkårens ambulanscentral. Härvid meddelade han, att han kallat på jourhavande läkare men att denne ännu inte kommit, varför han önskade få ambulans. Eftersom

det av samtalet icke framgick, att sjukdomsfall var så allvarligt, att ambulans omedelbart skulle ställas till förfogande, meddelade den jourhavande vid brandkårens ambulanscentral, att man önskade läkarhänvisning, förslagsvis av jourhavande läkare, innan ambulans kunde erhållas. En stund senare ringde återigen patientens kamrat och meddelade, att patienten avlidit samt begärde ambulans. Med anledning härav sändes ambulans kl. 19.05. I samband med detta meddelades sjukhuscentralen om dödsfallet och att ambulans rekvirerats till patientens uppehållsplats, varför jourhavande läkare avbeställdes. Samtidigt anmälde fallet från ambulanscentralen till Mariapolisens.

Sedermera har inhämtats att patienten levde, då ambulanspersonalen hämtade honom men att han avled under transport till serafimerlasarettet.

Organisationen i Stockholm av verksamheten med jourhavande läkare startade i mitten av 1940-talet för att därigenom befria distriktsläkarna från skyldigheten att göra sjukbesök under nattetid samt sön- och helgdagar. Redan från början av denna verksamhet har ansvaret härför handhåfts av Stockholms läkarförening i samarbete med sjukvårdsstyrelsen. I en mellan läkarföreningen och sjukvårdsstyrelsen ingången överenskommelse fastslås bl. a. att föreningen i samråd med sjukvårdsstyrelsen skall svara för att jourtjänsten är så anordnad, att den motsvarar förefintligt behov. Läkarföreningen ställer i enlighet härmed ett växlande antal läkare till förfogande under olika tider på dygnet. Då sjukdomsläget i staden så kräver, utvidgas antalet tjänstgörande läkare i största möjliga utsträckning.

De jourhavande läkarnas uppgift är att ombesörja vård till akuta sjukdomsfall av brådskande natur. Kapaciteten är vid normal belastning cirka 140—160 besök per dygn. Vid stegrad sjuklighet kan dock antalet besök ökas i väsentlig

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

omfattning. Sålunda uppgick under förkylningsepidemien i mars 1963 besöken tidvis till 500—600 per dygn.

På dagtid svarar de jourhavande läkarna givetvis icke ensamma för samtliga hembesök. Ett stort antal sådana besök ombesörjes av flertalet privatpraktiserande läkare samt av distrikts- och tjänsteläkarna, vilka senare samtliga gör flera hembesök per dag.

Förmedlingen av jourhavande läkare handhas av sjukhuscentralen, vars huvudsakliga uppgift är förmedling av patientintagning på stadens sjukhus. Sedan början av år 1955 samarbetar Stockholms läkarförening och Räddningskåren i fråga om transport av jourhavande läkare. Räddningskårens bilar är i viss mån specialinredda för ändamålet. De är försedda med sirener för att snabbt kunna ta sig fram i trafiken. Bilarna är vidare utrustade dels med telestyrelsens radiotelefon, dels med radiosändare och mottagare, anslutna till Räddningskårens radiostation. Dessutom medför varje bil syrgasapparat m. m. Personalen på sjukhuscentralen står i telefonkontakt med läkarna i bilarna — i förekommande fall chaufförerna — och meddelar inkomna sjukbud. Brådskande sjukbesök kan därigenom utföras snabbt.

Enligt vad jag inhämtat från sjukvårdsstyrelsen har den nuvarande organisationen fungerat väl vid normalbelastning. Det tillämpade transportsystemet har inneburit en effektivisering av läkarnas verksamhet, och väntetiderna för sjukbesök är under vanliga förhållanden relativt korta. Från såväl läkarföreningens som sjukvårdsförvaltningens sida göres självfallet allt som står i deras makt för att en genom stegrad sjuklighet kraftigt ökad belastning på jourläkarverksamheten skall kunna mötas med ökade resurser.

Från sjukvårdsförvaltningens sida har man förklarat sig dela herr Wiklunds åsikt, att det icke synes försvarligt, att läkarremiss vid allvarliga sjukdomsfall

absolut skall behöva inväntas, innan transport till sjukhus av den sjuke kan ordnas. De av herr Wiklund önskade reglerna för i vilken mån läkarremiss skall krävas för ambulanstransport till sjukhus tillämpas emellertid redan sedan lång tid tillbaka i Stockholm. Om sjukhuscentralens eller ambulanscentralens personal på grundval av de uppgifter, som lämnas dit per telefon av anhörig eller annan person, bedömer ett fall såsom brådskande, sändes omedelbart ambulans för transport till sjukhus utan att jourhavande läkare behöver inväntas. Anledningen till att detta ej skedde i det aktuella fallet var, att varken sjuksköterskan vid sjukhuscentralen eller jourhavanden vid ambulanscentralen på grundval av de upplysningar, som lämnades av den avlidnes kamrat, ansåg sig böra bedöma fallet såsom särskilt brådskande. De i telefon lämnade uppgifterna talade för att det lämpligaste vore att invänta den jourhavande läkarens besök hos patienten.

Stockholms stads sjukvårdsstyrelse har upplyst, att sjukvårdsförvaltningen för att ytterligare effektivisera jourverksamheten i samråd med läkarföreningen sedan en tid tillbaka undersökt möjligheterna att installera en egen radiostation för att förbättra kontakten mellan sjukhuscentralen och läkarbilarna. Förvaltningen avser att under våren 1963 framlägga ett förslag om en sådan kommunikationsradioanläggning.

Slutligen vill jag upplysa, att frågan rörande utbildning av ambulanspersonal och tillsynsverksamheten för sjuktransportväsendet m. m. för närvarande är under övervägande inom inrikesdepartementet. Förslag har bl. a. framlagts om att ambulansväsendet skall betraktas som en del av sjukvården och anknypas till sjukhusen, varvid ambulanserna bör stationeras på vederbörande sjukhus och ambulanspersonalen ingå i den på sjukhuset anställda arbetskraften. Vidare har föreslagits, att utbildningen av

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

ambulanspersonalen skall inriktas på att personalen skall kunna deltaga i sjukvårdsarbetet och fullgöra den ofta viktiga första behandlingen på olycksplatsen samt att, då tillgången på kvalificerad personal ökar, sjukhuset skall kunna utsända även läkare och sjuksköterskor med ambulanstransporter när så är påkallat.

Såsom framgår av vad jag här anfört har i Stockholm redan vidtagits en rad olika åtgärder för att höja sjukvårdens beredskap vid akuta sjukdomsfall och ytterligare sådana åtgärder planeras.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att till inrikesministern få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Den ställdes redan den 12 mars och gäller ju inte, som man på sina håll tror, den i och för sig viktiga beredskapen vid en eventuell smittkopps pandemi.

Den lämnade redogörelsen är utförlig och mycket tillfredsställande och ger de upplysningar man egentligen kan begära för att bedöma det fall, som bildade utgångspunkt för interpellationen.

Det förhåller sig alltså så, att det i Stockholm inte behövs läkarremiss för att en person, som allvarligt skadas genom olycksfall eller blir svårt akut sjuk skall kunna snabbt föras till sjukhus. Detta gäller även för olycksfall eller sjukdomsfall inomhus, och jag hoppas, att även mera tveksamma fall bedöms likartat. Det är nämligen inte att begära, att anhöriga eller, som i detta fall, en kamrat till den sjuke skall vara kapabla att avgöra, om ett fall är allvarligt eller inte. Det aktuella fallet är betydande för vad som annars kan inträffa.

I detta fall gavs dock av allt att döma till en början upplysningar om den sjuke, som gav intryck av att fallet, såsom inrikesministern framhållit, varken

var brådskande eller egentligen tveksamt. Man ansåg sig på grundval av upplysningarna kunna uppskjuta transporten tills läkare kunnat bedöma fallet. Det måste ställas stora krav på den som i sjukhuscentralen eller ambulanscentralen snabbt skall ta ställning till de olika fallens angelägenhetsgrad, och det är naturligtvis lätt att vara efterklok. Jag vet också att man valt mycket vältränad och omdömesgill personal för denna uppgift här i Stockholm. Men det gäller väl för denna personal att så utförligt som omständigheterna medger mera aktivt förfråga sig om det aktuella fallet och inte nöja sig med de knapphändiga eller suddiga uppgifter, som en kanske upprörd eller nedstämd anhörig eller kamrat till den sjuke mer eller mindre spontant lämnar.

Ambulanspersonalen i Stockholm har emellertid meddelat mig, att man trots den angivna regeln är något återhållsam med sjukhustransport utan läkarremiss i en hel del gränsfall och fall då vederbörande varit sjuk förut. Det sammanhänger, naturligtvis skulle jag vilja säga, med bristen på sjukhusplatser. Man får ibland i ett sådant fall köra den sjuke från sjukhus till sjukhus utan att något kan ta emot. På den punkten har sjukhusförvaltningen i Stockholm i sin redogörelse inte lämnat någon upplysning om vad som finns av beredskap eller vad som planeras för att stärka denna beredskap. »Gamla» fall kan ju också vara brådskande, de kan plötsligt akutiseras. Nu lämnas den åtminstone tidvis hårt ansträngda ambulanspersonalen och den ännu mera pressade sjukhuspersonalen att fungera som ett slags stötfångare mellan den del av allmänheten, som i sådana lägen påkallar hjälp från den allmänna sjukvården, och sjukhusadministrationen i Stockholm. Här gäller det nog främst en organisationsfråga — att ordna tillräckliga mottagningsavdelningar i beredskapssyfte — fast givetvis även frågan

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förbättra sjukvårdsorganens beredskap vid akuta sjukdomsfall

om nyproduktion av sjukhusplatser kommer in i bilden.

I svaret lämnas ingen upplysning om hurudana möjligheterna är ute i landet att i brådskande fall få sjukhustransport utan läkarremiss. Jag medger att jag endast i förbigående berört denna sida av saken i min interpellation, men denna avsåg även förhållandena i andra delar av landet än Stockholm. Gäller samma ordning där som i Stockholm? Har de offentliga organen för ambulansverksamhet, d. v. s. brandkår och sjukhus — jag lämnar alltså de privata företagen därhän — klara instruktioner på denna punkt och har de tillräckligt stora mottagningsavdelningar, dit man, när det uppstår svårigheter att få läkarremiss, utan att iakttä formaliteter kan föra svåra akuta sjukdomsfall för en första bedömning?

Jag hoppas också att ambulansväsendets integrering med sjukvården, som inrikesministern berörde och som ur vissa synpunkter för mig ter sig naturlig och lämplig, inte leder till att ambulansväsendets ansikte gentemot allmänheten i brådskande fall kommer att direkt präglas av sjukhusens platsbrist. Här aktualiseras åter den rent organisatoriska frågan om tillräckliga mottagningsavdelningar.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! I själva sakfrågan tycks herr Wiklund och jag vara i stort sett överens. Herr Wiklund har begärt en redovisning av ett egentligen kommunalt ärende. Vi har remitterat frågan till medicinalstyrelsen som infordrat upplysningar av de kommunala organen, och det är i huvudsak de upplysningarna jag har redovisat i fråga om det aktuella fallet och om hur organisationen är uppbyggd i Stockholm.

Vi kanske kan vara överens om att

det föreligger brister i organisationen. Detta gäller inte minst beträffande sjukvårdsplatserna i Stockholm. I samarbete med landstinget har Stockholms stad emellertid nu gjort upp en sjukvårdsplan som innefattar ett mycket stort utbyggnadsprogram. Detta har man börjat att realisera. Men det kommer naturligtvis att ta tid innan det är genomfört. Man har kanske anledning att säga, att man låtit 1950-talet gå utan att förse befolkningen med de sjukvårdsmöjligheter i form av vårdplatser som skulle gjort situationen något mera tillfredsställande än den är just nu. Men man håller som sagt nu på med att försöka åstadkomma en rättelse av dessa förhållanden.

Den andra frågan, som man kan läsa ut av herr Wiklunds interpellation, rör situationen i landet i övrigt. På den vill jag svara — utan att dock närmare ha undersökt förhållandena — att läget beträffande sjukvårdsplatser i allmänhet är gynnsamare i landstingen än i Stockholm. Jag vågar säga att i vissa landsting är läget väsentligt gynnsamare. Framför allt gäller detta möjligheterna till den olycksfalls- och akutmottagning som vi nu närmast diskuterar.

Vad sedan beträffar ambulansorganisationen och instruktionerna för den organisationen varierar dessa inom de olika sjukvårdsområdena. Det gäller alltså ingen entydig och allmän regel på detta område. Jag är medveten om att svårigheter då och då uppstår också ute i landet när det gäller att kalla på ambulans och att få den till en olycksplats eller till ett hem, där det föreligger behov av detta transportmedel. I en del landsting har föreskrivits, att ambulans inte får sändas ut utan remiss från läkare eller sjuksköterska. Å andra sidan har dessa bestämmelser mjukats upp väsentligt under den senaste tiden, så att man kan ringa direkt och begära ambulanstransport. Jag tror att det är

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

den senare tendensen som är den mest utmärkande för den senaste tidens utveckling.

Jag har i interpellationssvaret sagt att det har företagits ett par utredningar, som vi håller på att diskutera i inrikesdepartementet och som är remitterade till skilda organ för yttrande. Det är möjligt att vi kommer fram till att det behövs mera enhetliga bestämmelser på detta område, men det kan vi inte säga någonting mer exakt om, förrän hela denna fråga har blivit slutbehandlad.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är mycket tillfredsställande upplysningar vi nu fick i inrikesministerns tillägg till svaret.

Skall man förbättra möjligheterna att få en snabb transport av sjukdomsfall av detta slag — alltså transport av akut svårt sjuka människor till sjukhus — utan remiss från läkare, är detta tydligen i hög grad en organisationsfråga på sjukhussidan. Detta framgår alldeles tydligt av förhållandena i Stockholm, och det tycks också delvis vara fallet med landet i övrigt. Jag skulle gärna se att man gjorde en allmän översyn över hur mottagningsavdelningarna är organiserade ur utrymmessynpunkt, så att den regel, som faktiskt gäller i Stockholm men som det tycks vara svårt ibland att tillämpa på grund av platsbristen, blir gällande för hela landet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare fru Thunvall har frågat mig, om jag vill medverka till att skolungdom ges fullgoda möjligheter till praktisk yrkesorientering inom sjukvården och polisväsendet.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Det är givetvis angeläget, att statliga och kommunala verk och inrättningar i möjligaste mån medverkar vid genomförandet av den praktiska yrkesorienteringen inom grundskolans ram. Åtskilliga statliga förvaltningar, bl. a. flera av de affärsdrivande verken, har också redan under 1950-talet givit sina underlydande organ anvisningar om sådan medverkan.

För sjukvårdsinrättningarna — som med vissa undantag drivs av kommunala huvudmän — har några generella anvisningar inte ansetts böra utfärdas. Enligt praxis är minimiåldern för avlönad anställning i slutet sjukvård 18 år. Detta har på många håll anförts som argument mot sjukhusens medverkan i praktisk yrkesorientering för ungdomar i 15—16-årsåldern. Man har också ofta framhållit, att arbete på vårdavdelningar kräver så stort mått av ansvar, pålitlighet och psykisk motståndskraft, att det vore olämpligt för minderåriga. Medicinalstyrelsen diskuterade redan 1958 i sitt huvudmannaråd frågan om sjukhusens medverkan vid yrkesorienteringen. Det framgick därvid, att man var ense om att enhetsskolans elever var för unga för att böra komma i kontakt med sjukvårdens alla sidor samt att man i denna fråga måste särskilt beakta de sjukas intressen. I likhet med medicinalstyrelsen ansåg huvudmannarådet, att den inblick i sjukvården, som enhetsskolans elever enligt skolöverstyrelsens mening borde få möjlighet till, för klass 8 borde ske i form av väl planlagda studiebesök och för klass 9 på sätt som skett i Stockholm genom teoretisk-praktisk utbildning i lärosal och studiebesök.

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

Medicinalstyrelsens uppfattning, att sjukhusen ej bör vara praktikplatser för skolungdom i och för yrkesorientering, har sedan 1958 ytterligare stärkts. De infektioner, som sprids bland patienter och personal i samband med vistelse på sjukvårdsanstalter, har på ett oroväckande sätt ökat i frekvens och blivit alltmer svårbehandlade, vilket givit styrelsen anledning att lämna omfattande anvisningar beträffande det dagliga sjukvårdsarbetet. För såväl skolungdomens egen som inte minst patienternas skull är styrelsen av den uppfattningen, att man enbart på grund av infektionsriskerna bör motsätta sig, att skoleleverna föres in i sjukhusarbetet under kortare tid för tjänstgöring på skilda avdelningar. Det skulle inte vara möjligt för den arbetsledande sjukvårdspersonalen att medhinna den instruktion och övervakning som måste ske, om de angivna anvisningarna skall följas.

För ett växande antal yrken krävs nu sjukvårdsutbildning av varierande omfattning. Det föreligger f. n. mycket stora svårigheter att på ett lämpligt sätt ordna den praktiska sjukvårdsutbildningen för alla grupper. För sjukhusens och vårdavdelningarnas sjuksköterskor utgör de många elevgrupperna redan nu en stor belastning, som ytterst drabbar patientvården. Medicinalstyrelsen mottar ofta klagomål från såväl läkare som sjuksköterskor rörande undervisningsbördan. Att de mest svårbesatta sjukskötersketjänsterna f. n. finns på vårdavdelningarna beror enligt styrelsens uppfattning bl. a. på detta förhållande.

För egen del vill jag framhålla, att man vid bedömningen av frågan om praktisk yrkesorientering vid sjukvårdsinrättningarna särskilt måste beakta sjukvårdens och de sjukas intressen. För sjukvården som sådan måste det emellertid på längre sikt vara ett intresse att sjukvårdsinrättningarna får

samma möjligheter som andra yrkesområden att orientera skolungdomar om sina arbetsförhållanden.

Det är därför enligt min mening angeläget, att skolungdomen i ökad utsträckning beredes möjlighet till yrkesorientering inom sjukvården. Det torde därvid, såsom medicinalstyrelsen framhållit, ligga nära till hands att i första hand ordna detta i form av väl planlagda studiebesök eventuellt i kombination med teoretisk-praktisk undervisning i lärosal. För dem, som verkligen vill ha praktisk erfarenhet av omhändertagande och vård av människor, torde praktik kunna ordnas på vissa mindre sjukhem för långtidsvård och på ålderdomshem. Sådan praktik borde vara av väsentligt värde för ungdom i vårt samhälle med ett ökande antal äldre och kunna medverka till större förståelse för de gamlas problem. Den innebär visserligen inte samma rekryteringsstimulans som kontakten med akutsjukvården, men den ger orientering om ett av de största och mest aktuella vårdområdena och den arbetsinsats som där kräves. Det synes lämpligt, att fortsatta överläggningar mellan de berörda ämbetsverken och sjukvårdens huvudmän kommer till stånd rörande formerna för yrkesorientering på sjukvårdens område.

Även inom polisväsendet har man i avsikt att avsaknad av centrala anvisningar om den praktiska yrkesorienteringen bedömt situationen olika på skilda orter. Man synes därvid ofta ha vägt önskvärdheten av en förbättrad rekrytering mot de stora olägenheter som sammanhänger med att vissa polisiära arbetsmoment är sådana, att minderårigas närvaro måste undvikas. De lokala polismyndigheterna förefaller emellertid i många fall ha strävat efter att erbjuda skolelever praktisk yrkesorientering under betryggande former. Det bör i detta sammanhang även framhållas, att de elever, som hittills beretts möjlighet att

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

deltaga i sådan orientering på ifrågasatt område, vanligen inte valt den utbildningslinje, inom vilken de normalt kunnat förvärva den teoretiska underbyggnad, som krävs för anställning såsom polisaspirant. Sedan praktisk yrkesorientering numera blivit obligatorisk för samtliga elever i grundskolan, har frågan dock kommit i annat läge.

Jag är därför beredd att undersöka möjligheterna att praktisk yrkesorientering kommer till stånd i ökad utsträckning inom polisväsendet. Även på detta område finns redan nu sådana möjligheter på vissa orter, och några överstigliga hinder synes sålunda inte föreligga, även om man kanske jämväl i detta fall måste söka sig fram delvis på andra vägar än de som följs inom flertalet yrkesområden. Enligt vad jag inhämtat överväger man inom polisväsendets organisationsnämnd, som är central myndighet för främjande av rekryteringen till polisyrket, att föreslå rikets polischefer att, i likhet med vad som sker inom försvaret, samla eleverna till speciella orienteringskurser, i de fall enskild yrkesorientering ej kan ordnas.

Vidare anförde

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

När jag ställde frågan beträffande möjligheter för elever i grundskolans åttonde och nionde årskurser att erhålla praktisk yrkesorientering inom sjukvård och polisväsen — på sätt som sker på andra yrkesområden — kunde jag inte tro annat än att den negativa inställningen från lasarets- och polisledningens sida var av lokal karaktär, vilket jag då också sade i min interpellation.

Från de yrkesrådgivande lärarnas sida var man emellertid bekymrad för utvecklingen, och jag ville därför höra statsrådets syn på problemet.

I anslutning till min interpellation tog en av våra tidningar upp frågan i sin hemtrakt och fick samma avvisande besked från de ansvarigas sida, medan yrkesvalslärare svarade, att jag i min interpellation »ingalunda skjutit över målet». Under mellantiden har jag av kamrater här i riksdagen fått veta, att samma problem finns litet här och var, och när man i svaret i dag läser om medicinalstyrelsens inställning förstår man att det kan bli på detta sätt.

Jag är därför mycket glad över statsrådets positiva syn på frågan. Den hade jag heller inte betvivlat. Frånsett att praktisk yrkesorientering ingår i vår nuvarande skolform som ett komplement till den teoretiska och att det därför måste finnas samma möjligheter inom den offentliga sektorn som vi förväntar av den privata, är det inom dessa speciella yrken så stor brist på personal att man därför, som jag ser det, borde vara angelägen att intressera och stimulera ungdom att välja denna yrkesväg. Det är här inte fråga om yrkesutbildning, herr talman, utan om yrkesorientering, och det är inte riktigt samma sak.

I min interpellation återgav jag vad som står i läroplanen för grundskolan beträffande just detta, men då det kan vara av värde att understryka bestämmelserna för sådana arbetsgivare — kanske även inom andra yrkesområden — som är tveksamma eller helt negativa, ber jag att få citera läroplanen i berörda avseenden även nu:

»Den praktiska yrkesorienteringen har till uppgift att, som ett komplement till den teoretiska yrkesorienteringen och övrig undervisning i samhällskunskap genom praktik på några arbetsplatser ge eleven dels tillfälle till personliga erfarenheter av ett begränsat an-

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

tal yrken eller yrkesområden och därigenom en konkret uppfattning av vad arbetsuppgifter och arbetsmiljö inom dessa yrken eller yrkesområden innebär och kräver, dels någon möjlighet att praktiskt pröva om han äger de anlag, intressen och övriga förutsättningar, som erfordras för yrkena i fråga; dels ökad kunskap om arbetslivet, t. ex. om arbetsfördelning och specialisering, om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, mellan över- och underordnade och mellan anställda inbördes samt om utbildningsförhållanden, arbetarskydd och arbetshygien.»

Beträffande huvudmomentet i den praktiska yrkesorienteringen säger författningen följande:

»Praktik på ett antal arbetsplatser med tillfälle för eleverna att göra iakttagelser, pröva sin förmåga på olika arbetsuppgifter och skaffa sig de upplysningar som de behöver för att få en så riktig och mångsidig uppfattning som möjligt om ifrågavarande yrkens krav, möjligheter och förhållanden.»

Varje elev i årskurs 8 bör normalt ha tre veckors praktisk yrkesorientering som ett led i förberedelserna för det kommande yrkesvalet och därvid pröva två å tre olika yrken eller miljöer med minst en arbetsvecka på varje arbetsplats utan att erhålla ersättning under tiden, står det också i läroplanen.

Som statsrådet säger i sitt svar måste givetvis sjukvårdens och de sjukas intressen i första hand beaktas. Jag tror inte att någon ifrågasätter annat, men jag kan inte finna, att dessa intressen åsidosätts därför att en 15—16 års flicka eller pojke vill se sig för litet på detta yrkesområde; snarare tvärtom, eftersom våra lasarett behöver ytterligare personal just för att kunna ge de sjuka den vård vi vill att de skall få. Det uppstår ej, om man vänder ryggen till de elever som har uttalat sitt intresse för detta yrke. Det hela sker ju i samråd med yrkesvalslärare eller yrkesvägleda-

re, och jag vet att dessa känner sitt ansvar inte minst för dem de sänder ut till akutsjukvården.

Statsrådet säger också att det »på längre sikt måste vara ett intresse att sjukvårdsinrättningarna får samma möjligheter som andra yrkesområden att orientera skolungdomar om sina arbetsförhållanden», och att det »därför är angeläget, att skolungdomen i ökad utsträckning beredes möjlighet till yrkesorientering inom sjukvården». Sedan säger statsrådet: »Det torde därvid, som medicinalstyrelsen framhållit, ligga nära till hands att i första hand ordna detta i form av väl planlagda studiebesök, eventuellt i kombination med teoretisk-praktisk undervisning i lärosal.»

Ja, herr statsråd, det ena goda behöver inte förskjuta det andra, men studiebesök och lärosalundervisning vill jag hänföra till den *teoretiska* yrkesorienteringen, som ju också måste ingå. Men att just sjukhusmiljön kan ha betydelse vill jag belysa med ett litet exempel. Då en flicka i fjol skulle ha ett sommararbete, blev hon biträde på ett lasarett — inom parentes kan jag tala om, att hennes mor är sjuksköterska. Flickan trivdes inte med arbetet, bl. a. på grund av den speciella sjukhuslukten, varför hon slutade efter ett par veckor. Hon kom alltså snabbt underfund med att hon inte ville välja den banan.

Jag kan ta denna flickas upplevelse som ett exempel på nyttan av yrkesorienteringen. Om detta säger läroplanen för övrigt: »Den praktiska yrkesorienteringen kan ge både positiva och negativa upplevelser. Även de senare kan innebära en nyttig erfarenhet. Eleverna skall under praktikperioden antingen stärkas i sina yrkesuppfattningar eller kunna få en uppfattning om att de inte passar för yrket i fråga.» — Och det är väl detta som är meningen, inte sant?

I den tidningsintervju jag inledningsvis omnämnde talades det om att det

Svar på interpellation ang. skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet

kunde innebära en fara för skadlig chockverkan för 15—16-åringar om de fick vara med om vissa situationer inom sjukhusarbetet.

Herr talman! Om man chockas i 15—16-årsåldern, så gör man det säkert i 18-årsåldern också — då man ju nu kan bli sjukhuselev. Man behöver väl inte låta eleverna ha hand om de svåraste olycksfallen, men nog måste en 15-åring kunna göra någonting, t. ex. på en medicinsk avdelning. Hon kan lära sig att bädda sängar t. ex. och i övrigt följa dagliga sysslor på avdelningen.

Beträffande faran för infektionsrisiker som medicinalstyrelsen talar om, så är väl just inom sjukvården hygienena både A och O, och den bör alltså vara det första eleverna får lära sig.

Herr statsrådet säger något speciellt intressant, nämligen detta om praktisk yrkesorientering på ålderdomshem. Så har vi det ordnat i min egen kommun, men där är det ungdom som tänker ägna sig åt denna speciella vårdform och inte åt akutsjukvården som söker sig dit. Jag kan inte tänka mig en vecka på ett ålderdomshem som ersättning för en lasarettvecka, men med statsrådets svar i tankarna vill jag säga, att jag gärna skulle se att den ungdom, som befinner sig lämplig och som själv kan tänka sig sköterskeyrket *efter* orienteringsveckan på lasarettet, skulle rekommenderas att ta en del av de stipulerade tre veckorna på ett ålderdomshem, så att också den delen av vår sjukvård kunde beaktas vid det senare yrkesvalet.

Jag ber om ursäkt, herr talman, för att jag har uppehållit mig så länge vid denna fråga — det brukar inte vara min vana här i kammaren — men jag har känt behov av att understryka det mycket positiva svaret och därtill kraftigt framhålla vad som sägs i läroplanen för grundskolan, därför att jag funnit det upprörande att ett sådant motstånd visats av här berörda myndigheter och funnit det nödvändigt att framhålla att

det här endast är fråga om yrkesorientering.

Beträffande den andra delen av min interpellation kan jag i stället fatta mig kort, eftersom författningarna beträffande yrkesorientering är desamma för alla yrkesområden, alltså även polisväsendets. Jag vill bara på tal om speciella orienteringskurser, som det talas om i svaret, framhålla att de kan vara bra på en större ort där man får ett större antal som vill försöka sig på yrket, men jag vill även i detta sammanhang poängtera, att man får akta sig för att låta det bli enbart teori. Vad som sägs i svaret från polismyndigheten, »att de elever som hittills beretts möjlighet att deltaga i sådan orientering på ifrågavarande område, vanligen inte valt den utbildningslinje inom vilken de normalt kunnat förvärva den teoretiska underbyggnad, som krävs för anställning som polisaspirant», styrker mig i uppfattningen, att man ofta har yrkesutbildningen i tankarna även i detta sammanhang. Men det är ju först *efter* orienteringen som man väljer yrkeslinje.

I den tidningsintervju jag tidigare nämnt talades om förhör och »finkande av bråkiga fyllerister» såsom olämpliga moment för en ungdom att delta i. Med god vilja tror jag emellertid att detta går att ordna — t. ex. att skydda anonymiteten för personer som skall förhöras. Eleven kan säkert sysselsättas med annat under denna tid.

Förståelse för problemen och god vilja till medverkan för att lösa dem har emellertid statsrådet Rune Johansson visat, och jag är därför övertygad om att när elever ur nästa åttonde årskurs i höst ber att få pröva dessa yrken, så skall de få positiva svar även från de yrkesområden det här gäller.

Med detta, herr talman, ber jag att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. statsgaranterade vårbrukslån

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig, om jag är beredd att skyndsamt vidtaga sådana åtgärder, att jordbrukare, som saknar erforderliga rörelsemedel för vårbruket, kan få möjligheter till särskilda vårbrukslån mot stalliga länegarantier.

I anledning härav vill jag meddela, att varken till mig eller till de under jordbruksdepartementet sorterande myndigheterna inkommit någon framställning i ämnet. Jag är självfallet inte beredd att på grundval av herr Perssons fråga överväga sådana exceptionella åtgärder beträffande kreditgivning till vissa jordbrukare, som herr Persson synes åsyfta. De vanliga kreditinstitutet ger ju redan nu möjligheter för jordbrukare att på rimliga villkor skaffa korta driftkrediter, bland annat i form av s. k. blancokrediter.

Vidare anförde:

Herr **PERSSON** i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr jordbruksministern för svaret på min interpellation. Men jag kan inte säga att jag är nöjd med svaret.

Det är obestriddligen så, att många jordbrukare har stora svårigheter att få erforderligt rörelsekapital för vårbruket. Inkomst- och kostnadsutvecklingen har varit ogynnsam för jordbruket. Fjölårets skördeeskador var mycket omfattande, och det är många jordbrukare som under en följd av år drabbats av svåra skördeeskador. I sådana fall är kapital situationen ofta mycket bekymmersam, detta inte minst med tanke på skördeeskadeförsäkringens egendomliga utfall detta år.

Enligt jordbruksministern skulle det inte vara några större problem att skaf-

fa krediter för vårbruket. Jordbruksministern har särskilt pekat på de s. k. blancokrediterna. Jag tror dock inte mycket på den möjligheten, men jag skulle vara tacksam om jordbruksministern ville komplettera sin framställning med en anvisning om vilka kreditinstitut som skulle vara villiga att ge hårt skördeeskadedrabbade jordbrukare blancokrediter.

Statsrådet Holmqvist vill inte pröva frågan om särskilda vårbrukslån därför att det inte kommit någon direkt framställning från jordbrukarna, vare sig till jordbruksministern eller till de under jordbruksdepartementet sorterande myndigheterna. Jag finner det naturligtvis beklagligt, att jordbruksministern inte anser sig kunna pröva en fråga som tagits upp i en interpellation i riksdagen. År 1959 gick det dock, efter initiativ i riksdagen, att få beslut om kortfristiga driftkrediter till inköp av produktionsmedel, såsom utsäde och handelsgödsel, för vårbruket. Hur det förhåller sig med kapitalsvårigheterna inför vårbruket borde ju för övrigt inte vara någon hemlighet för landets jordbruksminister.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill säga till herr Persson i Heden, att det i själva företagandets natur ju ligger att företagaren har möjligheter att tjäna pengar men att han också måste ta vissa risker. Detta gäller även för jordbrukare. Även de kan naturligtvis råka i sådana situationer, där de inte längre har möjligheter att belåna sina tillgångar och där de kanske också har belastat sig på ett sätt som gör det omöjligt för dem att låna pengar enbart på sitt goda anseende. Sådant kan inträffa och inträffar. Det är beklagligt, men det är något som hör företagandet till. Löntagarna är befriade från sådana risker, men företagarna får räkna med dem.

Det skulle enligt min mening vara olyckligt, om vi tillskapade en speciell låneform för sådana fall som herr Pers-

Svar på interpellation ang. samordning av åldrings- och kronikervården

son i Heden här omnämmt. Herr Persson har också frågat mig, om jag kan ge anvisningar på de lånemöjligheter som finns för jordbrukarna. Men när herr Persson interPELLERADE i denna fråga, borde han väl ha haft den saken klar för sig. Han borde ha vetat ungefär hur långt bankerna går, när de ger blankokrediter, alltså sådana krediter som utgår utan säkerhet och som bygger enbart för förtroende till låntagaren. I allmänhet lämnar väl bankerna 5 000 kronor — om jag här får ge herr Persson den upplysningen. Vi har också nyligen här i riksdagen fattat beslut, som innebär att bankerna kan höja summan för dessa lån till 15 000 kronor.

Jag anser det ovidkommande att här ingå på den roll som föreningsrörelsen spelar, när det gäller att ge krediter i olika former åt sina medlemmar. Men som riksdagsman borde herr Persson i Heden veta, att jag har mycket små möjligheter att bara efter en enkel interpellation lämna några löften om pengar i detta fall. Om jag skall kunna göra det, måste det först skrivas en proposition som föreläggs riksdagen och som riksdagen fattar beslut om. Ett sådant beslut kan i så fall träda i kraft tidigast den 1 juli.

Om herr Persson alltså vill ha denna fråga löst, måste han gå den vanliga vägen och väcka en motion i ärendet samt se till att riksdagen beslutar på ett sätt som ger mig möjlighet att handla. Det kan jag inte göra bara efter en interpellation av detta slag.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Det är självklart att alla företagare måste ta risker, men för jordbrukarna gäller alldeles speciella förhållanden. Ett jordbruksföretag är ju utomordentligt starkt beroende av väder och vind, och jordbrukarna har nu tre år i följd haft mycket svåra skördeförhållanden på grund av olämplig väderlek. Härtill kommer sedan utfallet av skördeskadeförsäkringen, en fråga

som vi ju har diskuterat tidigare i denna kammare.

För vissa jordbrukare är frågan nu, om de över huvud taget skall kunna fortsätta med sin näring. Tidigare har vi i extrema fall här i riksdagen beslutat om sådana extraordinära åtgärder som jag nämnt om, och då trodde jag, att jordbruksministern skulle kunna ge ett löfte om extraordinära lån i likhet med vad som lämnades 1959.

Jag är inte förvånad över att jordbruksministern inte här kan ge anvisningar om banker, som är villiga att ge blancokrediter, och även jag är övertygad om att banker och andra kreditinstitut inte har möjlighet att lämna dylika lån i det läge som många jordbrukare nu befinner sig i. Och då tycker jag det hade varit av värde, om jordbruksministern kunnat ge ett löfte om stöd, ty det hade underlättat hela låneförfarandet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Vi klarar inte upp dessa frågor med bara välvilja och vackra ord, herr Persson i Heden. Det finns institutioner, som har till uppgift att klara kreditproblemen, och vad jag har sagt och vidhåller är att sådana lånemöjligheter föreligger.

Om herr Persson i Heden talar om en speciell jordbrukare i en speciell situation, så är det väl självklart att jag inte för dennes räkning kan lämna anvisningar på lånemöjligheter — och det är inte heller en sak som det ankommer på mig att göra i detta sammanhang.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. samordning av åldrings- och kronikervården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Svar på interpellation ang. samordning av åldrings- och kroniker vården

Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka har frågat inrikesministern, om han är villig att pröva möjligheterna av en samordning av vården på ålderdomshem och kronikerhem med landstingen som huvudmän. Frågan har överlämnats till mig för besvarande, och jag vill anföra följande.

Den berörda frågan har bl. a. diskuterats i ett betänkande om sjukhus och öppen vård, som i december 1962 avlämnades av den s. k. ÖHS-kommittén. Frågan behandlas närmare av socialpolitiska kommittén inom ramen för dess uppdrag att kartlägga åldringarnas vårdmöjligheter och vårdbehov. Denna kartläggning väntas bli framlagd för offentlig diskussion i en nära framtid, och socialpolitiska kommittén är därefter enligt vad jag erfarit angelägen att ta upp den berörda huvudmannaskapsfrågan till prövning.

Under dessa omständigheter är jag inte nu beredd att göra några uttalanden i den av interpellanten berörda frågan. Jag vill betona önskvärdheten och nödvändigheten av att kommuner och landsting under alla förhållanden samarbetar i syfte att bereda åldringarna bästa möjliga vård.

Vidare anförde

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Statsrådet hänvisar alldeles riktigt till det betänkande som avgivits av kommittén för översyn av hälso- och sjukvården, i vilket huvudmannaskapsfrågorna tas upp, och därefter till socialpolitiska kommittén, som för närvarande har detta spörsmål under behandling. Jag vill tolka statsrådets yttrande, att socialpolitiska kommittén är angelägen att ta upp denna fråga till prövning, som ett uttryck för ett positivt intresse.

Det är i detta sammanhang värt att notera att huvudmannaskapsfrågan för någon vecka sedan berörts i riksdagen med anledning av en motion i detta ärende, vilket dock hade en helt annan och begränsad inriktning. Andra lagutskottet poängterade, efter att ha inhämtat remissyttranden, i sitt utlåtande nr 48 betydelsen av att frågan om en huvudmannaskapsreform löses. I detta utlåtande åberopas remissyttranden från medicinalstyrelsen, Svenska landskommunernas förbund m. fl. instanser.

Det föreligger en liten nyansskillnad mellan utskottets skrivning och vad socialministern här sagt. Utskottet skriver beträffande socialpolitiska kommittén: »I detta uppdrag anses även ingå att pröva huvudmannaskapet för åldringsvården. Enligt vad utskottet erfarit planerar kommittén att i ett särskilt betänkande framlägga förslag rörande åldringsvårdens utformning.» Jag förutsätter att detta särskilda betänkande skall avse just huvudmannaskapsfrågan.

Det är uppenbart att huvudmännen är synnerligen intresserade av hur denna fråga kommer att lösas, eftersom det gäller den framtida planeringen av de arbetsuppgifter som huvudmännen i detta avseende skall handha.

Herr statsrådet säger till sist i sitt svar: »Jag vill betona önskvärdheten och nödvändigheten av att kommuner och landsting under alla förhållanden samarbetar i syfte att bereda åldringarna bästa möjliga vård.» Detta är i och för sig ingen kontroversiell fråga, utan något som huvudmännen i samtliga län är överens om. Vad jag syftade till med min interpellation var att framhålla behovet av en lösning av ett ganska besvärligt gränsdragningsproblem. Jag tolkar interpellationssvaret så, att även statsrådet är intresserad av att detta spörsmål löses.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. ersättning för vård i hemmet av neurosedynskadade barn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat inrikesministern om han är beredd att medverka till sådana åtgärder, att ersättning av statsmedel kan utgå till föräldrar som helt eller delvis vill vårda sina neurosedynskadade barn i hemmet. Frågan har överlämnats till mig för besvarande, och jag vill anföra följande.

För några veckor sedan överlämnade socialpolitiska kommittén ett förslag om vårdbidrag för svårt handikappade barn som vårdas i sina hem. Bidrag skall enligt förslaget utgå, om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är varaktigt och i avsevärd omfattning i behov av särskild tillsyn och vård. I sin motivering till förslaget har socialpolitiska kommittén nämnt vissa slag av skador, som är sådana att ett särskilt vårdbidrag är befogat i svåra fall. Bland de särskilt nämnda befinner sig neurosedynskadorna.

Förslaget remissbehandlas f. n. Jag kommer att verka för att sådana åtgärder från samhällets sida, som det här är fråga om, blir vidtagna.

Vidare anförde

Herr **PERSSON** i Heden (cp):

Herr talman! Jag är angelägen om att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation — ett tack för det positiva intresse som herr statsrådet att döma av svaret lägger i dagen.

Anledningen till denna interpellation var medvetandet om att många föräldrar här i landet, som drabbats av denna stora olycka att ha svårt eller mind-

re svårt handikappade barn — de må vara neurosedynskadade eller på annat sätt från födseln handikappade — under vårdnad i hemmet, inte kan med statsmedel få någon som helst ekonomisk hjälp. Vårdkostnaden per barn, som åsamkas staten om vården sker exempelvis på Eugeniahemmet här i Stockholm uppgår till ganska stora belopp, och detta är helt naturligt. Jag har själv på ort och ställe fått tillfälle att se det arbete som erfordras vid skötsel av dessa fullständigt hjälplösa små neurosedynoffer. Det skulle underlätta för föräldrarna om vårdbidrag kunde erhållas. Jag är förvissad om att många föräldrar då skulle ha sina barn hemma under åtminstone en stor del av tiden. Härigenom skulle man då kunna ge plats på sjukhus för allt fler väntande. Jag tror också att både barn och föräldrar skulle känna sig bättre tillfreds, om kontakten dem emellan kunde bli mera intim än den blir när barnet vistas den mesta tiden på sjukhus. Därtill kommer också att statens kostnader för vårdnaden skulle bli väsentligt lägre.

I det förslag som socialpolitiska kommittén överlämnat om vårdbidrag för svårt handikappade barn som vårdas i sina hem lär — enligt vad man sett bl. a. i pressen — ersättningen från staten beräknas uppgå till cirka 2 000 kronor per år. Detta är ju en liten del av kostnaderna för staten i jämförelse med kostnaderna på de offentliga sjukhusen. Jag skulle helt enkelt vilja vädja till herr statsrådet att överväga, om det inte vore lämpligt och möjligt att i någon mån höja detta belopp.

Vidare skulle jag vilja vädja till herr socialministern att om möjligt påskynda ärendets behandling. I verkligheten är det så, att många hem skulle i dessa vårdbidrag se inte bara en synbar erkänsla från det allmänna för ett uppoffrande arbete utan också — och detta är huvudsaken — en hjälp för hemmet. Det gäller i alldeles särskild grad modern som dag efter dag varit bunden vid hemmet. Hon skulle få möjlig-

Svar på interpellation ang. förlust av rätt till tilläggspension i vissa fall

het att någon gång skaffa ersättare och på så sätt ibland få en välbehövlig avkoppling. Jag har sålunda den uppfattningen, att det är en socialpolitisk fråga av betydande storleksordning.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka herr statsrådet för ett positivt intresse i denna betydelsefulla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang. förlust av rätt till tilläggspension i vissa fall**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har mot bakgrunden av att försummad inbetalning av egenavgift till ATP kan medföra förlust av pensionsrätt frågat, om jag har för avsikt att vidta några åtgärder för att rätta till detta förhållande.

För pensionsgrundande inkomst, som härrör från annat förvärvsarbete än anställning, skall den försäkrade själv erlagga avgift till försäkringen för tilläggspension. Om avgiften inte betalas inom viss tid — som enligt vad jag strax kommer till är väl tilltagen — medför den ifrågavarande inkomsten i allmänhet inte pensionsrätt. Den utblivna avgiftsbetalningen får i stort sett samma verkningar som om den försäkrade hade anmält undantagande från tilläggspensioneringen.

Beräkningen av pensionsgrundande inkomst sker i anslutning till taxeringen, och uppbörden av tilläggspensionsavgifterna är sammankopplad med skatteuppbörden. Taxeringen för inkomster, som åtnjuts under ett visst år, äger som bekant rum under det påföljande året. Så snart taxeringen skett fastställs den pensionsgrundande inkomsten för samma år, som taxeringen avser, och tilläggspensionsavgiften räknas ut.

Avgiften debiteras på den slutskattesedel som skickas ut i slutet på det år då taxeringen ägt rum. Alla poster på denna skattsedel — skatter och avgifter av olika slag — sammanräknas. Från summan avdrages den preliminära skatt som erlagts för det år då inkomsten förvärvats. Den eventuella återstoden blir kvarskatt, som skall betalas under året efter taxeringsåret.

Tilläggspensionsavgiften är alltså i uppbördshänseende att anse som skatt. Detta betyder emellertid inte, att hela summan av skatter och avgifter, som förts upp på slutskattesedeln, måste vara betald för att en försäkrad med egenavgift till ATP skall anses ha erlagt denna avgift. Reglerna har utformats med tanke på att undvika menliga konsekvenser för den försäkrades pensionsskydd. Varje krona, som erlägges i preliminär skatt eller kvarskatt, avräknas först på tilläggspensionsavgiften. Så snart man har betalat in så mycket i preliminär skatt eller kvarskatt, som svarar mot tilläggspensionsavgiften, är denna avgift betald — även om den försäkrade resterar för alla övriga på slutskattesedeln debiterade avgifter och skatter.

Normalt bör väl för ett inkomstår åtminstone så mycket ha betalats i preliminär skatt, att det täcker tilläggspensionsavgiften. Skulle så inte vara fallet är, som jag redan nämnt, också varje krona i inbetalad kvarskatt en avbetalning på tilläggspensionsavgiften intill dess denna är täckt. Kvarskatten skall erläggas vid två uppbördsterminer, som infaller i mars och maj året efter det år då taxeringen ägt rum. Men den, som inte vid dessa tillfällen betalat in så mycket att det räcker till tilläggspensionsavgiften, har ändå möjlighet att betala in den resterande avgiften fram till den 1 oktober. Först då göres en omdebitering, så att tilläggspensionsavgiften bortfaller och inte medför pensionsrätt.

Den försäkrade har alltså ett år och

Svar på interpellation ang. förlust av rätt till tilläggs pension i vissa fall

nio månader *efter* utgången av inkomst-året till sitt förfogande för att betala tilläggs pensionsavgiften på detta års inkomster. Ytterligare är det som nämnts så förmånligt ordnat, att tilläggs pensionsavgiften vid inbetalningen har företräde framför alla andra avgifter och skatter. Jag kan inte förstå annat än att stor hänsyn har tagits till de försäkrades intressen genom dessa regler.

Dessutom finns några bestämmelser som ställer sig ännu gynnsammare för de försäkrade i vissa fall. För det är då en försäkrad fyller 65 år och för de två åren närmast före ett år, då förtidspension, familjepension eller förtida ålderspension skall börja utgå, beräknas pensionspoäng även om avgiften skulle vara helt eller delvis obetald. Avgiften drages sedan av på den utfallande pensionen, men befrielse kan medges vid ömmande omständigheter.

Det står nog klart för alla, att pensionsrätten inom ATP inte kan göras oberoende av att avgiftsskyldigheten fullgöres i de fall, då denna skyldighet vilar på den försäkrade själv. Inte skulle det kunna komma i fråga, att en försäkrad först kunde uppge för stora inkomster med åtföljande pensionsrätt men sedan kunde underlåta att betala avgiften utan att detta invercade på pensionsrätten.

Det borde ligga i den försäkrades eget intresse att se om sitt pensionskydd genom att betala tilläggs pensionsavgiften i tid — lika väl som man brukar vara noga med att se till att försäkringskyddet i andra avseenden inte äventyras genom försummelse av premiebetalningen. Första gången tidsfristen för betalning av tilläggs pensionsavgift gick ut var den 30 september 1962. I samband härmed erinrades de försäkrade vid två tillfällen i radio om att avgiften skulle vara erlagd senast sistnämnda datum och att försummelse kunde medföra förlust av pensionsrätt. Även i tidningspressen före-

kom påminnelser av liknande slag. Avsikten är att i fortsättningen också tillställa dem som resterar med avgiftsbetalning personliga underrättelser.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Nordgrens interpellation.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill rikta ett tack till statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation.

Låt mig genast slå fast att jag är helt överens med socialministern om att bestämmelserna angående tidsfristen för inbetalning av ATP-premierna är mycket förmånliga. Tidsfristen för betalning av tilläggs pensionsavgiften avseende år 1960 utgick den 30 september 1962. Motiven för en så ordentligt tilltagen tidsfrist är visserligen av praktisk natur och ligger på inkasseringplanet, men faktum kvarstår ändå: ingen bör kunna skylla på brådska när det gäller försummad premiebetalning.

Jag vill emellertid trots detta beröra ett par sidor av det fall som föranledde min interpellation och som kanske inte fått den plats i interpellationssvaret som jag hade hoppats.

Det gäller för det första det faktum, att den person om vilken det här är fråga insjuknade mycket svårt under 1962 med påföljd att han blev fullständig invalid. Det säger sig självt att en sådan förändring av ens levnadsförhållanden måste inverka på den personliga ekonomien, i synnerhet för en mindre företagare. Det må väl anses förklarligt och kanske till och med ursäktligt, att man i en sådan situation inte i första hand tänker på obetalade kvarskatter och försäkringsavgifter. Man har med all säkerhet andra bekymmer som avtrubbar ens uppmärksamhet, och uppmaningar om premiebetalning genom radio och press kanske inte går fram.

Svar på interpellation ang. förlust av rätt till tilläggspension i vissa fall

Myndigheterna har också förstått att upplysningen om följderna av bristande inbetalning av avgifterna till ATP varit otillräcklig. Det framgår av att häradskrivarna i fortsättningen i ett särskilt meddelande skall underrätta försäkringstagarna om att det finns rest på inbetalningen och om följderna av utebliven inbetalning. När man nu upptäckt att upplysningen till allmänheten varit bristfällig på det området vore det enligt min mening självklart att man bedömde de tidigare inträffade fallen med utgångspunkt däri. Det kan den enskilde ha rätt att fordra av myndigheterna. Ingen lär väl kunna förneka att det nya försäkringssystemet för allmänheten inneburit vissa svårigheter när det gäller tolkningen och bedömningen av paragraferna. Upptäcks brister i informationen — vilket, som jag påpekat, här har skett — skall inte den enskilde behöva sitta emellan.

För det andra vill jag gärna påtala den omständigheten att personen i fråga hade betalat in hela avgiften med undantag för två kronor. Inte ens herr statsrådet vill väl tro att vederbörande, om han förstätt vad dessa två kronor betydde, skulle ha »glömt» att betala in dem. Ingen människa underlåter att betala in två kronor, om en årlig pension på cirka 7 000 kronor blir beroende därav. Det är ingen tvekan om att det här rör sig om bristande kunskap och information. Paragraferna säger visserligen otvetydigt ifrån att vederbörande därmed går miste om sin rätt till tilläggspension, men jag kan inte hjälpa att jag tycker att paragraferna i detta fall har blivit huvudsaken och människan bisaken. Även om paragraferna ger vad man kallar rättvisa, så kvarstår att denna rättvisa är stelbent. Det måste finnas någonting som fyller ut tomrummet mellan paragraferna, det tomrum där människor ibland, såsom i det fall jag aktualiserat, hamnar. De som hamnar där är kanske inte så många men de finns ändå, och detta

tycker jag borde vara skäl nog för att man företar en skälighetsprövning som inte grundar sig på lagens paragrafer men väl på förståelse och generositet.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Herr Nordgren konstaterade själv i sitt anförande här, att de bestämmelser som föreligger är så utformade, att de i hög grad ger garantier för att vederbörande skall få både en tillräckligt tillmätt tidsfrist och möjlighet att klara sina inbetalningar. Jag noterar detta, eftersom det väsentliga i denna diskussion naturligtvis är att bestämmelserna har utformats så att de innesluter garantier för den enskilde att icke slumpmässigt falla utanför systemet.

Herr Nordgren återopade i sin interpellation ett speciellt fall, som rörde sig om en person som hade gått förlustig rätten till tilläggspension, därför att det fattades två kronor i pensionsavgiften som upptagits på den slutliga skattsedeln men inte hade blivit betald. Såvitt jag erfarit har riksförsäkringsverket inte någon kännedom om ett sådant fall.

Låt mig göra det tillägget, att det naturligtvis kan inträffa alldeles speciella förhållanden för enskilda människor — det var den saken herr Nordgren tog upp allra sist — men jag föreställer mig att var och en som är med i systemet också är medveten om de risker som kan föreligga. Då det klart framgick av mitt svar, att just avgifterna här har prioritet, måste jag nog säga att garantierna även i sådana fall är mycket hyggligt och generöst utformade.

Jag skall, herr talman, icke alls ta upp någon diskussion med herr Nordgren om ATP i stort, men jag kan inte underlåta att fråga om herr Nordgren tror att man inom det system, som herr Nordgren och hans meningsfränder så ivrigt ville införa här i landet för ett par år

sedan, skulle ha kunnat medge att icke inbetalda avgifter skulle ge rätt till pension.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Den uppgift som statsrådet lämnar, att riksförsäkringsverket icke känner till fallet, gör mig litet förvånad, alldenstund byrådirektör Fellström själv har sagt, att fallet med en företagare i Gävleborgs län är mycket skakande men tyvärr inte det enda när några få kronor spelat en ödesdiger roll. Det finns flera änkor efter företagare ute i landet som gått helt miste om tilläggspensionen på grund av att deras män betalt in ett par kronor för litet i avgift.

Det är alltså en direkt uppgift från riksförsäkringsverket, som jag inte har någon anledning att betvivla. Den finns för övrigt återgiven i Aftonbladet tisdagen den 2 april 1963.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att ställa frågan, om man inte i det här aktuella fallet och kanske några andra, som byrådirektören påtalar, skulle kunna tänka sig att, i syfte att försöka nå rättvisa och verkligen hjälpa dessa människor men samtidigt följa paragraferna exakt, låta pension utgå i förhållande till inbetald avgift. När man har betalt in avgiften under de år som gått och det endast fattas låt mig säga en, två eller tre kronor, förefaller det mig inte nämnvärt rättvist att hela det inbetalda beloppet skall vara förbrukat, i synnerhet när det som i det aktuella fallet är fråga om sjukdom, till och med invaliditet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Jag vill bara göra ett kort tillägg, herr talman.

Det av herr Nordgren åberopade fallet, som har fått en viss publicitet, där det skulle vara fråga om en så blygsam restsumma som två kronor, känner man icke till. Jag vill återigen betona det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. pensionärer-
nas ställning inom sjukförsäkringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-
marsgården har frågat, om jag anser
åtgärder påkallade i syfte att åstadkom-
ma en sådan ändring i 4 kap. 3 § lagen
om allmän försäkring att pensionärer-
nas ställning inom sjukförsäkringen för-
bättras.

Enligt det åsyftade lagrummet kan
sjukpenning eller ersättning för sjukhus-
vård utgå till en försäkrad i samman-
lagt högst 180 dagar efter det han bör-
jat åtnjuta ålderspension. Personer med
hel förtidspension har också rätten till
ersättning för sjukhusvård begränsad
till 180 dagar.

De berörda bestämmelserna bygger
på ett förslag av 1958 års socialförsäk-
ringskommitté, som allmänt godtogs vid
remissbehandlingen. Tidigare gällde i
motsvarande fall, att man för varje sjuk-
dom kunde åtnjuta ersättning för sjuk-
husvård i högst 180 dagar och sjukpen-
ning i högst 90 dagar. Ett motiv för de
nya reglerna har varit att man slipper
ta ställning till om ett insjuknande är
föranlett av en sjukdom, för vilken sjuk-
hjälp tidigare utgått, eller om en medi-
cinskt fristående sjukdom föreligger.
Bedömningen av medicinska sambands-
frågor bereder särskilda svårigheter i
fråga om åldringar. På grund av den
äldre lagens allmänna regler om sjuk-
hjälpstid kunde en pensionär ha för-
brukat all rätt till sjukpenning eller
sjukhusvårdsersättning vid en viss sjuk-
dom redan innan han fick pension, nå-
got som nu inte kan inträffa. De nya
reglerna för ålderspensionärer skiljer
sig vidare från de gamla bestämmelser-
na däri, att sjukpenning vid en och
samma sjukdom nu kan utgå i 180 dagar
mot förut i 90 dagar.

Jag vill understryka, att den omstän-
digheten, att en pensionär förbrukat sin

Svar på interpellation ang. pensionärers sjukförsäkringsavgifter

rätt till ersättning för sjukhusvård, inte innebär att han går miste om ersättning för läkarbehandling i öppen vård. Inte heller påverkas rätten till fria eller prisrabatterade läkemedel.

De nya bestämmelserna har inte hunnit tillämpas mer än några månader, och det torde vara svårt att ännu dra några mera vittgående slutsatser av hur de utfallit. Jag anser det därför vara för tidigt att nu överväga en lagändring. Därtill kommer, att 1961 års sjukförsäkringsutrednings arbete med olika problem rörande sjukhusvården och dess finansiering kan komma att ställa de regler, som tagits upp i interpellationen, i ny belysning.

Vidare anförde

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

I svaret sägs bl. a. att de nya bestämmelserna tillämpats kort tid, och det är alldeles riktigt. Jag vill också, för att undvika missförstånd, säga att jag inte vill undandra mig anvar för delaktighet i fjolårets beslut i denna fråga. Men bestämmelserna har gett anledning till undran och oro bland pensionärerna. Jag har träffat en del pensionärer som sagt att sedan de varit sjuka i 180 dagar återstår för dem bara att gå till socialvården för att kunna klara av de extra kostnader som uppkommer i samband med deras sjukdom. Och, har de tillagt, det kan väl inte vara riktigt.

Jag anser att den oro och den undran som finns bland pensionärerna kan vara berättigad och ger oss anledning att ställa frågan om man inte borde överse de regler som riksdagen fattade beslut om så sent som i fjol.

Jag tolkar socialministerns svar på min interpellation som positiv. Socialministern säger bl. a. att »1961 års sjukförsäkringsutrednings arbete med olika

problem rörande sjukhusvården och dess finansiering kan komma att ställa de regler, som tagits upp i interpellationen, i ny belysning». Då tar jag för givet att det inte skall bli någon försämring utan att det i stället skall genomföras en förbättring på detta område.

Jag skulle vilja understryka det angelägna i att en översyn inte dröjer för länge utan att vi om möjligt skall kunna få en redovisning i denna fråga vid nästa års riksdag.

Med det anförda vill jag än en gång tacka för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. pensionärers sjukförsäkringsavgifter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna har frågat, om jag vill medverka till att pensionärer, som inte fullgjort sin skyldighet att anmäla ändrade inkomstförhållanden till allmän försäkringskassa och som till följd därav kommit att stå kvar i sjukpenningklass, kan återfå erlagd sjukförsäkringsavgift. Vidare har herr Carlsson frågat om jag vill utfärda instruktioner till försäkringskassorna om att de i samband med pensionsbeviljande skall undersöka om pensionärens inkomstförhållanden är sådana att han skall vara sjukpenningklassplacerad och betala däremot svarande avgift.

Sjukpenningförsäkringen avser att ge kompensation för en aktuell inkomst, som faller bort på grund av sjukdom. De försäkrade är med hänsyn härtill placerade i sjukpenningklasser med olika hög sjukpenning beroende på inkomstens storlek. För att sjukpenningen skall kunna fylla sin uppgift att ge kompensation för den aktuella inkomst, som

Svar på interpellation ang. pensionärens sjukförsäkringsavgifter

den försäkrade går miste om vid ett sjukdomsfall, måste sjukpenningklassen bestämmas med hänsyn till den inkomst som den försäkrade kan väntas ha under den närmaste framtiden, och den måste ändras allteftersom förändringar i inkomstförhållandena kan väntas inträda.

Det är uppenbart, att ett system av denna natur inte kan fungera utan medverkan från de försäkrades egen sida. Dessa är också ålagda att inom viss tid anmäla stadigvarande förändring i sina inkomstförhållanden till försäkringskassorna. Vidare har arbetsgivarna skyldighet att till försäkringskassorna anmäla, när en arbetstagare börjar eller slutar en anställning.

Försäkringskassorna får inte nöja sig med att företa ändringar i sjukpenningklassplacering endast i fall då anmälan från den försäkrade eller hans arbetsgivare ger anledning därtill. Kassorna har av riksförsäkringsverket instruerats att årligen göra en genomgång av sjukpenningklassplaceringen för alla försäkrade. Inträffande omständigheter av olika slag, som kommer till försäkringskassans kännedom, kan också utgöra anledning att ompröva en försäkrads klassplacering. En sådan omständighet är otvivelaktigt att den försäkrade ingått i pensionsåldern. I samband med den undervisning och utbildning, som fortlöpande anordnas för kassornas anställda, uppmanas dessa att ägna särskild uppmärksamhet åt kontroll av klassplaceringen för försäkrade, som befinner sig i pensionsåldern.

Avgiften för sjukpenningförsäkringen står i relation till sjukpenningklassen. Om en försäkrad kommit att vara kvar i sjukpenningklass, trots att han inte har tillräcklig inkomst, får han alltså betala den med sjukpenningklassen förenade avgiften.

Både från försäkringens och från de försäkrades synpunkt är det givetvis angeläget att sjukpenningklassplaceringen så nära som möjligt ankyter till

den aktuella inkomsten. Vad särskilt gäller pensionärernas förhållanden har kontrollmöjligheterna förbättrats genom att försäkringskassorna blivit organ för både sjukförsäkringen och pensioneringen. Alla försäkrade erhåller några månader innan de fyller 67 år ett meddelande om rätten till ålderspension. Enligt vad jag inhämtat från riksförsäkringsverket kommer detta meddelande i fortsättningen även att innehålla en erinran om skyldigheten att anmäla sådan ändring i inkomstförhållandena, som är av betydelse för sjukpenningklassplaceringen. Jag förutsätter, att riksförsäkringsverket uppmanar försäkringskassorna att i detta sammanhang kontrollera klassplaceringen för dem som går i pension. Det primära ansvaret för att sjukpenningklassen på ett riktigt sätt motsvarar inkomsten bör liksom hittills vila på den försäkrade själv. Han är bäst förtrogen med de förhållanden, som bör inverka på storleken av hans sjukpenningsskydd.

Med de åtgärder jag nu angivit torde förutsättningarna vara goda för att pensionärernas sjukpenningklassplacering snabbt anpassas efter ändrade inkomstförhållanden. Jag tror inte, att det skulle vara lämpligt att genom en specialregel ge vissa försäkrade rätt att återfå sjukförsäkringsavgift i efterhand, om inkomsten visar sig inte ha motsvarat sjukpenningklassplaceringen — en rättighet som jag förmodar endast är tänkt för de fall, då den försäkrade inte har åtnjutit någon sjukpenning under den tid avgiften avser.

Vidare anförde

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det i vissa avseenden mycket positiva gensvar som min interpellation har väckt hos honom.

Med interpellationen avsåg jag att fästa statsrådets uppmärksamhet på en fråga, som jag tror kommer att få allt större betydelse under den närmaste

Svar på interpellation ang. pensionärers sjukförsäkringsavgifter

framtiden med tanke på det snabbt växande antalet nyblivna pensionärer. Vid inträdet i pensionsåldern förutsätts att pensionärerna skall gå igenom en hel del pappersexercis. Bland annat skall de, som jag påpekat i interpellationen, meddela försäkringskassorna om sina ändrade inkomstförhållanden, så att de får betala rätt sjukförsäkringsavgift.

Det är ju ganska naturligt att pensionärerna inte kan hålla reda på alla förordningar för att därigenom bevaka sina rättigheter. Samhället utvecklas snabbt, och många äldre hinner inte med i svängarna. Jag tror att samhället och myndigheterna bör hysa förståelse för de svårigheter som de gamla kan ha och se till att de får största möjliga hjälp med att klara av pappersexercisen.

Såvitt framgår av interpellationssvaret tycks en större hjälpvillighet nu finnas hos myndigheterna. Jag noterar att riksförsäkringsverket på förfrågan av socialministern meddelat alla gamla att de samtidigt som de får uppgift om ålderspensionen också har skyldighet att anmäla ändrade inkomstförhållanden. Vidare förutsätter socialministern att riksförsäkringsverket skall uppmana försäkringskassorna att, när de gamla går i pension, då också kontrollera deras placering i sjukpenningklass.

Det är klart att de åtgärder som socialministern här förebådar utgör ett steg i rätt riktning. Men när man går så långt som socialministern och accepterar att samhället har medansvar i att folkpensionärerna får betala rätt sjukförsäkringsavgift, uppställer sig frågan om man inte bör ta steget fullt ut och låta samhället ta hela ansvaret.

Om folkpensionärerna betalar en för hög sjukförsäkringsavgift, har de med nuvarande bestämmelser ingen möjlighet att få tillbaka vad som inbetalats för mycket. I min interpellation hänvisade jag till ett fall som visar försäkringsdomstolens praxis. En pensionär hade under fyra år fått betala ungefär 200 kronor för mycket utan att kunna få tillbaka ett enda öre av beloppet. Lagstiftningen borde enligt min mening vara sådan, att det finnes möjligheter till återbetalning.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.41.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 17 maj

Kl. 11.00

§ 1

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande fackskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Edenman, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr Heléns interpellation angående planeringen av fackskoleorganisationen.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! I en interpellation har herr Helén frågat *dels* om jag är beredd att i det fortsatta planeringsarbetet tillse, att skolberedningens och 1962 års riksdags intentioner förverkligas beträffande en fackskoleutbildning med klart egenvärde i förhållande till andra skolformer på samma åldersstadium, och *dels* om jag är beredd att ge garantier för att kommunerna får den frihet att själva planera den lokalmässiga inplaceringen av fackskolorna, som förutsattes i skolberedningens rekommendation.

Jag utgår från att herr Helén delar min uppfattning, att det är genom målsättningen för utbildningen och syftet med denna samt den på målsättningen uppbyggda läroplanen med timplan, ämnesuppsättning, kursplaner m. m., som fackskolorna skall få sitt egenvärde. I så fall är mitt svar på herr Heléns första fråga självfallet ett ja.

Det förefaller emellertid som om interpellationen — i likhet med en del andra opinionsyttringar på senaste tid — förblandar spörsmålet om fackskoleutbildningens egenvärde med frågan om fackskolornas lokalisering. Det senare problemet får bedömas mot bakgrunden av en rad praktiska och ekonomiska synpunkter, exempelvis hur vi i ett skede, då skolans anspråk på samhällets tillgångar ökar kraftigare än någonsin tidigare, skall kunna tillvarata personella och andra realekonomiska resurser på effektivast möjliga sätt, hur vi med hänsyn till både de studerandes och arbetsmarknadens intressen skall geografiskt fördela de olika utbildningsmöjligheterna på stadiet ovanför grundskolan på ändamålsenligaste sätt, hur vi i en tid med snabba strukturuomvandlingar inom skilda samhällssektorer skall kunna skapa ett utbildningssystem med tillräcklig anpassningsförmåga till ändrade förhållanden etc. Jag vill erinra herr Helén om att jag redan i fjolårets skolproposition (1962: 54 s. 563) framhöll, att det av samhällsekonomiska och andra skäl synes nödvändigt med en viss styrning av fackskolornas lokalisering och planeringen av deras utbyggnad och att jag i det sammanhanget också underströk nödvändigheten av en översiktlig samordnad planering för den samlade skolorganisationen, i första hand grundskolor, yrkesskolor, fackskolor och gymnasier. Dessa uttalanden föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

Mot bakgrunden härav föreställer jag mig att herr Helén inte vill ifrågasätta riktigheten av att det från statens sida anges riktlinjer för planeringen av fackskolornas lokalisering och fackskoleorganisationens utbyggnad, som sedan — så långt det är möjligt med hänsyn till varierande faktiska förhållanden — får

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

beaktas i den lokala planeringen och utvecklingen av utbildningsmöjligheterna. I anslutning härtill får jag erinra om att jag i fjolårets proposition (s. 345) inte utan vidare gav försteg åt skolberedningens önskemål om en smidig övergång från den äldre organisationen med praktisk realskola och flickskola till den nya fackskoleorganisationen med tillvaratagande av befintliga tillgångar i form av lokaler och lärare samt en värdefull pedagogisk erfarenhet och tradition. Jag menade för min del, att dessa önskemål i allt väsentligt torde kunna tillgodoses inom ramen för den av skolöverstyrelsen i dess remissyttrande hävdade — och enligt min uppfattning riktiga — principen att fackskoleorganisationen redan från början borde utbyggas enligt allmänna planeringsprinciper utan särskilt hänsynstagande till befintligheten av berörda äldre skolformer.

Frågan om mera definitiva riktlinjer för planeringen på det gymnasiala skolstadiet kommer att prövas i samband med ställningstagandet till gymnasieutredningens och fackskoleutredningens kommande förslag. Jag skulle emellertid redan nu våga göra det antagandet, att statsmakternas blivande ståndpunkt härutinnan inte kan förutsättas komma i nämnvärd motsättning till de praktiska lokalmässiga och kommunalekonomiska intressen, som kommunerna med nödvändighet kommer att behöva iaktta.

Jag vill slutligen i anledning av herr Heléns andra fråga ytterligare framhålla följande. De kommuner, som avses skola försöksvis starta fackskola nästa budgetår, har uttagits på grundval av vissa principer, varom skolöverstyrelsen, yrkesöverstyrelsen och dessa verks gemensamma planeringsgrupp samt fackskoleutredningen varit fullt ense. Variationen i den lokalmässiga inplaneringen av fackskolorna i dessa kommuner blir emellertid inom ramen för angivna principer väl så rik. Såvitt jag kan bedöma har de kommunala myndighe-

terna vid konfrontationen med nyssnämnda principer fått ett betydande utrymme för den lokala bedömningen.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar ecklesiastikministern för svaret vill jag konstatera att han genom att dröja två månader, till riksdagens slutspurt, med att besvara denna interpellation i någon mån har ställt sitt eget svar i skuggan av statsutskottets utlåtande nr 95, som nu samtidigt behandlas. Interpellationen framställdes ju samma dag som fem ledamöter av fackskoleutredningen med ett klart protestuttalande lämnade sitt utredningsuppdrag. En ganska bred opinion inom skolvärlden hade säkerligen varit intresserad av att inom kort tid därefter få höra statsrådets mening.

Nu är alltså situationen den att ett enhälligt statsutskottsutlåtande föreligger, som i viss mån kan vara ägnat att lugna den oro som uppkom och vilket åtminstone för de båda närmaste budgetåren anger principerna för fackskolornas förverkligande inom ramen för en försöksverksamhet. Statsutskottet godtar — som kammarens ledamöter sett — Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1963/64 men konstaterar att redan under det därefter följande budgetåret bör planeringen av fackskolorna ha avsatt andra resultat. Utskottet anser det önskvärt att den försöksverksamhet som börjar 1964 omfattar ett mera differentierat urval av orter. Det måste betyda att även andra orter än de där gymnasium finns får sin chans, eftersom ju de nu föreslagna nio orterna samtliga är gymnasieorter. Man konstaterar vidare att även annan anknytning till existerande skolformer bör kunna komma i fråga än den som de nio försöksskolorna 1963 har. Det måste i sin tur betyda att sådana skolformer som grundskolans hög-

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

stadium, yrkesskolor och fackgymnasier är med allmänna gymnasier likvärdiga alternativ för samordning med fackskolorna. Utskottet framhåller emellertid även att fristående fackskolor bör kunna komma i fråga under förutsättning att vederbörande kommuner så finner ändamålsenligt och lämpligt med hänsyn till bl. a. lokal- och lärarresurser. Eftersom vi vet att en rad av de största städerna har ordnat sin planering så att de önskar få upprätta både fristående blandfackskolor och fristående separata linjer av fackskola så är det uppenbart att statsutskottet här har mött de lokala önskemålen.

Herr talman! Interpellationen berör emellertid en viktig principfråga, nämligen samarbetet mellan Kungl. Maj:t och de lokala skolstyrelserna. Den berör också själva grundförutsättningen för en ny skolforms framväxande: det förtroende den kan komma att få hos målsmän och elever. Jag är därför glad att ecklesiastikministern svarar tveklöst ja på frågan om han är beredd att kämpa för fackskolornas egenvärde. Det dystra är emellertid att i en interpellations-svaret visar en betydligt snävare syn på vad begreppet »egenvärde» är uttryck för än vad han gjorde som ordförande i 1957 års skolberedning. Statsrådet säger nu att han för att kunna ge detta ja förutsätter att jag delar hans uppfattning att en skolforms egenvärde bestäms av målsättningen för utbildningen och syftet med denna samt den på målsättningen uppbyggda läroplanen med timplan, ämnesuppsättning, kursplaner m. m. Däri ligger underförstått att han avser *endast* dessa begrepp. I själva verket är det så, vilket vi var helt ense om under det fleråriga arbetet i 1957 års skolberedning, att ett sådant egenvärde hos en ny skolform ingalunda uppstår som en automatisk produkt av ett aldrig så väl formulerat mål, utan detta egenvärde är en produkt av det uppsatta målet och sättet att för-

verkliga detta. Det beror bl. a. på vilken lärarkader man kan förfoga över, vilka institutionella resurser man har, själva den lokalmässiga inplaceringen av skolformen och vilka erfarenheter detta i sin tur leder till som uttryck för elevernas och föräldrarnas intresse för skolformen. Är det så att man generellt förlägger en nystartad skolform såsom ett annex till en annan skolform, lär det inte med den bästa vilja bli möjligt att övertyga föräldrar och elever om att denna skolform i sig är ett likvärdigt alternativ till en redan bestående skola.

Jag vill därför blankt tillbakavisa den förebräelse som ecklesiastikministern riktar till mig, när han gör gällande att jag skulle ha sammanblandat olika begrepp, nämligen målsättningen och den lokala inplaceringen.

Som jag redan nu har visat och som ecklesiastikministern själv i allt var benägen att godta såsom ordförande i skolberedningen, finns här ett samband som man inte med några som helst konstopgrepp kan försöka slingra sig ur. Det är ju också mot den bakgrunden statsrådet ger ett utomordentligt torftigt svar på den andra frågan. Han konstaterar bara att man inom de planerande organen varit ense om de principer, som gällt för urvalet av de åtta skolor man har föreslagit Kungl. Maj:t att starta 1963 — och som väl gäller även den nionde skola som Kungl. Maj:t valt ut på egen hand. Statsrådet säger att variationen inom ramen för angivna principer blir väl så rik. I förhållande till vad? Det får man inte veta. Jag kan inte avgöra om det är någon mening som bortfallit ur svaret eller om det är ett språkligt missfoster, men jag hoppas att ecklesiastikministern vill förklara, i förhållande till vad han fått fram en rikare variation.

Till mig riktar ecklesiastikministern frågan, om jag inte är beredd att godta att statsmakterna anger riktlinjer för kommunernas handlingsätt beträffande de nya skolformernas planering i en

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

ort och för valet mellan orter. Mitt svar är att jag accepterar, att en planering är nödvändig på det statliga planet och att riktlinjer ges kommunerna, under förutsättning att dessa riktlinjer inte uppfattas som bindande av de lokala instanserna, utan att dessa har rätt att själva driva sin uppfattning om var de vill ha en skola förlagd respektive kämpa om rätten att få en fackskola till sin egen ort.

Beträffande de riktlinjer som hittills har givits vill jag erinra om en sak som ecklesiastikministern inte med ett ord omnämner i interpellationssvaret, nämligen en uppmärksammas skrivelse från gymnasieutredningen, som ecklesiastikministern själv har givit tyngd åt genom att vidarebefordra den till skolmyndigheterna. Den skrivelsen är ett sådant uttryck för statliga riktlinjer som på många håll har uppfattats som bindande för kommunerna. Det finns klara exempel på att medelstora städer lagt om hela sin fackskoleplanering, därför att de trots sig tvingade att göra det — ställa inför risken att annars över huvud taget inte få någon fackskola. Men jag konstaterar att de personer, som företräder ämbetsmannavärlden, vid sina besök på olika orter under senare tid — efter det interpellationen väckts — har framträtt med betydligt mindre krav på att riktlinjerna skall vara bindande.

Jag slår fast att de nya fackskolorna inte får uppfattas som ett annex till gymnasiet. Det är fråga om att skapa en skolform med egenvärde för var och en av de linjer som skall komma i fråga med syfte att dra till sig välbegåvad och yrkesinriktad ungdom redan vid denna ungdoms val av ämnesgrupper på grundskolans högstadium och för att för den utgöra ett mål att arbeta mot med möjlighet till en god bärning vid tidig ålder. Däri ligger den faktiska förutsättningen för en sådan avlänkning från det traditionella gymnasiet,

som skolberedningen och 1962 års riksdag varit ense om att det är angeläget att söka åstadkomma.

Men eftersom jag här inledningsvis påpekat att min interpellation väcktes i samband med den schism som uppstått mellan fackskoleutredningens dåvarande ledning och gymnasieutredningen, vill jag nu till statsrådet Edeman rikta frågan, om han anser att det hittillsvarande förberedelsearbetet i fråga om fackskolorna och deras relationer till andra skolformer och därmed även deras samordning med gymnasieorganisationen skett på ett tillfredsställande sätt. Jag tror det är synnerligen nödvändigt att statsrådet här tar till orda och ger sin personliga syn på hur samordningsarbetet borde ha skett och hur samarbetet mellan kommittéer inom ecklesiastikdepartementets domäner skall äga rum i fortsättningen. Om statsrådet är tillfreds med det sätt på vilket gymnasieutredningen och fackskoleutredningen samarbetat, bedömer jag det som ett ytterligt allvarligt uttryck för en vilja att från departementets sida styra utredningarna, vilket skulle innebära ett brott mot hittillsvarande utredningstraditioner i Sverige. Jag hoppas därför att statsrådet har möjlighet att här förklara hur den situation uppkommit som lett till denna brist i uppläggningsarbetet.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det var inte min mening att blanda mig i kontroversen mellan ecklesiastikministern och herr Helén. Herr Helén har riktat en speciell fråga till statsrådet Edeman, och den kommer väl att besvaras. Jag vill emellertid gärna med några reflexioner anknyta till den oro som herr Helén anser sig bära hysa med hänsyn till fackskolornas framtid. Själv hyser jag oro på denna punkt men av en annan anledning.

Man har beräknat att 20 procent av

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

en årskull så småningom skall frekventa fackskolorna, när de är utbyggda, och det finns väl ingenting som talar för att den beräkningen skulle vara felaktig. Frågan är emellertid: Vilka 20 procent kommer det att vara? Herr Helén önskade sig ett klientel vid fackskolorna bestående av välbegåvad och yrkesinriktad ungdom. Men frågan är: Kommer fackskolorna att få ett sådant klientel? Det föreligger, såvitt jag förstår av interpellationssvaret och av själva interpellationen, enighet om att fackskolorna bör få en sådan utformning att de i förhållande till gymnasiet får sitt eget värde, sin särart, ett eget utbildningsprogram. De får inte bli ett annex till gymnasiet.

Men ändå kommer, när en pojke eller flicka som har gått ut grundskolan och står inför valet mellan gymnasium och fackskola, gymnasiet automatiskt att te sig som den bättre utbildningsvägen. Gymnasiet leder till en högre kompetens. En treårig utbildning ger mer än en tvåårig utbildning. Ett tekniskt gymnasium kommer att leda till en högre kompetens än en teknisk fackskola på samma sätt som gymnasiingenjörsexamen i dag är mera värd än en institutsingenjörsexamen. Kan man verkligen komma ifrån detta? Bli det inte så att vederbörande elev avstår från att låta det avgörande bli vilken utbildning han egentligen har intresse av och vilken sysselsättning som skulle vara den lämpligaste under de närmaste åren och i stället resonerar på följande sätt: Jag vill ha den bästa utbildningen, jag vill alltså välja gymnasiet, men har jag så goda förutsättningar för studier att jag anser mig kunna klara gymnasiestudierna? Om eleven anser sig kunna det, så väljer han den längre och svårare vägen, men om han inte anser sig ha förutsättningar härför så väljer han den kortare vägen, fackskolan. Det betyder att man väljer fackskolan, därför att man an-

ser sig inte ha förutsättningar för gymnasiestudier. Det blir med andra ord ett negativt urval till fackskolorna i jämförelse med gymnasierna. Det är detta som vållat min oro, och jag skall gärna samarbeta med herr Helén för att få till stånd en bättre tingens ordning. Men jag ser ingen annan utväg än att man gör gymnasiet tvåårigt, d. v. s. gör studietiden vid gymnasiet och fackskolan lika lång.

Det betyder i sin tur att gymnasiet inte kan leda fram till universitetens och fackhögskolornas portar. Men då får man göra som redan 1946 års skolkommision föreslog: man får lägga in ett collegeår däremellan. Från tvåårigt gymnasium går man då över till ett-årigt college och därifrån till universitet och fackhögskolor. Men förutsättningen för att fackskolor och gymnasier blir likvärdiga är att detta college blir tillgängligt också för fackskolorna. Det betyder att detta college bör vara individualiserat inte bara i fråga om ämnesuppsättning utan också i fråga om den tid som står till förfogande. Endast en sådan konstruktion skulle kunna rädda fackskolorna från att få negativt urval.

Frågan har emellertid en mycket vidare aspekt. Det finns nämligen en tredje skolform på stadiet ovanför grundskolan, och det är yrkesskolorna. Det är angeläget att ge yrkesskolorna en sådan status att de blir jämbördiga med de övriga skolformerna på detta stadium. Lyckas man inte med detta kommer man heller inte att lyckas med differentieringen på grundskolans högstadium, där vi för närvarande har illavarslande tendenser.

Det förhåller sig nu så att när en elev går över från sjätte till sjunde klassen, alltså går över till högstadiet, och ställs inför valet mellan teoretisk och praktisk studieväg har han inte möjlighet, såsom önskvärt vore, att välja den väg som just då passar honom

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

bäst. Väljer han nämligen den praktiska vägen — den kan vara lämplig även för teoretiska begåvningar, speciellt under pubertetsåren — avskäres han från möjligheten till högre teoretisk utbildning. Därför kommer en rad elever, som egentligen borde ha gått den praktiska vägen, att välja den teoretiska enbart därför att denna väg öppnar portarna till gymnasier och fackhögskolor. Funnes däremot möjlighet att också över den praktiska vägen på grundskolans högstadium och över yrkesskolorna komma fram till den högsta formen av utbildning, den vetenskapliga, skulle detta problem komma i ett helt annat läge. Man skulle då fritt kunna välja vad som passar ens egen utveckling under pubertetsåren. Collegevägen skulle sålunda stå öppen även för elever från yrkesskolor, och yrkesskolorna skulle inordnas i ett enhetligt överstadium ovanför grundskolan. Det finns vissa uttryck i interpellationssvaret som vittnar om att statsrådet Edenman är medveten om angelägenheten av att söka göra detta överstadium så enhetligt som möjligt.

Mitt program för att rädda fackskolorna ur den situation som också herr Helén är rädd för är alltså, att man ovanför grundskolan skapar ett gemensamt tvåårigt överstadium, som så småningom skall bli obligatoriskt. I detta överstadium skall yrkesskolor, fackskolor och gymnasier inta en jämbördig ställning med möjlighet för samtliga elever att med mer eller mindre stor möda genom college få möjlighet att komma in på universitet och fackhögskolor.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det var mycket intressant att höra herr Arvidson sedan herr Helén anklagat mig — låt vara i milda ordalag — för att i dag inte ha samma uppfattning som jag hade i skolbered-

ningen. Även herr Arvidson var medlem av skolberedningen, och kammarens ärade ledamöter har alltså nu på en halvtimme kunnat konstatera att tre ledamöter av skolberedningen har olika uppfattningar beträffande fackskolan. Detta är nu inte så märkvärdigt, eftersom skolberedningens stora förslag till skolreform som alla vet var en uppgörelse endast om grundskolan.

Som ett led i skolreformen ingick också tvååriga frivilliga påbyggnader som vi kallade fackskolor. Men det är att observera — jag är övertygad om att herr Helén om en stund kommer att bekräfta detta — att beträffande fackskoleförslaget arbetade skolberedningen som varje annan vanlig kommitté. Förslaget var alldeles nytt. Vi var medvetna om att våra läroplaner var provisoriska. Vi hade över huvud taget ingalunda den fasta mark under fötterna när det gällde konstruktionen av fackskolorna som vi ansåg oss ha beträffande grundskolan efter många års försöksverksamhet med enhetsskolan och därmed även med grundskolan.

Jag vill också erinra herr Helén om att efter remissyttrandena om fackskoleorganisationen och skolberedningens förslag härom redovisade jag för fjolårets riksdag alla de betänkligheter som framförts. På väsentliga punkter tog jag i skolpropositionen en något annan ståndpunkt än jag hade gjort i skolberedningen. Detta blev också av riksdagen enhälligt accepterat. Vi har alltså när det gäller fackskolorna, herr Helén, i dag en något annan grund att stå på än skolberedningens betänkande. Det är riksdagsbeslutet av år 1962 som måste vara utgångspunkten.

Jag vill därför trots allt citera några meningar i skolberedningens betänkande — herr Helén har ju också i sin interpellation berört detta betänkande. På ett ställe framhålles att det är mycket vanskligt att utöver tidigare uttalanden rekommendera någon speciell

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

organisationsform såsom det generellt bästa alternativet. En avvägning mellan ekonomiska och pedagogiska synpunkter blir nödvändig liksom att hänsyn tas till vad som på en ort skolmässigt på det hela taget är fördelaktigt.

Redan då var vi medvetna om att det skulle aktualiseras en rad praktiska synpunkter. Jag vill emellertid, herr Helén, genast säga ifrån att några särskilda principer eller någon speciell ideologi inte varit vägledande för mig när det gäller fackskolornas lokalisering. Detta är en rent praktisk, samhällsekonomisk fråga. Skolorna bör givetvis placeras där de gör den bästa nyttan, där nödvändiga resurser kan mobiliseras och där över huvud taget framgången för den nya skolformen är garanterad.

Herr Helén tyckte att det var litet magert när jag på slutet av mitt interpellationssvar framhåller att variationen vid den lokalmässiga inplaceringen av fackskolor i de kommuner som nu startar sådana skolor i höst skulle bli väl så stor. Efter denna anmärkning, herr talman, finner jag mig nödsakad att till kammarens protokoll läsa in en redovisning för hur bilden kommer att te sig nästa år.

Jag vidhåller, herr Helén, att det verkligen blir en rikhaltig sortering, trots de statliga direktiven. Det visar sig — vilket varje medlem av kammaren säkerligen inser — att man ute i kommunerna tar statliga riktlinjer och anvisningar för vad de är. Det finns dess bättre icke här i landet någon byråkrati som kan tvinga kommuner att bygga nya hus eller att företa olika dispositioner, när man av praktiska och kommunalekonomiska skäl finner detta olämpligt.

Jag kommer så till min redovisning av fackskolorna.

I Fagersta är den allmänna fackskolan knuten till det allmänna gymnasiet, medan den merkantila och tekniska

fackskolan är knuten till yrkesskolan. I Köping är den allmänna fackskolan förlagd till allmänna gymnasiet, medan de båda övriga fackskolorna förts till yrkesskolan. I Nederkalix är den allmänna fackskolan knuten till allmänna gymnasiet, under det att de merkantila tekniska fackskolorna förlägges till kommunala yrkesskolan. De olika skolenheterna är emellertid belägna på relativt ringa avstånd från varandra, och den tekniska fackskolan får möjlighet till vissa laborationer i centrala verkstads-skolan. I Sala knytes den allmänna fackskolan och den merkantila fackskolan till det allmänna gymnasiet, medan den tekniska fackskolan blir fristående — av vilken anledning vet jag inte; det finns kanske en gammal praktisk realskola på orten.

I Skellefteå kommer samtliga fackskolor att knytas till den s. k. Kanalskolan. Vi får alltså där en s. k. blandfackskola. I Skövde förlägges den allmänna fackskolan till flickskolan — det är förmodligen fråga om den flickskola som tidigare funnits på orten — medan den merkantila och den tekniska fackskolan föres till handelsgymnasiet respektive tekniska gymnasiet. I Västerås går den allmänna fackskolan till flickskolan, den merkantila fackskolan till handelsgymnasiet och den tekniska fackskolan till tekniska gymnasiet.

I Östersund knytes respektive fackskolor till motsvarande gymnasier; för den merkantila fackskolans del sker också en anknötning till praktiska realskolan. I Linköping går den allmänna fackskolan till flickskolan som dessutom rymmer grundskolans högstaadium. De övriga fackskolorna föres till kommunala yrkesskolan.

De statliga direktiv och riktlinjer som man på visst håll varit så rädd för ger alltså kommunerna möjligheter att åstadkomma en rik variation i fråga om förläggningsen av fackskolorna. Här i kammaren sitter, herr talman, flera le-

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

dande kommunalmän från orter som nästa år kommer att pröva anordningen med fackskola, och det skulle vara mycket intressant att få höra dem redogöra för det fruktansvärda tvång som skolöverstyrelsens planeringsgrupp i detta fall har utövat.

Herr Helén frågade mig, om jag är nöjd med det sätt varpå samarbetet har skett mellan gymnasieutredningen och fackskoleutredningen. Jag vill framhålla att anledningen till att ordföranden och ytterligare fyra ledamöter lämnade fackskoleutredningen, alltså det s. k. avhoppet, helt enkelt var den att denna grupp ville lägga fram ett allmänt planeringsförslag trots att det av direktiven till gymnasieutredningen klart framgick att gymnasieutredningen skall svara för den allmänna planeringen på gymnasiestadiet. Fackskoleutredningen har, enligt av mig utfärdade direktiv, att utarbeta läroplaner för fackskolor. Hur sedan fackskolan, när den har blivit färdiguppbyggd och fått ett egenvärde, skall lokalmässigt anknytas till andra skolformer, det har varit och är gymnasieutredningens uppgift att klarlägga. På den punkten är jag överens med herr Helén, och jag har alltså därvidlag en helt annan uppfattning än herr Arvidson.

Vidare vill jag, herr talman, erinra om att vi bara befinner oss i början av utvecklingen med nya skolformer på stadiet efter grundskolan. Det kommer snart förslag från gymnasieutredningen och från fackskoleutredningen beträffande den saken, och det skall tillsättas en yrkesskoleutredning. I dagens läge kan därför inte någon, varken herr Helén, herr Arvidson eller jag, ha annat än personliga funderingar om hur fackskolorna bäst skall kunna lokalmässigt anknytas till olika skolformer. Jag tycker att det är tillräckligt klargjort att vi är beredda att slå vakt om den nya skolformen, att den är ett komplement till grundskolereformen och att den två-

åriga frivilliga fackskolan skall ge en målmedveten inriktning mot vissa yrken. Därför måste det, herr talman, rimligtvis i praktiken vara i stort sett en kommunal angelägenhet att ordna anknytningen till olika skolformer.

Till sist vill jag bara säga att till skillnad från herr Helén har jag träffat kommunalmän som varit mycket tack samma för att skolöverstyrelsen i detta fall har velat ge vissa anvisningar och riktlinjer för den lokala planeringen. Det var mot denna bakgrund som jag auktoriserade förslaget.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att bekräfta statsrådet Edenmans påpekande att den problematik vi diskuterar i dag på intet sätt var föremål för någon partipolitiskt bindande överenskommelse i skolberedningen. Jag anser mig ändå såsom tidigare vice ordförande i denna grupp kunna ha vissa anspråk på den dåvarande ordförandens vilja att stå kvar vid en principiell grundsyn. Därför har jag varit glad över att kunna konstatera att jag efter hans andra inlägg här inte längre behöver hysa tvekan om att den syn vi i skolberedningen anlade på fackskolornas egenvärde och deras inplacering ute i landet och inom skolformerna består. Jag tycker att det är värdefullt att få tillfälle att säga detta.

På herr Arvidson har jag inga sådana förväntningar. Jag kan nöja mig med att referera en rubrik ur den socialdemokratiska tidningen Folket, där eklestistikminister Edenmans anförande på en skolkongress i våras återgavs. Herr Arvidson hade då redan väckt sin motion i dessa frågor, och den karakteriserades klart och entydigt med statsrådets egna ord som en »stor politisk dumhet».

Tyvärr kvarstår ännu ett par frågor att diskutera. Statsrådet läser in till protokollet urvalsprinciper som har

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

lett till ett visst resultat år 1963. Jag har som ledamot av statsutskottet accepterat detta urval av orter för år 1963. Det råder inga delade meningar på den punkten. Vi i statsutskottet hävdar emellertid att urvalet för kommande år måste få ske efter bredare urvalsprinciper både i fråga om orter och när det gäller anknypningen till andra existerande skolformer. Om detta är statsutskottet enigt. Jag hoppas att ecklesiastikministern inte anmäler någon avvikande mening nu, när han ännu inte gjort det i sina två anföranden.

Frågan är emellertid om de som skriver de pappersrekommendationer som vidarebefordras genom departementet också när de reser omkring som rådgivare åt kommunerna skall lägga sina ord så, att de kommunala företrädarna får det intrycket att om de inte till punkt och pricka följer dessa rekommendationer, får de inga fackskolor. Detta hände i våras, innan jag framställde min interpellation och innan den debatt uppstod som ledde till statsrådets klara deklaration i dag.

Jag vill till sist bara konstatera att statsrådets bild av det bristande samarbetet mellan gymnasieutredningen och fackskoleutredningen är för blåögd. Det var fråga om allvarigare saker. Jag vill läsa högt ur en protokollsparagraf från fackskoleutredningens sammanträde den 11 mars:

»Diskuterades GU:s kapitel X. Framhölls, att den syn som därvid anlagts, innebar att fackskolorna som särskilt begrepp var utplånat och att ifrågasättande utbildning innebar en studieväg i form av linjer inom gymnasiet. Ledamöterna» — jag skall i vänlighetens namn kalla dem X och Y — »hade känt till den nya syn som gymnasieutredningen anlagt på dessa frågor i enlighet med kap. X, men hade av sekretesskäl varit förhindrade att yppa något om detta till fackskoleutredningen.

Framhölls, att detta synsätt var syn-

nerligen främmande inom svenskt utredningsväsende och att utredningarna (GU och FU) genom personvalet borde haft bättre insyn i varandras arbete.»

Får jag bara tillägga att herr Arvidson i sin motion i januari själv yrkade på ett bättre samarbete mellan dessa utredningar, men han har på den punkten inte yttrat ett ord i dag. Vissa av herr Arvidsons motioner får som bekant inte hans eget instämmande när de kommer till kamrarna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag är angelägen att korrigera herr Helén på en punkt. Jag har icke i dag sagt att jag har en annan uppfattning än gymnasieutredningen i fråga om planeringen. Jag bara tolkar gymnasieutredningens riktlinjer så mycket vidare än herr Helén har gjort. Liksom många kommunalmän har jag också ansett att dessa riktlinjer ger utrymme för en ganska stor och rik variation. Mitt ord i denna diskussion, herr Helén, skall verkligen kammaren och även offentligheten få höra i sinom tid, när jag har fått förslagen från de nu arbetande utredningarna.

Jag måste nog, herr talman, också korrigera ett referat ur Folket. Jag har aldrig yttrat att min vän Stellan Arvidsons motion var ett bevis på en stor politisk dumhet. Däremot har jag sagt att det vore en stor politisk dumhet att nu, några månader efter riksdagens beslut om nioårig obligatorisk skola, aktualisera kravet på en elvaårig skolplikt.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att ecklesiastikministern själv inte i direkta ord har sagt ut att han har en annan syn än gymnasieutredningen på dessa planeringsfrågor, men i sak har han gjort det, och det är för mig det absolut enda betydelsefulla.

Jag vill inte blanda mig i statsrådets

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

polemik med tidningen Folket. Jag tror ändå att de som hörde vad statsrådet sade nog upplevde den »politiska dumheten» som lika betydande, oavsett om kritiken gällde motionen eller dennas innebörd.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag får lov att säga några ord om den »politiska dumhet» som man här talat om. Jag vet inte om herr Heléns återgivande av citatet är riktigt och om statsrådet eventuellt har menat att mitt framträdande var en politisk dumhet, men jag har två saker att anföra i detta sammanhang.

Om det är aktualiserandet av den elvaåriga skolplikten som skulle ha inneburit en politisk dumhet, så vill jag säga att jag är oskyldig. Jag har inte aktualiserat den. Jag har bara sagt att jag ser fram mot den tidpunkt då den elvaåriga skolplikten kommer att aktualiseras och att vi med hänsyn därtill måste bygga upp grundskolans överstadium på sådant sätt att det passar den elvaåriga skolplikten, när den blir aktuell.

Sedan har jag i detta fall inte heller varit ute som politiker, vilket herr Helén alltid är i skolfrågor. För mig har huvudsaken varit att finna en lösning på de skolorganisatoriska problem som här uppställer sig. Några politiska vinster kan man väl knappast hemföra på detta område.

Vad sedan själva sakfrågan beträffar, alltså fackskolornas ställning, föreligger här enighet, och jag kan därför inte förstå att det skulle behöva uppstå något triangeldrama. Jag är fullt överens både med statsrådet Edenman och herr Helén om att fackskolorna så långt som möjligt skall få sin särart. Detta är emellertid förenligt med ståndpunkten att vilja ha ett så enhetligt överstadium som möjligt. I ett låt oss säga tvåårigt kommande överstadium ovanför grundskolan bör det finnas en viss gemenskap

och enhetlighet i strukturen, samtidigt som utrymme lämnas för varje skolforms egenart.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Till det interpellations-svar, som här är lämnat, är knuten behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 95, och i anslutning till det har en motion avstyrkts, som jag har någon del i och därför vill kommentera. Motionen sammanhänger också med den allmänna diskussionen kring fackskolorna.

Vad som i motionen har påtalats som otillfredsställande är att försöksverksamheten synes bli för snäv, både när det gäller antalet klassavdelningar och urvalet av orter. Nu hör jag här, att till de föreslagna orterna har lagts även Linköping, och det gör det hela litet bättre, eftersom Linköping ju är en fönligen stor stad.

Jag vill erinra om att åtskilliga av remissyttrandena är kritiska. LO finner sålunda, att försöksverksamhetens begränsning är betänkligt snäv. Målsmännens riksförbund uttalar, att försöksområdena måste få så stor omfattning och beröra så vitt skilda strukturer som möjligt, från storstadsområden till medelstora centralorter och landsbygdsområden, om erfarenheterna verkligen skall kunna läggas till grund för den kommande utvecklingen. Svenska arbetsgivareföreningen ställer sig också kritisk till utredningens restriktivitet, när det gäller urvalet av orter, och det vill jag instämna i. Det är en för snäv planering av försöksverksamheten, om denna skall bli en försöksverksamhet i reell mening. Syftet är ju att få väl underbyggda erfarenheter.

Vi skall komma ihåg, att denna försöksverksamhet — som jag tycker är så snäv — inte kan kompenseras av att den fortgår under många år, ty om jag inte har missförstått situationen, är det tänkt, att den bara skall hålla på i två

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

år. Därför menar jag, att försöksverksamheten borde ha varit bredare. Åtskilligt fler kommuner än de av utredningen föreslagna uppfyller de villkor, som uppställts för försöksvis upprätande av fackskolor.

Vad jag tycker är särskilt anmärkningsvärt, trots att Linköping nu också har kommit in i bilden, är att det bland de föreslagna orterna inte finns någon av de största skolenheterna i landet, trots att flera av dem har anmält ett livligt, för att inte säga ivrigt, intresse för saken och ingalunda har försummat att ge sina önsknings till känna för ecklesiastikministern.

Motionerna I: 680 och II: 835 har tillkommit för att fästa uppmärksamheten på den otillfredsställande planeringen och för att om möjligt ge några av de stora kommunerna chans att vara med. Personligen har jag då i första hand tänkt på Göteborgs kommun, där underlaget och förutsättningarna för fackskolor är utomordentligt goda och där man enligt mitt förmenande skulle kunna etablera en synnerligen resultatgivande försöksverksamhet. Där skulle man kunna få s. k. självständiga fackskolor. De behöver inte vara knutna till gymnasier, vilka väl annars bör överväga i försöksverksamheten. Inte heller måste de vara knutna till grundskolan. De kan vara så fristående som möjligt, även om de givetvis skall vara förlagda till en praktisk realskola eller flickskola, där intagningen upphör från och med instundande läsår. Det blir ingen konkurrens i det fallet.

Jag vill också ta upp en annan sak, som vi har arbetat med, när vi skrev motionen, nämligen namnfrågan. Jag håller före, att beteckningen *allmän* fackskola är en ganska dålig benämning, även om den bara är ett arbetsnamn tills vidare och därför snarast bör kunna överantvaras åt glömskan. Det finns ju någonting som heter språkets makt över tanken, och en beteck-

ning, som en gång har introducerats och börjat brukas, har en sällsam förmåga att hänga kvar, trots att tanken gör revolt på förnuftsens grund. Beteckningen allmän fackskola tycker jag i viss mån innebär en logisk motsättning och även en om inte falsk så dock litet grumlig varubeteckning. Jämför den i vårt språkbruk vedertagna distinktionen »allmänt gymnasium» och »fackgymnasium». Ingen kan väl komma på idén att tala om »allmänt fackgymnasium». Det synes mig, som om fackskoleutredningen har varit litet osäker på denna punkt. I fackskoleutredningens delbetänkande av den 12 november 1962 heter det: »Någon motsägelse torde sammanställningen *allmän* och *fackskola* icke behöva innebära, om man tager hänsyn till den allmänna bredd undervisningen kommer att få inom de grenar som utredningen torde komma att föreslå skall ingå i den allmänna fackskolan.» Men litet längre fram i resonemanget heter det: »Härigenom avser utredningen också att i vissa avseenden kunna göra den allmänna fackskolan mer yrkesinriktad än den humanistiska skolan och den socialekonomiska fackskolan.» Med den allmänna bredden menas alltså allmänbildning — något bättre ord hittar jag inte — och sedan talar man också om yrkesinriktning med de ämnen som krävs härför. Jag kan inte få detta att gå ihop.

Jag har i motionen försökt lansera ett annat namn. Jag vill inte påstå, att det är särskilt lyckat eller tillfredsställande, men jag tycker, att det i alla fall är bättre än »allmän» fackskola. Vad »allmän» skall täcka är ju en humanistisk och en social-ekonomisk fackskola. Då finner jag, att beteckningen »social-humanistisk» fackskola skulle kunna användas. Det säger i alla fall något — det är ett slags varudeklarering, och själva namnet hävdar ett fackskolans egenvärde.

Jag skall inte ställa något yrkande,

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

men jag hyser den livliga förhoppningen, att den långa raden av kvalificerade tänkare i fackskoleutredningen, i överstyrelsen och i departementet ändå till sist skall vara i stånd att få fram ett mera godtagbart namn.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag råkar vara skolchef i en av de kommuner som ingår i försöksverksamheten kan jag inte låta bli att säga några ord.

Vi skulle enligt yttranden här ha varit utsatta för mycket hård statlig dirigering vad gäller försöksverksamheten, planeringen av fackskolorna o. s. v. Jag måste protestera och säga att vi i vår planering känt oss mycket litet bundna. I allt samråd med planeringsgruppen, med skolöverstyrelsen och med överstyrelsen för yrkesutbildning har hela tiden gällt att finna en väg, där vi kunde utnyttja våra lokala resurser på bästa sätt, utnyttja lärarna och få till stånd en ur såväl kommunal-ekonomisk som pedagogisk synpunkt god lösning. Någon dirigering, så att inte alla vägar skulle ha fått prövas, har vi inte upplevt.

Statsrådet Edenman sade att kommunerna är vana att ta statliga direktiv för vad de är värda. Jag tror att de flesta praktiska kommunalnämnen ser saken så. Vi har inte funnit annat än att vi skulle försöka skapa en fackskola som var vettig utifrån våra lokal- och lärarmöjligheter. Vi har fått dessa möjligheter, och vad den pedagogiska ledningen framöver beträffar är vi i gång med en diskussion. Vi har mötts med förståelse hela vägen.

Vad beträffar fackskolornas framtida utformning, deras egenvärde o. s. v. är detta naturligtvis en mycket stor fråga. Men jag tror att vi där kommer mycket långt med hjälp av de anvisningar som utfärdas, om de får gälla för vad de är och de kommunala initiativen får göra sig gällande.

Jag har alltså velat framhålla att vi i kommunerna inte upplevt någon hård dirigering. Vi har upplevt att vi själva fått vara med och framställa förslag för att skapa en vettig skolform.

I detta anförande instämde herr Andersson i Linköping (s).

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Det är en angelägen fråga som herr Helén har aktualiserat. De största förhoppningar har ställts till fackskolan, och det har man rätt att göra i framtiden också. Men redan nu hyser man på sina håll farhågor för att denna skola inte skall få något egenvärde i fråga om utbildningsmålet och sättet att nå utbildningsmålet. Detta beror på frågans handläggande. Jag är inte säker på att statsrådet Edenman genom sitt inlägg skingrat farhågorna.

Jag vill också säga några ord med anledning av herr Arvidsons yttrande. Herr Arvidson skisserade hur ungdomarna, om de är ängsliga att inte orka med kurserna i gymnasiet, väljer fackskolan, och detta är inte riktigt, menade herr Arvidson. Herr Arvidson sade bl. a. att en treårig skola ger bättre utbildning än en tvåårig och menade att den tvååriga fackskolan därför kommer att betraktas som mindre god.

Detta måste vara uttryck för herr Arvidsons synpunkt — som han tidigare givit uttryck åt — att det är riktigare att avstå från en bättre utbildning för dem som verkligen kan tillgodogöra sig utbildningen och i stället få sämre utbildning för många.

Hur hänger detta samman med det fria valet, med individens rätt att välja den utbildningsväg och den utbildningsform som han själv önskar och som han tror att han kan klara? Jag tycker att verkligheten inte stämmer överens med valfrihetens samhälle.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är ju litet rörande

Vissa frågor rörande fackskolor m. m., tillika svar på interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

när de bifallsyttringar från landets kommuner, som ecklesiastikministern bad om, exekveras av en socialdemokratisk skoldirektör och en socialdemokratisk skolstyrelseordförande, båda från kommuner som hör till de gynnade och utvalda. Jag har ingen annan kommentar till detta än att jag tycker att det är ett fullt naturligt led i en partipolitisk verksamhet. I motsats till herr Arvidson vill jag nämligen inte stå i denna talarstol och tala illa om politisk verksamhet. Det har alltid berört mig oangenämt när aktiva politiker gör det.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Ordet politik kan ju ha olika innebörd. Allt vad vi här sysslar med är ytterst politiska angelägenheter. Men det är skillnad mellan att bedriva politisk verksamhet på ett riktigt sätt och att ta ställning i en fråga därför att man på det sättet har möjlighet att kamma hem politiska vinster. Det var närmast detta jag åsyftade.

Till fröken Karlsson vill jag säga, att vi båda är ute för att rädda valfriheten. Men jag menar att valfriheten inskränkes genom att på grundskolans högstadium den ena vägen är spärrad medan den andra vägen leder vidare. Då har man inte det fria valet mellan ett praktiskt och ett teoretiskt ämne. Man väljer faktiskt den väg som är försedd med portar och inte den som är försedd med spärrar. På samma sätt är det i fråga om gymnasiet och fackskolorna. Vare sig fröken Karlsson och jag anser det vara klokt eller inte kommer man att välja den väg som leder längst. Där inskränkes nu valfriheten. Om båda vägarna vore försedda med portar som kunde öppnas, skulle valfriheten räddas. Det kanske vi skulle kunna samarbeta om.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Herr Helén uttryckte

sin förvåning över att en skolchef och en skolstyrelseordförande, båda i den lyckliga omständigheten att de representerar kommuner som fått försöksverksamhet med fackskolor, uttalar sig på denna punkt.

Jag tycker inte alls, herr Helén, att det är förvånande. Vi bör väl ha större förutsättningar än representanter från andra kommuner att vittna om huruvida det uttalande, som har gjorts av gymnasiutredningen, är starkt bindande eller inte.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Det är ett utomordentligt sätt att ta bort valmöjligheterna, herr Arvidson, att minska den bättre skolan — gymnasiet — med ett år och göra den sämre. Det är inte att förbättra valmöjligheterna, det är helt enkelt att avlägsna möjligheterna för dem som har förutsättningar att komma vidare. Inte bara eleverna utan vi allesammans tjänar på att sådana möjligheter finns.

Herr HELEN (fp):

Herr Andersson måste ha hört alldeles fel. Jag sade att jag inte alls var förvånad över att herrarna yttrade sig; jag sade att det var rörande.

Till herr Arvidson vill jag bara säga, att den distinktion han gjorde mellan olika former av politisk verksamhet verkligen måste vittna om hur illa herr Arvidson mått alla de gånger hans eget parti varit ute för att skörda politiska vinster.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till fröken Karlsson att hon missförstod min analys av valfrihetens problem och möjligheterna till att genom ett likställande av de båda utbildningsvägarna öka denna valfrihet. Jag menar dessutom att en förkortning av gymnasiet på ett år och tillägget av ett college-år inte på något sätt skulle försämra vägen genom

Anslag till socionomutbildning

gymnasiet utan att den tvärtom härigenom skulle förbättras. Jag har alltså på denna punkt inte någon från fröken Karlssons grunduppfattning avvikande mening, men jag tror att fröken Karlsson har missförstått problemläget.

Herr **ANDERSSON** i Linköping (s):

Herr talman! Herr Helén sade att han inte var förvånad utan rörd över de inlägg som gjorts från socialdemokratiskt håll. Jag måste erkänna, herr talman, att jag inte är rörd över det intresse som herr Helén visat våra kommuner.

Herr **SVANBERG** (s):

Herr talman! Herr Heléns rörelse i detta sammanhang förvånar mig i högsta grad, eftersom vi inte upplevt något verkligt tvång. Jag är övertygad om att de kommuner han ömmar för inte heller är rörda över hans omtanke.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Även med risk att förlänga debatten vill jag ställa en fråga i detta sammanhang till herr Helén. Vi är tydligen överens i vår strävan att slå vakt om fackskolorna, men ju längre jag lyssnar till herr Helén i denna debatt, desto mer förstår jag att det är något annat han är ute efter. Han är missnöjd med gymnasieutredningens planering. Jag undrar i så fall vad orsaken är till detta. Herr Helén har själv en gång tillhört gymnasieutredningen, och det är på tiden att vi får klart för oss vilka faktorer han väntar från detta håll, om de gäller fackskolorna eller något annat.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Det var mycket älsvärt av statsrådet att så här i slutet av diskussionen ställa denna fråga. Jag tycker att jag givit ganska klara besked i en rad tidigare inlägg om att det som jag är rädd för är, att en samordning av fackskolan och gymnasiet generellt skulle binda den nya skolformen till en enda

nu existerande skolform. I motsats till herr Arvidson har jag dock den uppfattningen att det inte är brister i rekryteringsintresset som är det farliga för fackskolorna. Redan årets hittillsvarande anmälningssiffror till de skolor som sätter i gång i höst visar att det finns ett betydande intresse för dessa skolor.

Vad det gäller är att genom att trycka på fackskolans egenvärde på grundskolans högstadium fånga upp studieintresset och studieinriktningen mot ett bestämt arbetsområde hos de ungdomar, som utan att vara teoretiskt klynt begåvade likväl icke är intresserade av en gymnasieutbildning, eftersom en sådan för dem innebär en för lång väg fram till det yrke de skall utöva. Att jag är kritisk mot det sätt på vilket gymnasieutredningens rekommendationer har tolkats och tillämpats i resonemangen mellan planerarna och kommunerna beror på att gymnasieutredningen underlåtit att likvärdigt redovisa de övriga samordningsmöjligheter som finns, nämligen anknytning till enbart högstadium, till yrkesskola och till fackskolor.

Om gymnasieutredningens rekommendationer uppfattas endast som ettelperspektiv, har jag ingenting att invända mot dem. De har emellertid av representativa företrädare för skolmyndigheterna framställts som de enda vägledande. Jag hoppas att denna debatt skall ha undanröjt de missförstånd som uppkommit härur.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 2**Anslag till socionomutbildning**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 226) föreslagit

Anslag till socionomutbildning

riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Socionomutbildning för budgetåret 1963/64 beräkna ett anslag av 2 465 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 79, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 februari 1963, föreslagit riksdagen att

I. a) besluta, att i Stockholm skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Stockholm;

b) besluta, att i Göteborg skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Göteborg;

c) besluta, att i Lund skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Lund;

d) besluta, att i Umeå skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Umeå;

II. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för socialinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 739 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Stockholm: Omkostnader för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 108 000 kr.;

III. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för socialinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Göteborg: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 455 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Göteborg: Omkostnader för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 81 000 kr.;

IV. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Lund, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för socialinstitutet i Lund, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Lund: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 469 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Lund: Omkostnader för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 91 000 kr.;

V. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Umeå, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för socialinstitutet i Umeå, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Umeå: Avlöningar för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 359 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Umeå: Omkostnader för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 108 000 kr.;

VI. till Fortbildning av socionomer m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lennart Geijer* (I: 631) och den andra

Anslag till socionomutbildning

inom andra kammaren av herr *Ekström* i Iggesund (II: 781);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hellebladh m. fl.* (I: 632) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 784), i vilka hemställts att riksdagen för budgetåret 1963/64 till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet mätte lämna ett bidrag av 150 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per Jacobsson* (I: 633) och den andra inom andra kammaren av herrar *Tobé* och *Nyberg* (II: 785);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman* (I: 634) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 782);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson m. fl.* (I: 635) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund m. fl.* (II: 786);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta väckt motion (II: 783).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 632 och II: 784 icke mätte av riksdagen bifallas;

II. att motionen II: 783 icke mätte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen mätte

a) besluta, att i Stockholm skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Stockholm;

b) besluta, att i Göteborg skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Göteborg;

c) besluta, att i Lund skulle den 1 juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Lund;

d) besluta, att i Umeå skulle den 1

juli 1963 inrättas en statlig läroanstalt för socionomutbildning, benämnd socialinstitutet i Umeå;

IV. att riksdagen mätte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för socialinstitutet i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 739 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Stockholm: Omkostnader för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 108 000 kr.;

V. att riksdagen mätte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för socialinstitutet i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Göteborg: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 455 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Göteborg: Omkostnader för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 81 000 kr.;

VI. att riksdagen mätte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Lund, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för socialinstitutet i Lund, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Lund: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 469 000 kr.;

Anslag till socionomutbildning

d) till Socialinstitutet i Lund: Omkostnader för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 91 000 kr.;

VII. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialinstitutet i Umeå, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för socialinstitutet i Umeå, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Socialinstitutet i Umeå: Avlöningar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 359 000 kr.;

d) till Socialinstitutet i Umeå: Omkostnader för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 108 000 kr.;

VIII. att riksdagen måtte till Fortbildning av socionomer m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kr.;

IX. att motionerna I: 631 och II: 781 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. att motionerna I: 633 och II: 785 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. att motionerna I: 634 och II: 782 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XII. att motionerna I: 635 och II: 786 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Ivar Johansson*, *Axel Johannes Andersson*, *Bengtson* och *Per Jacobsson*, fröken *Ljungberg*, herrar *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander*, *Källstad* och *Turesson*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna

I: 632 och II: 784, till Bidrag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 150 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NELANDER* (fp):

Herr talman! Det förslag till socionomutbildning, som ecklesiastikministern lagt fram i proposition nr 79 och enligt vilket staten helt övertar ansvaret för denna utbildning i Stockholm, Göteborg och Lund förutom i det nyinrättade socialinstitutet i Umeå, har av statsutskottet godtagits. Det är egentligen endast i ett avseende som meningarna går isär, nämligen i fråga om anslag till lärarlöner för den sociala linjen vid Sköndalsinstitutet. Svenska diakonsällskapet har ju bedrivit social utbildning där i mer än 60 år. Jag kommer inte att gå in på den allmänna uppläggningsen av socionomutbildningen utom i samband med Sköndalsinstitutets utbildningslinje.

I anledning av propositionen väcktes motionerna I: 632 och II: 784, under tecknade av ett stort antal ledamöter i båda kamrarna, representerande samtliga fyra demokratiska partier. I motionerna har yrkats att den värdefulla utbildning som bedrivs vid Sköndalsinstitutets sociala linje måtte lämnas ett statligt bidrag för lärarlöner på 150 000 kronor för det kommande budgetåret.

Denna utbildningsverksamhet har hittills möjliggjorts helt genom frivilliga bidrag och genom avgifter från de studerande. Varje år har det emellertid uppstått stora underskott — i föl var det något över 200 000 kr. — och med den utvecklingen kan man naturligtvis inte fortsätta. Det vore, som utskottsreservanterna säger, ytterst beklagligt om den sociala linjen vid detta institut skulle behöva nedläggas.

Det synes mig som om såväl socionomutbildningskommittén i sitt betän-

Anslag till socionomutbildning

kande 1962 som departementschefen i sin proposition knappast anfört sakligt hållbara ståndpunkter för sina yrkanden om avslag på detta anslag.

I sitt yttrande över institutets anslagsbegäran år 1961 utfäste sig kommittén i sitt slutbetänkande att närmare beröra Sköndalsinstitutets förhållande till socionomutbildningen. Så skedde emellertid inte, utan det blev endast ett kort återgivande av de synpunkter som tidigare framförts i nämnda utlåtande. Någon grundligare undersökning har tydligen inte skett.

Kommittén hävdar beträffande Sköndalsinstitutet att »undervisningens uppläggning, ämnenas innehåll och undervisningsmetoderna är annorlunda... Sköndalsinstitutet har sökt anpassa sin sociala utbildning efter förhållandena vid socialinstitutet, men avgörande skillnader kvarstår alltså». Trots detta ansåg socionomutbildningskommittén i sitt yttrande år 1961 »att ett visst stöd från samhällets sida till diakonskolans sociala och kyrkokamerala utbildningsverksamhet kunde vara motiverat».

I årets proposition har departementschefen understrukit, att den »föreslagna förstärkningen av utbildningsorganisationen vid socialinstitutet torde medföra, att rådande skillnader mellan utbildningen vid dessa institut och Svenska diakonskolan i viss mån kommer att förstärkas». Med hänsyn till senare överväganden om den sociala forskningsorganisation och därmed sammanhängande utbildningsfrågor menade eklestistikministern att det »ter sig mindre lämpligt att i detta sammanhang pröva frågan om bidrag till Svenska diakonskolan». Låt mig som en parentes, herr talman, bara härtill säga, att institutet aldrig har bett att få medverka i en sådan forskningsverksamhet som eklestistikministern talat om.

Jag ber nu att få bemöta de uttalanden som jag refererat och vill göra detta främst ur två synpunkter, nämligen i fråga om utbildningsbehovet och institutets kompetens för denna utbildning.

I propositionen redovisas arbetsmarknadsstyrelsens remissyttrande, i vilket det säges, »att under överskådlig tid synes socialvården ha behov även av personal med sådan utbildning, som bedrivs vid Svenska diakonskolans sociala linje». I kommittébetänkandet har arbetsmarknadsstyrelsen vid sina undersökningar om det sammanlagda utbildningsbehovet under 1960-talet beräknat, att omkring 10 procent av detta behov torde kunna fyllas med personer som utexaminerats från Sköndalsinstitutets sociala linje. Departementschefen understryker själv i propositionen, att »den stora efterfrågan på socionomer har lett till en bristsituation, som enligt min mening delvis kan försvåra samhällets socialpolitiska reformarbete».

Behovet av ytterligare utbildning är sålunda fullt styrkt.

Hur är det då med Sköndalsinstitutets kompetens för denna utbildning?

Låt oss först ta inträdesfordringarna. För inträde till fackutbildningen ställes samma krav som vid socialinstitutet, det vill säga studentexamen eller studentexamenskunskaper i ämnena kristendomskunskap, svensk uppsats, historia, samhällskunskap, anatomi och fysiologi samt ekonomisk geografi. För icke studenter ges under studietiden särskild undervisning i svenska språket jämte litteraturen samt engelska. För dem som inte har de erforderliga kvalifikationerna finnes en särskild preparandkurs på sju månader, från vilken erfordras goda betyg innan man får ta del av fackutbildningen. Därjämte fordras ett års praktik i social tjänst.

Inte heller socialinstitutet tar ju enbart studenter; enligt propositionen var 1962 av 382 antagna elever 215 eller cirka 60 procent studenter. Ännu en sak bör kanske nämnas: vid Sköndalsinstitutet är varje år antalet sökande till denna sociala linje dubbelt så stort som det som kan antagas.

Studietidens längd är tre år och tre månader, i vilken den obligatoriska studiepraktiken är inräknad. Den teoretis-

Anslag till socionomutbildning

ka delen av tiden är på Sköndal längre än vid de övriga institutens nuvarande utbildning. Undervisningstimmarerna i sociala ämnen är på Sköndal avsevärt flera än vid de övriga instituten. Undervisningsmetoderna är desamma som vid övriga institut, nämligen föreläsningar, diskussioner och uppsatsseminarier, litteraturstudier, tentamina, författande av uppsatser samt studiebesök.

Undervisningen meddelas av ordinarie lärare — för närvarande 5 på en linje jämfört med Stockholmsinstitutets 7 på tre linjer och Göteborgs 4 på tre linjer — och vidare av ett 40-tal experter från departement och ämbetsverk etc. Av de för närvarande på Sköndal tjänstgörande lärarna och föreläsarna är 7 professorer och docenter, 3 lektorer och 7 högre statliga ämbetsmän.

Ätminstone vad expertundervisningen beträffar vore det väl underligt, om de lärarkrafter som Stora Sköndal anlitar skulle tillämpa så väsentligt andra pedagogiska metoder än de experter som övriga socialinstitut anlitar, speciellt som Sköndal och Stockholmsinstitutet i många fall anlitar samma personer.

För examen vid Sköndalsinstitutet fordras godkänd tentamen i samtliga examensämnen jämte överbetyg i minst två av examensämnena samt författande och försvarande vid seminarieövning av en uppsats om normalt 25 sidor.

Det har påpekats att de teologiska ämnena som syftar till att ge en saklig kunskap, bl. a. om kristen syn på mänskliga problem, får så många undervisningstimmar. Vid läsningen av socionomkommitténs undersökning beträffande denna sak måste emellertid ihågkommas, att sedan de humanistiska ämnena — svenska och engelska språken — och de teologiska ämnena frånräknats har Sköndal på denna linje 1 053 timmar totalt mot Stockholmsinstitutets för samma tid redovisade 714 timmar totalt.

Det har också sagts av kommittén att

»åtskilliga av de utbildade» — därmed har man väl velat ge sken av att det är många — går till kyrklig tjänst. Det verkliga förhållandet är att av de 116 elever som för närvarande genomgår denna sociala fackutbildning är det endast 19 elever, eller 16 procent, som har för avsikt att ta den extra metodikkursen för blivande diakoner. Och inte ens alla dessa söker sedan kyrkliga tjänster.

Kommittén anser det inte önskvärt, att huvudmannskapet för socialutbildningsanstalt utgöres av politiska eller religiösa intresseorganisationer. Härvid åsyftas att som huvudman för Sköndalsinstitutet står stiftelsen Svenska diakonsällskapet. Härtill skall säga att det vid institutet naturligtvis existerar full förenings- och åsiktsfrihet i såväl religiösa som politiska frågor. Där finns t. ex. både en socialdemokratisk och en liberal klubb, och där finns företrädare för så gott som samtliga statskyrkliga och frikyrkliga riktningar. Något krav på kristen livsåskådning föreligger inte för inträde. Men det är klart att många av de studerande har sökt sig hit just för att få den kristna undervisningen som ett komplement till socialutbildningen, och ingen vill väl på allvar antyda att deras tjänst i det sociala därigenom skulle bli mindervärdig! Det bör väl också vara individen själv som skall få bestämma om sin utbildning.

Svenska ekumeniska nämnden säger i sitt yttrande till socionomutbildningskommitténs betänkande bl. a.: »Erfarenheten synes ge vid handen att livsåskådningsfrågan kan vara en viktig komponent i hjälpsituationen desto mer som socialvården alltmera medvetet syftar till att hjälpa människan med hennes totala anpassningsproblem.» Jag tror att denna syn på frågan är riktig.

Kommittén tycks förutsätta — utan motivering såvitt jag kan se — att Sköndal inte skulle kunna vidga sin utbildning så att den kommer i paritet

Anslag till socionomutbildning

med den av kommittén föreslagna. Direktionen för Svenska diakonsällskapet uttalar emellertid att det synes möjligt att vidga utbildningen vid Sköndalsinstitutet, om detta tillåtes arbeta under samma ekonomiska förutsättningar som de övriga socialinstitutet.

I runt tal fyra miljoner kronor har investerats i utbildningsverksamhet. Ett välförsett bibliotek finns. De studiesociala förhållandena är också välordnade, bl. a. tack vare moderna elevbostäder. Tomtmark har reserverats för eventuell utbyggnad. Förutsättningarna för Sköndalsinstitutets utveckling måste betecknas som goda.

Låt mig till sist få framhålla, att kommunala och statliga myndigheter behandlar vid Sköndal utbildade socionomer såsom fullt likställda med dem som kommer från de övriga instituten. Det visar ju att arbetsgivarparten erkänner undervisningen såsom varande av samma kvalitet.

En undersökning från 1962 visar sålunda att av manliga chefstjänster ute i samhället — socialsyssломän, socialinspektörer, byråföreståndare, kuratorer och konsulenter etc. — hade 134 utexaminerats från Sköndalsinstitutet och 307 från samtliga de tre andra socialinstitutet. Kvinnliga studerande har ju inte Sköndalsinstitutet så många, men det fanns dock av dessa över tjugotalet ute i allmän social tjänst.

En genomgång av de från institutet utexaminerade ger för övrigt vid handen att cirka 15 procent gått ut från den sociala linjen till kyrklig tjänst, medan 85 procent gått till statlig eller kommunal tjänst.

Åtskilligt annat skulle kunna anföras. Men jag tror det sagda mer än väl bevisar att i denna tid med skriande brist på social arbetskraft inom den sociala sektorn, där många tjänster måst besättas med icke helt kvalificerade tjänstemän, skulle det vara oförsvärligt av staten att avhända samhället möjligheten att från Sköndalsinstitutet med dess

långa och rika erfarenhet också i fortsättningen få en väl utbildad arbetskraft på det sociala området. Låt oss ge denna utbildningsanstalt det stöd den behöver för att kunna fortsätta sin verksamhet.

Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Keijer* (fp), fröken *Karlsson* (h) samt herrar *Berglund* (fp), *Hammar* (fp) och *Källstad* (fp).

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! Socionomutbildningskommittén under landshövding Thure Anderssons ordförandeskap avgav i augusti månad föregående år sitt slutbetänkande, vilket som sina viktigaste ingredienser innehöll förslag till såväl kvantitativa som kvalitativa förbättringar av socionomutbildningen. Vidare skulle enligt förslaget de fyra socialinstitutet förstättligas och samtidigt ges karaktären av socialhögskolor med en utbildning jämställd med universitetens. Härmed skulle även den samhällsvetenskapliga forskningen kunna främjas.

Kommitténs betänkande rönt ett osedvanligt gott mottagande av remissinstanserna, men departementschefen har av olika skäl icke ansett sig kunna förverkliga samtliga föreslagna centrala punkter. Förstatligandet redan från den 1 juli i år måste dock hälsas med stor tillfredsställelse, och det bör erinras om att det fulla engagemanget från statens sida kommer att medföra en kostnadsökning med cirka 905 000 kronor.

Eftersom den utbildning det här är fråga om icke varit föremål för någon översyn sedan år 1944 och med tanke på den explosionsartade utveckling som sedan dess ägt rum på samhällsförvaltningens område, är det ställt utom all diskussion, att det förelegat ett stort behov att reformera verksamheten.

Statsmakterna fastlägger riktlinjer och anger intentioner i fråga om social-

Anslag till socionomutbildning

hjälp, barnavård, nykterhetsvård m. m. Det är då nödvändigt att man även på utbildningssidan fullföljer denna politik så att det verkligen finns fullgoda förutsättningar att lagstiftningen kan föras ut i det levande livet på det primärkommunala planet. Vad har inte hänt inom samhällsplaneringens område, där den stora kåren av kommunalkamrerare har viktiga uppgifter? En 20-årig erfarenhet gör att jag tror mig kunna bedöma dessa frågor.

Jag har under årens lopp sett många socionomer komma och gå. I vissa avseenden är jag imponerad över de kunskaper vederbörande har bibringats under en relativt kort studietid vid institutet, men jag har också kunnat konstatera att utbildningen inte på alla områden är synkroniserad med vår samhällsutveckling.

Alldeles nyss nämnde jag samhällsplaneringen, herr talman, och om man tar del av de uppsatsämnen för högre betyg i ämnet samhällsplanering vid socialinstitutet i Stockholm under de tre senaste åren, skall man finna att det hela rör sig på mycket vida fält. Det kan vara fråga om trafikplaner för storstäder, behovet av bostäder i utflyttningskommunerna, det kan vara fråga om en degressiv befolkningsrörelse ute i landet, ja, det kan gälla samhällsplanering inte bara i vårt land utan även i andra länder.

Statsrådet Edenman har nu stannat vid att föreslå en kvantitativ utbyggnad av utbildningen. Jag tror att vi allmänt kan hälsa detta med tillfredsställelse. Jag tillhör en fackliga organisation, som kommer att företaga en utredning i vad mån man ute i kommunerna kan få utbildad personal för olika uppgifter. Det visar sig att det i dag råder en mycket stor brist. Här vill jag, herr talman, skjuta in en liten parentes rörande den förpraktik som enligt socionomutbildningskommittén inte längre skulle behövas. När det gäller den högre utbildningen på olika områden är jag väl

medveten om att detta krav på förpraktik numera slopats. Om man bibehåller detta krav när det gäller socialinstitutet kunde det tänkas att dessa skulle få det svårare att konkurrera om elever som kan vara lämpade för denna utbildning. När statsrådet nu inte har velat slopa kravet på förpraktik tror jag likväl att han har gått den rätta vägen, eftersom det ligger litet annorlunda till på detta område. Tidigare har en mycket stor del av socialinstitutens elever rekryterats bland sådana, vilka tidigare haft kommunala förtroendeuppdrag eller sådana som i varje fall har haft någon beröring med kommunalt praktiskt arbete. Vi kommer säkerligen nu in i en trend där det i stället blir så att eleverna vid socialinstitutet börjar sin utbildning utan att ha inhämtat så mycket praktisk erfarenhet. Det kan tänkas att det på detta speciella område fortfarande är av betydelse att man har känt sig för om man passar för arbetet. Kravet på förpraktik kan vidare vara av vikt då den framtida eventuelle arbetsgivaren därigenom vet att den sökande har ett verkligt intresse för yrket. Nu framhåller statsrådet att institutet, då särskilda skäl föreligger, skall kunna anta elever som inte fullgjort föreskriven förpraktik.

Statsrådet Edenman har tydligt och klart uttalat som sin mening att behov föreligger av kvalitativ förbättring av utbildningen. Som ett led i den strävan får man väl beteckna inrättandet av sexton universitetslektoraten. Inrättandet av vissa professurer skjuts däremot tyvärr på framtiden. Det är dock av utomordentligt stor betydelse att vi får dessa professurer ganska snart och att vi i landet får till stånd en social, jag skulle även vilja säga kommunal, forskning. Men i likhet med departementschefen anser jag det vara riktigt att dessa frågor bör bli föremål för ett noggrant övervägande, eftersom det tarvar en utredning hur organisationen skall vara och hur professurerna skall lokali-

Anslag till socionomutbildning

seras. Vi har fyra socialinstitut här i landet. Det skulle inte vara lyckligt, om man splittrade forskningsarbetet genom att dela upp dessa professurer på de olika socialinstituterna redan i ett begynnelsekedje.

Jag anser det självklart att dessa frågor måste ses mot bakgrunden av den socialpolitiska kommitténs arbete. Denna kommitté sysslar även med ting som har anknytning till socialforskningen. Men även om dessa ämnesområden mycket väsentligt tangerar samhällsforskningen, bör man inte ovillkorligen avvakta de resultat som denna kommitté kan komma fram till.

Såsom har framhållits skall socialpolitiska kommittén kunna avlämna sitt förslag redan i år. Då borde det faktiskt finnas möjligheter för statsrådet att till 1964 års riksdag framlägga förslag om såväl en kvalitativ förbättring av socionomutbildningen som organisationen av den sociala forskningen, varom herr Lennart Geijer i första kammaren och jag i denna kammare uttalat önskemål i likalydande motioner.

När nu statsutskottet i sitt utlåtande nr 110 uttalat att utskottet i likhet med departementschefen och motionärerna finner det angeläget att beslut rörande den sociala forskningens organisation fattas snarast möjligt, anser vi för vår del att syftet med motionerna är väl tillgodosett, varför det inte finns någon anledning att vidhålla yrkandet om en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t.

Till sist, herr talman, skulle jag endast med några få ord vilja beröra den till utskottets utlåtande fogade reservationen angående statsbidrag till Sköndalsinstitutet. Hur behjärtansvärt det än kan vara med ett anslag för att institutet skall kunna driva sin sociala linje och trots all respekt som jag har för det värdefulla tillskott som institutet har lämnat arbetsmarknaden i form av utbildad arbetskraft inom vissa begränsade grenar av samhällsverksamheten, tror jag likväl att det skulle vara mind-

re välbetänkt att med statsmedel stödja en privat utbildningsform, som det ändå här är fråga om. Vi står dock inför ett förstatligande av våra socialinstitut med sociala högskolor inte alltför långt i fjärran och en organisation av den sociala forskningen.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än utskottets.

I detta anförande instämde herr *Svenning* (s).

Herr **LINDKVIST** (s):

Herr talman! Jag vill också tillhöra dem som önskar gratulera eklelesiastikministern till den proposition som bildar underlaget för den upprustning och det förstatligande av socialinstituterna varom riksdagen nu skall besluta. Förutom en kraftig kvalitativ upprustning föreslås i propositionen ett från 380 till 480 utökad elevantal per år. Jag tycker det är mycket välbetänkt och glädjande att man äntligen fångar in de elevkategorier det här gäller och tar konsekvenserna av en utveckling i vårt kraftigt expanderande samhälle som kommer att kräva en större tillgång på socionombildad personal än tidigare. Det är riktigt, som herr Ekström i Iggesund sade, att den kraftiga expansionen inom vårt samhällsliv förutsätter en forcerad kvalitativ förbättring av socionomutbildningen för att vi skall kunna klara de mest angelägna problemen.

Men, herr talman, jag har inte begärt ordet för att enbart gratulera till de förslag som föreligger. Jag vill också säga någonting om den motion som jag har skrivit under och vars tankegångar kommer till uttryck i den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen. Motionen gäller den gamla frågan om anslag till Sköndalsinstitutet. Fjolårets riksdag hade en mycket lång och tidvis mycket hetsig diskussion i denna bidragsfråga. Den gången slog både departementschefen och utskottets talesmän fast — och det har understrukits av herr Ekström i Iggesund i dag — att

Anslag till socionomutbildning

statsbidrag till institutet i Sköndal och dess sociala linje inte kunde utgå av principiella skäl. Det gäller alltså en princip enligt vilken staten i allt väsentligt skall ha ansvaret för socionomutbildningen. Jag kan ansluta mig till den principen, men jag tycker ändå att utvecklingen har lärt oss att en princip har sitt värde först när den täcks av ett reellt underlag, d. v. s. i detta fall en för samhället tillfredsställande försörjning av utbildade socionomer.

Bilden av samhället i dag när det gäller tillgången på socionomer är lätt att beskriva. Det är ett beklagligt faktum att vi har en eftersläpning i utbildningstakten på detta område — en eftersläpning som ställer kommunerna inför mycket svåra problem. Om det nu blir så att Sköndalsinstitutet lägges ner kommer vi årligen att mista 30 utexaminerade socionomer till dess att statens egen utbildning har kommit i takt med den stora efterfrågan. Får däremot Sköndalsinstitutet statsbidrag kommer det att fortsätta med denna utbildningsverksamhet. Resultatet av ett med 30 minskat antal nyexaminerade socionomer per år blir en våldsam irritation och stora besvärliga problem i alla de kommuner som behöver ha tillgång till utbildade, skickliga socionomer men som i nuvarande bristsituation måste arbeta med personal som saknar en tillräckligt kvalificerad utbildning för sina uppgifter. Den faktiska situationen är att samhället i dag inte kan undvara den socionomutbildning som bedrivs vid institutet i Sköndal. Vi måste ha tillgång till dessa socionomer i vårt samhälles snabba expansion, och vi måste inse att så länge staten inte själv klarar utbildningen är det förnuftsmsäsigtt riktigt att vi ger en stimulans åt institutet i Sköndal som hjälper till att eliminera den stora bristen på socionomer.

Jag skall inte, herr talman, ge någon längre redogörelse för vad som sker vid Sköndalsinstitutet eller för den sta-

tistik som finns att tillgå i detta fall. Herr Nelander har redogjort för dessa saker och jag har bara att ge min anslutning till synpunkterna i hans inlägg i diskussionen.

Jag skulle emellertid avslutningsvis vilja avge en personlig deklaration i denna fråga. Jag har av den allmänna debatten rörande socionomutbildningen fått det intrycket att det finns ett starkt intresse för att Sköndalsinstitutet byggs ut, att statsbidragen permanentas och att staten ger garantier för att skolan bibehålls i sin nuvarande form och verksamheten där utvidgas. Jag kan inte dela den uppfattningen. Jag betraktar utbildningen på Sköndal såsom temporär, och min medverkan till att ett anslag på 150 000 kronor ges till lärarlöner avser sålunda endast en temporär period. Antingen får vi, sedan staten hunnit ifatt, diskutera huruvida Sköndalsinstitutet bör förstatligas eller också bara konstatera att institutet då får klara sig på sina egna ekonomiska resurser.

Herr talman! Herr Ekström gav i sitt inlägg ett stort fång av rosor till Sköndalsinstitutet och de elever som utexaminerats därifrån. Det är lätt att instämma i hans uppfattning, och jag vill göra det tillägget att eftersom samhället på grund av en eftersläpning som inte kan bortdiskuteras har behov av de socionomer som utbildas på Sköndal, är det rimligt att vi till dess staten själv klarar denna utbildning ger skolan det anslag på 150 000 kronor som föreslagits i motionerna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till statsutskottets utlåtande nr 110.

I detta anförande instämde fru *Torbrink* och fru *Löfqvist*, herr *Gustafsson* i Uddevalla samt fru *Johansson* (samtliga s).

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund har på ett förtjänstfullt sätt kom-

Anslag till socionomutbildning

menterat proposition nr 79, som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 110. Eftersom vi i de egentliga sakfrågorna är överens, behöver jag inte upprepa dessa kommentarer. Det hör emellertid numera nästan till ordningen att vi när vi behandlar frågan om anslag till socionomutbildningen också tar upp frågan om anslag till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet. Jag gör mig väl inte skyldig till någon överdrift om jag säger att detta ärende blivit något av en följetong.

Riksdagen har under de senaste åren haft att behandla förslag som är analoga med det som framställs i motionerna om anslag till Sköndalsinstitutet. Tidigare har riksdagen inte funnit anledning att bifalla dessa motioner. Med hänsyn till innehållet i den proposition vi nu behandlar finns det väl ännu mindre anledning att nu bevilja dessa anslag. Propositionen föreslår som bekant dels att socialinstitutet skall förstärkas, dels att elevantalet där skall ökas från 380 till 480 och att lärarorganisationen skall väsentligt förstärkas. Det finns därför starka skäl att ifrågasätta det berättigade i att Sköndalsinstitutet i år, när vi står så nära inför förstatligandet av socialinstitutet, inrangeras i denna verksamhet.

Reservanterna har framhållit att utbildningen på Svenska diakonskolan i stort sett kan anses fullt likvärdig med utbildningen vid socialinstitutet. Jag måste säga att detta är ett uttryck för en synnerligen välvillig syn på skolans verksamhet. Jag tillåter mig citera några rader ur en artikel i Dagens Nyheter den 22 november i föl av docent Hans Meijer, rektor vid socialinstitutet i Stockholm:

»Sköndalsinstitutets utbildning har i många stycken åtminstone på papperet likheter med socialinstitutens, men där finns bl. a. den avgörande skillnaden att Sköndalsinstitutet har en religiöst bunden utbildning. Inte mindre än 7 utbildningsmoment med ett timantal av

315 timmar gäller exempelvis: troslära, själavårdslära, bibelkunskap, kyrkokunskap och kristendomskunskap. Naturligtvis är detta utbildningsanstaltens ensak, och ett 'liberalt' samhälle har ingen anledning att ingripa. Jag har emellertid de senaste åren flera gånger haft besök av Sköndalselever som velat flytta över till socialinstitutet av samvetsskäl. Några har bl. a. förklarat att det varit för dem omöjligt att fortsätta utbildningen vid en skola där det visserligen inte var ett krav, men ett psykiskt tvång för eleverna att delta i och leda andaktsstunder.»

Jag skulle vilja ställa en fråga direkt till dem som har reserverat sig och till dem som talar för reservationen. Vill ni göra det påståendet att rektorn vid socialinstitutet i Stockholm inte vet vad han talar om? Eller vill ni göra det påståendet att han här har handskats ovarsamt med sanningen? Jag ber att få klara besked i det avseendet. Jag hävdar nämligen med bestämdhet att yrkesutbildning bör vara fri från obligatorisk kristendomsundervisning. Sådan undervisning förekommer ju i rikt mått vid Sköndalsinstitutet i samband med denna utbildning. Jag har i min hand en timplan för kurser som hållits under 1961 och i vilka exempelvis kristendomskunskap, teologi, bibelkunskap och kyrkokunskap upptagit en mycket stor del av undervisningstimmar. Nu säger man från reservanternas sida, att övriga ämnen har lika många undervisningstimmar vid Sköndal som vid de andra instituten. Det är möjligt att så är fallet, men vi kan inte bortse ifrån att under den tid lektioner pågår i de ämnen jag nyss nämnde kan eleverna helt naturligt icke ägna sig åt någonting annat.

Härtill kommer att såväl utredningen som departementschefen föreslagit förstärkning av lärarorganisationen. Utredningen har även föreslagit att socialinstitutet skulle benämnas socialhögskolor. Såsom en följd härav skulle ock-

Anslag till socionomutbildning

så inrättas professurer vid dessa institut.

Utskottet har understrukit vad departementschefen har sagt, nämligen att dessa frågor är föremål för prövning. Jag tror att detta kommer att få till följd att de statliga socialinstituten får en helt annan standard än vad Sköndalsinstitutet kan erbjuda.

Till sist skulle jag bara vilja säga till herr Nelander — som påstår att socionomutbildningskommittén har föreslagit bidrag till Stora Sköndal — att jag beklagar att ordföranden i den utredningen inte längre tillhör denna kammar och således inte har möjlighet att delta i någon debatt här. Men jag kanske får fråga herr Nelander vilken formulering i kommitténs betänkande herr Nelander stöder sig på när han säger att kommittén föreslagit bidrag till Sköndalsinstitutet för utbildning av här ifrågakvarande slag.

Herr talman! Jag ber med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerade ur kommitténs eget yttrande i denna fråga, där kommittén säger att bidrag borde kunna vara möjligt för Sköndals sociala och kyrkomusikaliska linjer. Jag angav tydligt att det var kommitténs yttrande över Sköndals begäran om anslag 1961.

Herr Karlsson i Olofström talade om de många timmar som upptas av teologisk undervisning. Jag berörde det också, och jag sade att om man räknar ifrån timmarna för de humanistiska ämnena, svenska och engelska, och de teologiska undervisningstimmarna, kommer man i alla fall upp till ett betydligt högre timantal för den sociala undervisningen än vad man har vid de andra sociala instituten. Herr Karlsson refererade en artikel i Dagens Nyheter, där rektor Meijer påstod att det förelåg ett tvång på eleverna i religiöst avseende. Jag har tydligt klargjort att detta är felaktigt. Det förekommer inget tvång på eleverna.

Jag skulle kunna tala om elever som tidigare deltagit i undervisningen vid Sköndal och som har gjort vissa uttalanden, men jag vill inte gå in på dessa personliga uttalanden. Jag vet dock mycket väl varifrån de kommer.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till att kommittén föreslagit en från 380 till 480 ökad intagning och att utökningen skulle gälla de nu befintliga instituten. Till de nu befintliga instituten räknas i detta sammanhang icke Stora Sköndal.

Vad gäller frivilligheten exempelvis i fråga om kristendomskunskap och diakoni ställer jag mig synnerligen skeptisk. Om eleverna inte har rätt att vara befriade från lektionerna i dessa ämnen, så är det ingen frivillighet.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! När en stor fråga framlägges för riksdagen blir det lätt så, att en mindre del därav tilldrar sig en mycket stor uppmärksamhet och att man därför glömmer bort väsentliga ting som omfattas av förslaget. Det gjorde dock inte herr Lindkvist, och jag vill i anslutning till vad han sade instämna i att hela vår socialvård blir något annat än vad lagstiftarna avser, om vi i framtiden kommer att dras med samma knapphetssituation som den nuvarande. Skillnaden kan kanske beskrivas så, att för den hjälpsökande allmänheten kommer våra sociala institutioner att framstå som om de i stället för att handha social omvårdnad ägnar sig åt övervakning och inspektion, eftersom de knappast hinner med annat än att se till att blankettväsendet fungerar ordentligt och att statistiska uppgifter insändes i vederbörlig ordning. När vi t. ex. talar om nykterhetsvård, vet vi att det i största utsträckning hänger på tillgången på personella re-

Anslag till socionomutbildning

surser, om det skall bli något annat än ett slag i luften.

Om några dagar får vi tillfälle att diskutera den s. k. raggparagrafen. Den får visst inte heta så, men har i alla fall döpts därtill. I fråga om det problem som framkallat den beror allt på barnavårdsnämndernas möjligheter att ingripa, och därvidlag blir personalresurserna avgörande. Socionomutbildningen är därför så utomordentligt viktig. Det är synnerligen tillfredsställande, att detta förslag har framlagts om både kvantitativ och kvalitativ upprustning av socionomutbildningen. Jag hoppas bara att detta kommer att följas av en bättre värdering av den socionomutbildade arbetskraften, så att den blir bättre värderad av personalens arbetsgivare, primärkommuner och andra. Faktum är att därvidlag föreligger en alltför stor eftersläpning i betraktande av den tjänst som denna grupp gör samhället.

Jag begagnar också detta tillfälle till att uttrycka min tacksamhet till utskottet för dess behandling av en motion med herr Wiklund i Stockholm som första namn, där jag är medmotionär. Motionen gäller undervisning i praktisk mentalhygien och yrkesetik. Utskottet har, sedan det konstaterat lämpligheten av förslaget, förordat att samarbetsnämnden mellan socialinstitutet skall närmare få diskutera och utforma en dylik undervisning. Det har uppgivits för mig, att sådan undervisning tidigare ägt rum vid socialinstitutet i Stockholm men att den kommit att upphöra sedan en mycket lämplig föreläsare inte längre ställt till förfogande. Vi motionärer är nog medvetna om att det är en svår och grannlaga men också mycket väsentlig uppgift att få till stånd en riklig undervisning på detta område.

Sedan vill jag säga ett par ord om Sköndal. Det har varit en följetong, antydde herr Karlsson i Olofström, med denna motion som återkommit år efter år. Den har dock i någon mån förnyats.

Med hänsyn till att omröstningarna under de senaste åren utfallit så jämnt att det endast skilt på några röster förefaller det mig, som om det borde ha varit en uppgift för utskottet att undersöka, om det funnits någon möjlighet till en lösning. Eftersom principfrågor är inblandade i detta sammanhang, skulle mycket väl även principiella resonemang ha kunnat inryckas i vad utskottet sagt om saken. Man har emellertid delat upp sig på sedvanligt sätt och överlämnat åt oss motionärer att rösta på reservationen, i stället för att försöka åstadkomma en jämkning mellan de olika ståndpunkterna.

Är det verkligen så att det, vilket herr Karlsson i Olofström tycks lägga stor vikt vid, inte råder full frihet vad beträffar exempelvis morgonbönerna, borde en skrivning ha kunnat komma till stånd med uppgift om vad man skulle kunna kräva ur religionsfrihetssynpunkt.

Min uppfattning är här densamma som herr Nelanders, och den har jag kommit till genom att bl. a. kontakta representanter för elevkåren, nämligen att man får söka efter en utbildningsanstalt, där det förekommer en debatt som är livligare, där ämnena dryftas ur mer skilda synvinklar och där debatten betraktas som något självklart och såsom en tillgång i utbildningen. Min övertygelse är alltså att — jag talar om läget den tid som jag känner till, nämligen framför allt det senaste året — att där råder en utomordentligt fri och frisk atmosfär. Detta kan vara förhållandet även i institutioner som kommit till stånd genom kristna initiativ. Jag föreställer mig t. ex. att om här i kammaren finns någon som genomgått Sigtunastiftelsens institutioner — jag vet att det finns minst en ledamot i medkammaren som gjort det — skall han kunna berätta om att han ingalunda blivit utsatt för något tryck utan att man i dess folkhögskola träffat representanter för många typer av åskåd-

Anslag till socionomutbildning

ningar, även om alla känt till huvudmannens inspirationskälla.

Det skall heller inte förnekas att frågan om Sköndal i viss mån infekterats av att man har utnyttjat den i den valpolitiska debatten på ett sätt, som måste ha upplevts som sårande för den som haft en annan mening än den jag företräder. I dag tycker jag emellertid att vi kan bortse från allt sådant. Här är det, som herr Nelander och herr Lindkvist påpekat, fråga om att förse ett påtagligt bristområde med utbildad personal. Även om meningarna är delade beträffande kvaliteten på denna utbildning har ingen bestritt, att dess resultat inte blir annorlunda än de som presteras av de statliga socialinstituten.

När jag lyssnade till dagens utläggningar kom det för mig en parallell som jag också tidigare haft anledning att tänka på. Vid mitten och slutet av 1940-talet var det här i Stockholm en period, då de kommunala socialvårdande myndigheterna var ganska misstänksamma mot institutioner som leddes eller inspirerades från kristet håll. Det kunde vara t. ex. Stadsmissionen eller Fränsningsarmén som ledde en verksamhet. Man gjorde det ofta ganska besvärligt för dem att fortleva. Nu har det kommit en annan tid när det gäller de kommunala myndigheterna i Stockholm. Jag tror att alla ideellt inspirerade institutioner i Stockholm, vilka i stor utsträckning får stöd och hjälp av kommunen beträffande sina kommunala uppgifter, nu har en känsla av att bli betraktade som ett tillskott till de samhällseliga institutionerna, inte som konkurrenter som till varje pris skall drivas ut. Är det inte så, att vi i vårt samhälle behöver också tillskott av enskilda människor och grupper, som — med en viss grad av inspiration — på ett arbetsområde bygger upp något som får sin särskilda profil? Än en gång vill jag understryka, för att inte herr Karlsson i Olofström skall undervisa mig på den punkten, att jag förutsätter

att det blir högt i taket och religionsfrihet på alla områden, där en sådan kristen institution verkar.

För Sköndalsinstitutets del är det inte fråga om en plötsligt påtagen uppgift av konstlad art. På Sköndal finns en hel grupp sociala institutioner. Där finns en mycket omfattande epileptiker-vård och nykterhetsvård med särskild alkoholistvård. Där utbildas diakoner, ungdomssekreterare och kyrkokamrerare. Under de senare åren har även tillkommit denna sociala linje. Den har varit ett naturligt komplement, som växt fram i denna miljö. Resultatet har blivit att en rad väl utbildade personer trätt ut till sina uppgifter runt om i vårt land.

Jag nämnde att vår motion i år var något annorlunda än tidigare motioner. Jag erinrar om att den innehåller en passus, vid vilken vi fäster ett visst avseende. Det står nämligen att motionärerna förutser att, därest detta anslag beviljas, också vid det kan fästa villkor eller bestämmelser beträffande inträdesfordringar och grundkursplaner. Om man utgår från att detta kommer att ske, faller en eventuell kritik mot den utbildningsstandard man nu har. Kungl. Maj:t har möjlighet att påpeka i vilka avseenden det nu brister. Det gäller givetvis minimifordringar. Däremot har det väl hittills varit en fördel, att socialinstituten har haft inte fullt sammanfallande kursplaner utan varit något individualiserade. De kan ju ändå ha gjort sin tjänst. För egen del tror jag att det är av värde att likheterna inte är alltför långt drivna.

Reservanterna har föreslagit, att till denna utbildning skall anvisas ett anslag av 150 000 kronor. Detta belopp svarar inte mot vad det kostar att utbilda socionomer vid de samhällsdrivna institutionerna utan är väsentligt lägre. Genom de bestämmelser man kan foga till anslaget skulle resultatet dock kunna bli fullt godtagbart, även enligt kritikernas normer.

Anslag till socionomutbildning

Jag skall slutligen, herr talman, säga några ord till herr Karlsson i Olofström beträffande docenten Meijers uppgift. Jag erinrar mig mycket väl denna artikel i Dagens Nyheter. Eftersom herr Karlsson offentligen i en debatt återoppar denna artikel hade det väl varit lämpligt att man från utskottets sida hade sökt kontakt med de i artikeln berörda eleverna och försökt utforska, huruvida det var fråga om en enstaka företeelse beroende på speciella omständigheter eller om det var en mera grundläggande tendens. Eftersom docenten Meijers uppfattning här grundade sig på uppgifter från några personer borde man ha tagit reda på, om dessa personer var representativa eller inte. Herr Karlsson bör väl alltså bevisa, att dessa båda personer, när det gäller känslan av att inte åtnjuta religionsfrihet, är representativa för elevkårerna på Stora Sköndal.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att kontrollera en uppgift som har varit införd i en dagstidning. Dessutom har jag uttryckligen sagt ifrån, att jag har citerat en tidningsartikel.

Här är det inte fråga om något enstaka fall, herr Zetterberg. Enligt artikeln har vederbörande rektor under de senaste åren flera gånger haft besök av elever från Sköndalsinstitutet. Det går alltså inte att blanda bort korten och påstå, att detta har inträffat bara en enstaka gång. Det är förvrida fakta.

Jag skall inte värdesätta påståendet att det är så högt till taket ute på Sköndal, att där råder full frihet o. s. v. De faktiska förhållandena säger nog någonting annat.

Det primära i hela denna fråga är att man skall sträva efter att göra utbildningen likvärdig. Det tror jag inte

att man kan, om man skall dela upp den på sätt som här påyrkas.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blir ytterligare förvånad av herr Karlssons i Olofström genmäle. Om docent Meijers uppgifter har fått påverka utskottsavdelningens ställningstagande är det litet oroande. Har de bara nämnts som ett symptom, som i och för sig kan återoparas och som får gälla för vad det är, spelar det mindre roll. Har uppgifterna haft betydelse för utskottsavdelningens ståndpunktstagande, vore det bra trist om man inte hade givit de nuvarande elevorganisationerna möjligheter att bemöta den förmodan, som är framställd i artikeln och som här har upprepats av herr Karlsson.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Docent Meijers artikel har inte alls väglett oss i detta sammanhang. Jag har tidigare erinrat om att såväl utskottet som riksdagen har tagit ställning i denna fråga långt innan docent Meijers artikel var publicerad.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Socionomutbildningskommittén yttrade i anledning av Sköndalinstitutets ansökan om statsbidrag till den sociala utbildningen vid skolan, att det vore riktigast att all högre utbildning för befattningar inom de sociala och kommunala arbetsområdena bedrevs vid fackhögskolor som är helt fristående från religiösa och politiska intressen. Jag delar fullständigt kommitténs uppfattning i denna viktiga principfråga. Neutralitet i trosfrågor bör enligt min mening vara ett villkor för statsbidragsgivning på det här aktuella området.

Har man denna uppfattning finns det naturligtvis anledning att försöka kom-

Anslag till socionomutbildning

ma underfund med i vilken utsträckning utbildningen på Sköndal egentligen är konfessionsbunden. Jag har inte haft tillfälle att personligen följa utbildningen där ute, men jag har så gott jag har kunnat försökt ta del av institutets prospekt och redogörelser liksom av direktionens och elevkårens yttranden i anledning av socionomutbildningskommitténs ståndpunktstagande. Det förefaller mig vara tillräckligt för att man skall förstå hur konfessionsbunden utbildningen är.

Eftersom åtskilligt redan har sagts vill jag bara ta upp ett par detaljer. Jag måste därvid gå in på två ting som har berörts tidigare men på ett i viss mån ofullständigt sätt. Det är framför allt herr Nelanders inlägg jag har i tankarna.

Den första frågan gäller den teologiskt-kyrkliga — jag måste använda detta uttryck — undervisningens roll i den samlade utbildningen. Av tillgängliga uppgifter framgår det — det har tidigare nämnts, varför jag kan runda av siffrorna — att eleverna får cirka 1 000 timmars undervisning i sociala ämnen och cirka 300 i teologiskt-kyrkliga ämnen. Vad betyder då denna fördelning med 1 000 timmar i sociala ämnen och 300 i teologiskt-kyrkliga? Det innebär, kammarkamrater, att på tre och en halv timmars utbildning i sociala ämnen går en utbildningstimme i teologiskt-kyrkliga. Det tycker jag inte är någon liten andel i förhållande till de sociala ämnena.

Herr Nelander nämner som exempel 700—800 timmar vid socialinstitutet. Man avser tydligen — utan att det direkt utsäges — att visa att trots den teologiskt-kyrkliga utbildningen har Sköndalsinstitutet ändå flera timmars undervisning i sociala ämnen än socialinstitutet. Men i detta sammanhang bör också påpekas en annan sak, nämligen att timantalet vid de olika instituten inte är direkt jämförbart med Sköndalsinstitutets. Den utbildning som

pågår där är mera skolmässig än den utbildning som förekommer vid socialinstitutet, där formerna för undervisningen mera påminner om dem som tillämpas vid universitet och högskolor. Vid socialinstitutet har man anspråk på att eleverna skall ha förmåga till självstudier och därför måste de också beredas tid till sådana studier.

Det finns alltså anledning att vara försiktig med jämförelser beträffande timantalet, men jag skall inte nu ytterligare ingå på denna sak.

Enligt min mening förekommer vid Sköndalsinstitutet vad jag skulle vilja kalla en högst olycklig sammanblandning mellan social utbildning och diakonal utbildning. Såväl i direktionens yttrande som av anföranden här i kammarerna, t. ex. av herr Nelander, har framhållits, att det är fråga om två skilda saker och att endast den teoretiska fackutbildningen är gemensam för båda linjerna. Sedan får de blivande diakonerna genomgå en metodikkurs, under det att de socialstuderande får tillfälle till praktik. Det förefaller alltså, åtminstone ytligt betraktat, som om man gjorde boskillnad mellan de socialstuderande och diakonerna. Efter avslutad utbildning går sedan de socialstuderande till borgerliga verksamhetsfält och diakonerna till kyrkliga, och eftersom den förra gruppen befinner sig i majoritet, anser man det motiverat med statsbidrag.

Så enkelt är nu inte det hela. Det finns anledning att litet närmare granska den sammanblandning som förekommer. I det särskilda prospekt, som Sköndalsinstitutet tillhandahåller, får man veta en del beträffande inträdesvillkor och kursinnehåll. Det visar sig, att gränslinjen mellan social och diakonal utbildning inte är så klar. Beträffande den sociala linjen sägs i prospektet, att den inte bara syftar till utbildning för verksamhet på vissa sociala fält utan också till församlingsarbete, och detta nämnes till och med först bland de

Anslag till socionomutbildning

uppgifter vartill utbildningen skulle kvalificera.

Om man har detta klart för sig blir det ganska begripligt, att under den senaste vårterminen har — som framgår av direktionens yttrande — var fjärde examensuppsats på den sociala linjen behandlat kyrkliga spörsmål. Man förstår också då varför studenter som vill söka inträde vid institutet måste ha minst Ba i kristendom och att icke studenter skall vid tentamen kunna visa upp samma kunskaper.

Inträdesfordringarna är alltså inte desamma, herr Nelander. Några sådana krav beträffande speciellt kristendomsämnet finns inte för inträde vid våra socialinstitut.

Men det räcker inte med detta. Enligt prospektet är det — lägg märke till att jag nu inte talar om de blivande diakonerna, som enligt direktionens uppgifter befinner sig i mindretal, utan fortfarande om de socialstuderande — bra sörjt för att de inte bara skall ha studentexamens kunskaper i kristendom, vilket kanske i och för sig inte är så mycket att säga om, utan också för att de som har den rätta tron skall ha företräde vid intagningen. Det verkar chockerande, men jag kan inte hjälpa vad som står i prospektet.

Vid skolan anordnas också en preparandkurs — det är vad som kallas den allmänna kursen — för sådana som inte på annat sätt har skaffat sig kunskaper för inträde. Om inträdet till denna preparandkurs heter det i prospektet: »Visst företräde lämnas sökande som har för avsikt att bli diakon.»

Man söker alltså redan nu att skilja, jag höll på att säga fåren från getterna. Och då det gäller den fortsatta fackutbildningen säges det i prospektet: »Det förutsättes att den som ämnar bli diakon av uppriktigt hjärta vill vara en kristen och en aktiv medlem i Svenska Kyrkan.» Och så kommer en väsentlig mening: »Den som har goda vitsord och önskar bli diakon äger företräde till fackutbildningen.»

De två bestämmelser, som jag här har citerat, innebär såvitt jag förstår ett försök att styra rekryteringen. Att sedan majoriteten av eleverna, som direktionen har påpekat, inte blir diakoner, är ju en helt annan sak. Varför de inte blir diakoner vet inte jag — det kan finnas många skäl som jag inte skall yttra mig om. Men man söker tydligen på detta sätt så gott det går att även till den sociala utbildningen få elever med det rätta sinnelaget.

Jag sade för några minuter sedan, att det enligt min mening förelåg en allvarlig sammanblandning av social och diakonal utbildning, vilket jag nu med dessa exempel har försökt visa. Jag vill ta ytterligare ett par exempel. Den teoretiska fackutbildningen är, som jag nämnde, gemensam för de socialstuderande och de blivande diakonerna — de senare är visserligen i minoritet. Ett statsbidrag skulle väl då innebära, att även diakonutbildningen skulle stödjas. Det kan väl knappast vara en uppgift för staten; det må bli kyrkans och de kyrkligt intresserades uppgift att stödja den utbildningen.

Fackutbildningen inledes med någonting som kallas introduktionskurs på tre månader. Lägg märke till att denna introduktionskurs omfattar även den kyrkokamerala linjen, d. v. s. blivande kyrkokamrerare, kyrkokassörer och kyrkoskrivare med renodlade kyrkliga uppgifter.

Detta må vara tillräckligt många exempel på sammanblandning. Jag tycker att man skall hålla isär kyrkliga utbildningsuppgifter och rent borgerliga.

Herr Nelander nämnde att det fanns risk — han kanske inte använde ett så mildt uttryck — för att skolan skulle komma att läggas ned. Jag har förgäves sökt att av de papper jag haft tillgängliga få reda på hur det ligger till med den saken. Det står i motionen: »enligt lämnade uppgifter». Och reservationen hänvisar till motionen, så av reservationen blir man inte klokare.

Anslag till socionomutbildning

Därför frågar jag nu motionärerna: Var har ni fått den uppgiften? Jag har diakonsällskapets skrift Diakonen framför mig. I den redogörelse, som date-rats i april 1962 på direktionens vägnar av Sven Danell och Thorsten Levenstam står det: »Kungl. Maj:t har såsom motiv för sitt avslag på sällskapets ansökan anför, att denna utbildning bör bekostas av kyrkoförsamlingarna, då den bör vara en kyrkans sak. Skall diakonsällskapet i fortsättningen verkligen kunna fortfara med denna utbildning, är det alltså nödvändigt att kyrkoråden och kyrkoförsamlingarna på ett verksamt sätt lämnar erforderliga bidrag. Det gäller dock en för kyrkan viktig utbildningsuppgift.»

Jag föreställer mig att man här främst har i tankarna den kyrkokamerala eller kyrkomusikaliska linjen. Lägg märke till att vad jag citerade innebär en vädjan om stöd från de intresserade. Men jag finner inte något påstående om att utbildningen skulle läggas ned. Herr Nelander har tillfälle att tala om för mig varifrån uppgifterna kommer.

Beträffande herr Meijers uppgift i Dagens Nyheter om 315 timmar har jag roat mig med att jämföra denna uppgift med direktionens egna uppgifter, som jag har här framför mig. Direktionen redovisar 227 timmar i teologiska ämnen, medan herr Meijer angav 315. När jag lekte defektiv för att klara ut var skillnaden finns, upptäckte jag att man kan ha lagt in litet olika innehåll i begreppen sociala ämnen och teologiskt-kyrkliga ämnen. Såvitt jag förstår har institutet inte till kyrkliga ämnen velat räkna församlingsarbete o. s. v. Jag tror att herr Meijers redovisning håller streck.

Herr talman! En utbildning som är upplagd på detta sätt bör alltså av principiella skäl inte ha statsbidrag. Det må vara kyrkans och intresserades uppgift att stödja denna utbildning, om man önskar ha den kvar. Men det kan väl knappast vara statens uppgift, och

det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Olsson* (s).

Herr *NELANDER* (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad undervisningstim-marna beträffar försökte jag klargöra, att de 1 053 timmarna inte inkluderade undervisning i teologiska och humanitära ämnen. Kursen är ju också betydligt längre än motsvarande kurser vid övriga socialinstitut, där de dock senare kanske kommer att utvidgas.

När det gäller inträdesfordringarna så citerade herr Blidfors ur ett prospekt från Stora Sköndal, men efter vad jag kunde finna gällde detta preparandkursen. Där står det att »visst företräde» lämnas den som ämnar bli diakon. Det är klart att man på Stora Sköndal också lämnar socialutbildning åt dem som senare kommer att ägna sig åt kyrklig tjänst. Som jag förut nämnde är det av dem som för närvarande läser vid institutet ungefär 15 procent, som tänker sig att gå den kyrkliga vägen och som därför senare deltar i den inlagda metodikkursen för diakoner. Och nog skall det väl vara samma socialutbildning i det fallet som för dem som sedan skall ägna sig åt socialvård i den allmänna verksamheten.

Herr Blidfors säger att det inte göres någon ordentlig boskillnad mellan socialutbildningen och teologien, men jag kan inte finna annat än att sådan skillnad faktiskt föreligger. Menar herr Blidfors att de elever, som jämsides med en fullgod social utbildning också får teologisk undervisning — i så måtto att de får del av den kristna synen på människovården — skulle bli sämre socialarbetare? Jag tror inte att herr Blidfors i grund och botten har den åsikten.

Vad slutligen gäller frågan vem som sagt att Sköndalsskolan kan komma att nedläggas, så har jag den uppgiften från

Anslag till socionomutbildning

institutets ledning med anstaltens direktor i spetsen. Som jag sade tidigare åsamkas anstalten varje år mycket stora förluster — de uppgick under fjolåret till 200 000 kronor — på sin sociala utbildning. Denna stora anstalt, som har så många verksamhetsformer, måste så gott som uteslutande leva på frivilliga bidrag och gåvor, och då är det väl alldeles klart att man inte i längden kan fortsätta med en utbildning, som till mindre del tillgodoser den kyrkliga diakonien och till större delen det stora och skriande behovet av socialarbetare ute i kommunerna och hos statens institutioner. Ur den synpunkten tycker jag det är ett mycket berättigat krav, att staten lämnar det begärda bidraget till lärarlöner för utbildningen på den sociala linjen.

Herr **BLIDFORS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det verkar som om jag här hade uttryckt mig mycket illa. Det tror jag emellertid inte att jag gjorde, utan det är nog snarare herr Nelander som inte vill uppfatta mig rätt. Jag sade att den sociala utbildningen på Sköndal omfattade cirka 1 000 timmar. Jag aktade mig noga för att säga 1 053 timmar, ty jag vet inte var undervisningen i församlingsverksamhet hör hemma. Likaså sade jag att den teologiska utbildningen och dess 227 eller 315 timmar, som vi här diskuterat om, låg utanför. Jag skilde skarpt på det ena och det andra, men herr Nelander blandar här ihop begreppen. Jag sade också varför jag fann det naturligt att antalet timmar i den sociala utbildningen på Sköndal är flera än vid övriga socialinstitut. Jag behöver inte upprepa det nu. Men herr Nelander försöker som sagt åter att blanda ihop frågorna.

Det är många gånger svårt, herr Nelander, att ute på det sociala fältet hålla en klar gräns — det var också departementschefen medveten om, när han lade fram förslaget till lag om församlingsstyrelse — mellan socialvård och diakoni.

Men därför bör man väl inte medvetet suddas ut gränsen i utbildningen. De som arbetar som diakoner ute på det sociala fältet gör inte alltid detta i precis samma syfte som den borgerliga socialvården. Det vore därför lyckligt om vi kunde slippa en sammanblandning därvidlag i fortsättningen, så att linjerna blir klarare när vi bedömer dessa saker.

Vad sedan inträdesvillkoren beträffar, herr Nelander, så var det inte den allmänna kursens inträdesvillkor jag nämnde om. Där står det bara att »visst företräde» lämnas elever med kristen åskådning. Det som var värre var den bestämmelse som gäller fackutbildningen. Där har ordet »visst» försvunnit, och det står kategoriskt att företräde lämnas för den som vill bli diakon. Strax innan är det också redovisat vad man anser vara kännetecknet på en verklig diakon.

Slutligen vill jag tacka herr Nelander för upplysningen om vem som stod för uppgiften att Sköndalsinstitutet skulle komma att nedläggas. Det var bara den lilla detaljen jag ville veta. Och det hade sett trevligare ut, om motionärerna hade åberopat Sköndalsinstitutets ledning i det fallet och inte bara skrivit »enligt lämnade uppgifter».

Herr **NELANDER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Uppgiften om nedläggandet av Sköndal kan väl knappast ha kommit från något annat håll än från institutets ledning. Det tyckte jag var så självklart, att det inte behövde skrivas ut i motionen.

Vad inträdesfordringarna beträffar sade jag att det inte har uppställts några krav på kristen livsåskådning för att komma in på den sociala linjen, och det vidhåller jag fortfarande, fastän jag här inte har med mig det nummer av skriften Diakonen, som herr Blidfors citerade ur.

Jag vill tillägga, att min uppfattning är att några sådana krav inte skall uppställas, och om de finns i någon bro-

Anslag till socionomutbildning

schyr, så skall jag hos institutets ledning begära att de utgår ur inträdesfordringarna. I praktiken tror jag inte att sådana krav uppställs.

Herr Blidfors vill inte ha någon sammanblandning av dem som är utbildade på Sköndal och dem som är utbildade annorstädes. Jag känner till hans inställning i religiösa frågor. Men det finns många som inte alls anser det vara diskriminerande att ha fått sin utbildning i socialt hänseende på ett sådant institut som Stora Sköndal. Kommunerna tar tacksamt emot de där utbildade. Jag försökte också redovisa, att av de nu verkamma på detta område, inte minst på chefsposterna, har ett mycket stort antal kommit från Stora Sköndal jämfört med det antal som kommit från andra institut.

Jag kunde i min föregående replik inte gå in på undervisningens uppläggning. Men jag försökte i mitt första anförande göra klart, att undervisningen vid Stora Sköndal är upplagd efter liknande normer som utbildningen vid socialinstitutet. Jag redovisade också vilka lärarkrafter som är anställda vid Sköndal. Jag har namnen på dem alla, så att herr Blidfors kan få ta del av dem. Jag sade också, att av de experter som undervisar vid Stora Sköndal har åtskilliga tidigare undervisat vid socialinstitutet i Stockholm och alltså övergått till Sköndal. Jag kan inte tro att de ändrar sin undervisning i och med att de flyttar över.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nelander försöker blanda bort korten — ursäkta att jag använder ett uttryck som kanske inte passar herr Nelander. Jag har inte talat om obligatoriska krav på kristen inställning för inträde vid Sköndal, utan jag har sagt att personer med sådan inställning haft företräde framför övriga: »visst företräde» i ett fall, »företräde» i ett annat. Var vänlig skilj på dessa saker, herr Nelander!

Herr Nelander vidhåller att uppläggningen av utbildningen är densamma. Jag skulle inte ha bemött detta, om inte herr Nelander ånyo tagit upp saken i sin replik genom att åberopa vilka som är lärare på Sköndal och vid socialinstitutet. Det är fel, herr Nelander, att det är samma uppläggning. Jag vill inte trötta kammaren med en ingående analys, ty då kommer vi in på frågan om huvudlärarsystemet. Man har på Sköndal ett fåtal huvudlärare som svarar för stora ämnesområden. Naturligtvis kommer experter till Sköndal och håller kortare serier eller enskilda föreläsningar. Här föreligger en fundamental skillnad i uppläggningen, herr Nelander.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Den etapp i upprustningen av socialinstitutet som riksdagen i dag skall besluta om är i och för sig betydande. Den innebär ett förstärkt av organisationen och en kraftig ökning av utbildningskapaciteten, från 380 till 480 intagna. Dessutom blir det i vissa avseenden en ganska betydande pedagogisk förstärkning vid socialinstitutet i och med att universitetslektorat inrättas.

Jag vill, herr talman, bara med några ord motivera varför det inte varit möjligt att till årets riksdag lägga fram ett längre gående förslag.

Den nuvarande studiegången vid socialinstitutet är följande: 12 månaders förpraktik, 17 månaders teori och 9 månaders studiepraktik inlagd under studietiden. Det gör 38 månader eller tre och ett halvt år.

I kommitténs förslag till omläggning, som alltså inte genomförs för nästa år, har förpraktiken slopats. I stället skulle det bli inte mindre än 25 månaders teori och cirka 12 månaders studiepraktik. Det gör 37 månader eller tre och ett halvt års effektiv studietid.

Det kontroversiella — och jag vill framhålla att remissyttrandena inte är

Anslag till socionomutbildning

så enhälliga som man ibland velat göra gällande — gäller själva utbildningsgången. Alla vill ha till stånd en upprustning av den sociala forskningen etc., men när det gäller organisationen är bilden ganska oklar. Det är detta som gjort att vi inte i departementet hunnit med att ta definitiv ståndpunkt till hörande frågor.

Vad utbildningsgången beträffar föreslog man en grundkurs på två terminer. Efter den skulle följa undervisning i fem examensämnen: statskunskap, rättsvetenskap, samhälls- och företagsekonomi, sociologi och psykologi. Minst två betyg skulle krävas i ett ämne. I varje ämne blir det alternativa kurser, men det väsentliga är ett fritt ämnesval.

Vidare föreslogs inrättande av åtskilliga professorer i ämnen som betraktas såsom särskilt viktiga: kommunal ekonomi, socialpolitik, socialrätt, förvaltningskunskap, tillämpad psykologi.

Ur den enskildes synpunkt skulle det vara fråga om ett fritt ämnesval, och det är där meningarna går isär. Jag skall självfallet inte ta upp tiden med att gå igenom remissyttrandena, men jag vill stryka under att diskussionen stått mellan å ena sidan en mer akademisk uppläggning av undervisningen som kommittén föreslagit — ett fritt ämnesval alltså — och önskan om normaltyper av ämneskombinationer. Många av remissinstanserna har förordat denna senare linje.

Detta återspeglas även i fråga om en eventuellt blivande högskolekaraktär för socialinstituten. Forskningen i sociala ämnen anses önskvärd av alla — på den punkten finns inga delade meningar. Men kommittén föreslog att professorer skall inrättas vid socialhögskolorna och att professorerna i fråga också skall tjänstgöra vid universiteten på platsen. Universiteten vill givetvis tvärtom att professorerna skall inrättas vid universiteten och professorerna därutöver tjänstgöra vid socialhögskolorna. Det finns också andra möjligheter att ta

krafttag när det gäller den sociala forskningen, nämligen genom mera fristående sociala forskningsinstitut.

Mot denna bakgrund, herr talman, har det för mig inte varit möjligt att i denna omgång gå längre på den korta tid som vi haft till förfogande inom departementet.

Jag vill något gå in på den fråga som här så intensivt diskuterats, nämligen om vi i år skall ta ståndpunkt till frågan om ett anslag till Sköndalsinstitutet. Jag har i propositionen skrivit att »förstärkningen av utbildningsorganisationen vid socialinstituten torde medföra, att rådande skillnader mellan utbildningen vid dessa institut och Svenska diakonskolan i viss mån kommer att förstärkas». Detta är mycket milt uttryckt i propositionen. Jag skulle vilja tillägga, att jag inte skall ta upp den stora och i och för sig mycket allvarliga principdebatt som alltid förts beträffande diakonskolan. Jag erinrar om vad herr Blidfors nyss anförde. Detta är en mycket viktig fråga, men trots detta har jag ansett att den praktiska frågan har varit tillräcklig, och därför har vi icke i år kunnat föreslå något anslag eller över huvud taget velat ta upp principfrågan till diskussion. Vi vet nämligen icke på vilken nivå Sköndalsinstitutet kommer att hamna sedan denna reform är genomförd.

Principfrågan har varit den ena linje, efter vilken man har fört debatten i dag. Den andra linje som skymtat i dag gäller en jämförelse i fråga om standarden på de existerande socialinstituten och på Sköndalsinstitutet. Det har gjorts gällande att undervisningen redan nu är olika. Jag talar nu inte om det religiösa innehållet, utan jag avser undervisningens faktiska standard. Jag vill fråga reservanterna på denna punkt, om de verkligen mot bakgrunden av vad som kommer att ske kan göra gällande, att man har fast mark under fötterna när man argumenterar som om det vore fråga om samma utbildnings-

Anslag till socionomutbildning

linje. För det första skall nu socialinstituten förstärkas, och för det andra skall en kvantitativ utökning ske.

Det finns redan nu krav på att socialinstituten icke skall vara spärrade utan öppna högskolor. Det införs i år universitetslektorat, och på ett eller annat sätt kommer professorer att inrättas vid högskolorna eller vid universiteten i anslutning till högskolornas undervisning. Det kan tänkas, ärade kammarledamöter, — jag säger detta mot bakgrunden av att varken jag eller regeringen tagit ståndpunkt i denna fråga — att utvecklingen går mot en fullständig integration mellan å ena sidan socialinstituten och å andra sidan universiteten och högskolorna. Detta skulle innebära att vår sociala utbildning skulle förläggas till universiteten. Det finns starka krafter inom universiteten som vill driva denna linje.

Jag upprepar, herr talman, att jag ännu inte är vunnit för denna linje, snarare tvärtom. Men, ärade kammarledamöter, man måste mot denna bakgrund fråga sig, om man kan ta upp en diskussion om statsanslag till Sköndalsinstitutet och därvid påstå att dess undervisning skulle vara likvärdig med eller samma sak som de nuvarande socialinstitutens undervisning. De nuvarande socialinstituten kommer nämligen kanske redan om ett år att vara helt annorlunda utbildningsanstalter. På lång sikt behöver vi inte ens vara tveksamma om den saken.

De aktningvärda och enligt min mening beundransvärda insatser som Svenska diakonsällskapet gjort och gör för att hålla standarden hög på Sköndalsinstitutet är en sak för sig. Ingen i denna kammare tror väl emellertid, att det skall bli möjligt för diakonsällskapet att bedriva något annat än diakonutbildning eller socionomutbildning på lägre nivå den dag då socialinstituten integreras med universiteten. Det är ingen tillfällighet att vi förlagt det fjärde socialinstitutet till Umeå.

Detta är inte, herr Nelander, någon kritik mot de personer som undervisar på Sköndal. Jag kan inte för ett ögonblick tänka mig att någon talare här menat detta. Det är bara ett konstaterande av att det inte finns någon möjlighet för detta institut att hålla undervisningsnivån mot bakgrunden av den utveckling som vi nu har framför oss. Det är därför jag ansett att i varje fall årets riksdag är en sällsynt olämplig tidpunkt att ta ställning till principfrågan, om det skall utgå ett anslag eller inte.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för ecklesiastikministerns yttrande, att det inte är tal om att kritisera den undervisning som bedrivits på Sköndal. Jag är också tacksam för hans uttalande, att regeringen inte nu vill ta ett slutgiltigt ställningstagande i anslagsfrågan. Statsrådet sade vidare att beundransvärda insatser gjorts där ute. Vi måste dock, ärade kammarledamöter, betänka att dessa insatser så gott som helt möjliggjorts genom frivilliga insatser av svenska folket, i synnerhet av missionsvännerna.

Så länge som behovet av flera socialarbetare kvarstår — vilket inte har motsagts — anser jag att vi också bör kunna vara så generösa, att vi stöder den utomordentligt värdefulla verksamhet som bedrivs på Sköndal.

Statsrådet sade att det inte är tänkbart att Sköndalsinstitutet i längden kan hålla samma standard som ett socialinstitut. Nej, det är givet att man, om man även i fortsättningen skall ha en brist på cirka 200 000 kronor varje år, inte har möjlighet att lägga ned så stora kostnader på undervisningen. Jag sökte dock visa, att de lärarkrafter som hitintills satts in varit högt kvalificerade och att den undervisning som meddelas sker efter samma normer som socialinstitutens. Därför tycker jag att man inte skall hesitera att ge detta stöd,

som vi nu i första hand har begärt för det kommande budgetåret.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Efter herr Lindkvists anförande skulle jag egentligen ha kunnat avstå från att tala, ty jag kan instämma i allt vad han sagt.

Vad som för mig är det väsentligaste är att vi får fram utbildad personal som kan föra ut och realisera de beslut vi fattar i denna församling. Det har sagts förut att det varit en explosionsartad utveckling på det sociala området, och vi är alla medvetna om att det föreligger en oerhörd eftersläpning på utbildning av personal. Vi är naturligtvis oerhört tacksamma för den utbyggnad som nu sker, men den borde naturligtvis ha kommit tidigare. På alla dessa områden har man måst anlita utbildad arbetskraft för att ta hand om de svåra arbetsuppgifter som det i de flesta fall rör sig om.

Jag skulle i likhet med ecklesiastikministern vilja skilja på dessa frågor. Jag tycker att det är olyckligt att Sköndalsinstitutet har kommit att uppfattas som en konkurrent till socialinstitutet.

Vi är väl alla överens om att det är en utomordentlig utbildning som där sker. Jag kan inte gå in på utbildningen i detalj, ty så noga känner jag den inte, men vad jag vet är att de, som utbildats på Sköndal, sedermera ute på fältet gjort mycket goda insatser och där rönt stor uppskattning.

I likhet med herr Lindkvist tror jag inte att, även om vi får den kvantitativa upprustning som propositionen innebär, vi kan tänka oss att lägga ner denna utbildning. Vad frågan i dag gäller är ett anslag för ett år framåt.

Ecklesiastikministern säger att Sköndal inte kommer att kunna hålla jämna steg med utvecklingen, när socialinstitutet övergår till att bli högskolor eller en integrerande del av universiteten. Men den frågan har vi inte att ta ställning till i dag. Jag beklagar det, ty i

Anslag till socionomutbildning

så fall hade ärendet varit enklare. Jag tycker också att det hade varit bättre om denna motion beträffande anslaget hade behandlats fristående från frågan om socionomutbildningen. När vi framdeles har att återigen ta ställning till denna utbildning tror jag inte att vi bör blanda in frågan om anslaget till Sköndal. Jag tror för övrigt att vi kommer att behöva utbildning på olika nivåer.

Efter vad jag kunnat förstå är de elever som går ut från Sköndal utomordentligt skickade framför allt när det gäller uppgifter som tangerar den mänskliga värden, där de gör mycket goda insatser. Det är också ett område som är oerhört viktigt i det nuvarande samhället.

Som här tidigare och även i motionerna framhållits har det blivit en kvantitativ utbyggnad av utbildningen vid socialinstitutet, något som vi alla är mycket glada åt. Vad jag efterlyser är även en kvalitativ utbyggnad. När man nu kommer att lägga in studiepraktiken i själva utbildningen inom institutens ram hade det varit önskvärt att vi haft flera tjänster för handledare i studiepraktik. Den uppgiften är utomordentligt svår att genomföra vid institutet, och den är också mycket tidskrävande för den som skall ha hand om den. En utökning av antalet tjänster motiveras också av att det kommer att bli ett större antal elever.

Jag är alltså i år beredd att stödja förslaget om ett anslag på 150 000 kronor till Sköndalsinstitutet och yrkar bifall till reservationen, men jag förbehåller mig frihet att oberoende härav ta ställning när frågan om socionomutbildningen i framtiden kommer att diskuteras.

I detta anförande instämde fru *Nettelbrandt* samt herrar *Hamrin* i Kalmar och *Johansson* i Öckerö (samtliga fp).

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag vill ge en kort mo-

Anslag till socionomutbildning

tivering för att den kommunistiska gruppen kommer att rösta för ett statsbidrag på 150 000 kronor till socionomutbildningen vid Sköndalsinstitutet.

Vi anser att även denna utbildning borde bedrivas i statens regi. Jag har sagt tidigare att liknande sammanhang att den flora av skolor i privat regi eller stiftelseform som fortfarande förekommer borde avlösas av institutioner som är inordnade i det allmänna undervisningsväsendet. Med våra utgångspunkter ter det sig särskilt förkastligt att utbildningen sammankopplas med olika former av religiös verksamhet. Jag uttalar därför förhoppningen att regeringen skall vidta åtgärder för att Sköndalsinstitutets socionomutbildning frikopplas från Svenska diakonsällskapets övrigt verksamhet.

Vi behöver nu alla utbildningsplatser för socionomer som finns och många fler. Man beräknar att en femtedel av socionomerna utbildas av Sköndalsinstitutet, och det är tydligt att man riskerar nedläggning eller begränsning av just *den delen* av verksamheten på Sköndal om anslag inte beviljas, och då får vi kanske bara diakonutbildningen kvar.

De institutioner som rekryterar en del av sin personal bland Sköndalsinstitutets elever vidtsordar också, att utbildningen uppenbarligen är jämförlig med den utbildning som ges vid andra skolor för socionomer. På den ståndpunkten har också Stadsförbundet ställt sig i en skrivelse nyligen till sina medlemskommuner.

Arbetsmarknadsstyrelsen gör tydligen heller inte någon åtskillnad. Sedan vi sist behandlade denna fråga i riksdagen har vi fått resultatet av den särskilda utredning som gjorts, och även den utredningen utgör ett stöd för den mening som den kommunistiska gruppen intagit.

Sammankoppling av socionomutbildning och teologisk utbildning är olycklig, säger herr Blidfors. Det vill jag helt

instämma i. Vi har tyvärr alltför mycken religiös inblandning i alla möjliga skolor. Tänk på hur den religiösa bearbetningen fortsätter även i grundskola och gymnasium trots alla strävanden att åstadkomma en bättre ordning! Det finns också folkhögskolor med statskyrkliga och frikyrkliga organisationer som huvudmän vilka får statligt och kommunalt stöd. Om herr Blidfors och framför allt ecklesiastikministern vill begränsa det teologiska intrånget i utbildningsväsendet, så vore det väl först och främst den dyrbara teologiska utbildningen vid universiteten de borde börja med. I alla sådana strävanden — och jag tror att regeringen har sådana strävanden också när det gäller socionomutbildningen — kommer regeringen naturligtvis att kunna räkna med kommunisternas stöd. Men i denna fråga används en antiteologisk motivering inte för att komma åt den religiösa inblandningen utan för att begränsa socionomutbildningen, och det är en helt annan sak, en sak som vi inte vill vara med om.

Jag instämmer alltså i yrkandet om bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag måste verkligen ge herr Holmberg en replik eftersom hans argument är ganska förvirrande. Han bör kanske ändå upplysas om något mycket väsentligt. Det går nämligen inte, herr Holmberg, att ena dagen stå här i kammaren och argumentera för ett statsbidrag till Diakonsällskapets socionomutbildning och andra dagen ropa på regeringens bistånd med att se till att denna socionomutbildning på Sköndal mister sitt religiösa inslag. Nej, herr Holmberg, så går det inte till. Har Sköndal fått sitt anslag — och Sköndal är en religiös anstalt — skall anstalten alldeles fritt få använda sina pengar. Kom inte och tro att den svenska regeringen kommer att lägga sig i den

Anslag till socionomutbildning

svenska kyrkans diakoni! Det gör vi inte. Men det är också just därför, herr Holmberg, som principfrågan för oss är något viktigare än vad den är för den kommunistiska gruppen.

Herr **HOLMBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Det går mycket väl att i dag bevilja anslag till en socionomutbildning som ger oss behövlig arbetskraft på detta område och i ett annat sammanhang ta upp frågan om man inte skall kunna åstadkomma en bättre ordning genom att skilja på religiös utbildning och socionomutbildning. Anser sig regeringen förhindrad att främja en utveckling, som gör att dessa saker blir åtskilda i framtiden, därför att Sköndalsinstitutet nu får anslag, kommer i varje fall inte vi att känna oss förhindrade att söka få en sådan åtskillnad till stånd.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Hela det resonemang, som här värtaligt förts om skillnaderna respektive likheterna mellan utbildningen vid Sköndalsinstitutet och vid socialinstitutet — variationerna är trots allt inte stora och enligt min mening heller inte på något sätt grundläggande — är inte särskilt relevant i dagens läge. Dagens läge är ett *brist*-läge, och det är utomordentligt viktigt att hålla detta i minnet. Vi behöver så många socionomer som över huvud taget kan utbildas.

Skillnaden mellan utbildningen vid socialinstitutet och Sköndalsinstitutet kommer, det kan man väl förmoda, att vara jämförelsevis liten ännu under några år framåt. Härför borgar uppskovstaktiken i institutens omvandling till högskolor. Förstatligandet och inrättandet av universitetslektorat konstituerar ingen ny skillnad av större betydelse. Varför då inte låta Sköndalsinstitutet hjälpa till att för en billig penning täcka bristen på socionomer,

tills — observera tills — socialinstitutet har upprustats till högskolor eller fakulteter, närmast kanske det senare? Då blir situationen en annan, men först då. Det förefaller mig helt orimligt att i dagens läge avvisa Sköndalsinstitutet, såvida man inte utgår från uppfattningen: Hellre inga socionomer alls än sådana från Sköndalsinstitutet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 110, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 118 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.*Mom. II—XII*

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Dagens sammanträde avslutas senast vid 17.30-tiden. De ärenden som därvid eventuellt ej medhinnas kommer att företagas till avgörande vid plenum tisdagen den 21 maj, som tar sin början kl. 11.00.

§ 4

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till markförvärv för övningsfält m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till åtgärder mot silikos, luffföroreningar och tobaksrökning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1963/64 till hälsovårdsupplysning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1963/64 till förvaring och underhåll av civilförsvarsmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner, samt

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

Föredrogs i ett sammanhang

bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av samma proposition, såvitt densamma hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Bevillningsutskottets betänkande nr 35

I en den 8 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 101, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående upphävande av förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

2) förordning angående upphävande av förordningen den 20 maj 1960 (nr 364) om särskilt bidrag till producent av svensk film; och

3) förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska filminstitutet, m. m.

Propositionen hade, såvitt anginge de under 1) och 3) här ovan upptagna författningsförslagen, hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 684 av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt II: 839 av herrar *Hermansson* och *Holmberg*, vari hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1. om tillsättande av utredning för att utröna behovet av statlig filmproduktion samt nya former för statligt stöd åt självständig filmproduktion av konstnärligt värdefull långfilm, barnfilm, kortfilm,

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

undervisningsfilm samt experimenterande film;

2. om åtgärder för att institut för filmutbildningen, filmforskningen och folkbildningsarbetet på filmens område organiseras så att de blir helt självständiga gentemot kommersiella intressen inom filmbranschen;

3. om åtgärder för införande av sådana bestämmelser i avtalet mellan svenska staten samt Sveriges biografägareförbund m. fl. att viss del av de medel som inflyter genom biljettintäkter till Svenska filminstitutet användes för att främja visning av konstnärlig eller på annat sätt värdefull film i landsorten och på andra missgynnade platser»; samt

II) de likalydande motionerna I: 685 av herr *Källqvist* samt II: 838 av fröken *Elmén* och herr *von Friesen*.

De likalydande motionerna I: 684 och II: 839 hade, såvitt anginge de under punkterna 1) och 3) i propositionen upptagna författningsförslagen, hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit de *vid riksdagens början väckta*, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 253 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 301 av herr *Eskel* m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta att nöjesskatten på biograferna helt slopas från den 1 juli 1963».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 101, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, samt med bifall till de likalydande motionerna I: 253 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 301 av herr *Eskel* m. fl., antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om upphävande av förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, samt

2) förordning om rätt att vid taxer-

ring för inkomst njuta avdrag för avgifter till stiftelsen Svenska filminstitutet, m. m.;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 684 av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt II: 839 av herrar *Hermansson* och *Holmberg*, i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 685 av herr *Källqvist* samt II: 838 av fröken *Elmén* och herr *von Friesen*, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Lundström* och *Christenson* i Malmö.

Statsutskottets utlåtande nr 91

Statsutskottet, som i ovan angiven utsträckning behandlat propositionen nr 101 samt de båda likalydande motionerna I: 684 av herrar *Adolfsson* och *Lager* och II: 839 av herrar *Hermansson* och *Holmberg*, hemställde,

1. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 101 fogade förslaget till förordning angående upphävande av förordningen den 20 maj 1960 (nr 364) om särskilt bidrag till producent av svensk film;

2. att motionerna I: 684 och II: 839, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Petterson* i Degerfors.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr *CHRISTENSON* i Malmö (fp):

Herr talman! Nøjesskattens avskaffande hör till värnyheterna från Kanslihuset. Skatten på teaterföreställningar, revyer och restaurangdansen har tidigare avskaffats. Det är ganska troligt att en del av kammarens ledamöter inte är be-

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

låtna med att ta bort skatten på t. ex. boxning. Jag delar emellertid finansministerns uppfattning, att det inte går att hålla i gång en administration på detta område om biografskatten avskaffas.

Det har allmänt ansetts att biografskatten har varit för hög. Den utgår med 25 procent. Propositionens förslag innebär en sänkning av denna skatt med 15 procent. Genom televisionens genombrott har biografbesöksfrekvensen minskat avsevärt och skapat problem inom branschen. I England slopades biografskatten redan 1958.

Den 25 januari i år väcktes en fyrtimot motion med förslag om att avskaffa biografskatten. I en skrivelse till finansministern hösten 1962 framhöll Filmbranschens samarbetskommitté att den var villig att lämna garanti och full kompensation för sådana bortfall av inkomster, som ett slopande av nöjesskatten förorsakar, ävensom att medel skulle ställas till förfogande för ändamål, som från filmbranschens synpunkt bör stödjas av kulturella eller andra skäl. Av skrivelsen framgår sålunda att utländska filmuthyrare vill stödja den svenska filmproduktionen.

Det bör kanske i detta sammanhang framhållas, att två tredjedelar av de filmer som visas i Sverige är av utländskt ursprung. Många av dem är av mycket hög klass.

I stället för att branschen själv ordnade upp sina problem, som framställningen förutsatte skulle ske vid en skattebefrielse, beslöts i Kanslihuset den 6 mars 1963 att Stiftelsen Svenska filminstitutet skulle bildas. Hälften av styrelseledamöterna och ordföranden jämte revisorerna skall utses av Kungl. Maj:t. I det av finansministern föreslagna avtalet stipuleras att anordnare av biografställningar skall erlägga en s. k. självbeskattningsavgift av 10 procent till stiftelsen.

Med anledning av denna proposition väcktes en motion i denna kammare

av fröken Elmén och herr von Friesen vilka ifrågasatte huruvida en skattefunktion bör överflyttas från riksdagen till en enskild organisation. I motionen heter det bl. a.: »I princip måste man fasthålla, att beskattning skall ske genom offentliga organ underkastade sedvanliga regler om ämbetsansvar, insyn genom allmänna handlingars offentlighet, kontroll av JO etc.»

Härtill kan läggas att riksdagens eget organ, statsrevisorerna, är helt avkopplat i sammanhanget.

Bevillningsutskottet har inte gått in på principfrågan om riksdagens beskattningsrätt eller på motionärernas motiveringar. Visserligen blir stiftelsen i viss mån ett statsstyrt organ, men beskattningsrätten tillhör trots allt riksdagen.

Vad som förvånar även mig är att regeringen föreslagit branschen ett avtal på 20 år. För att ta ett annat exempel, så löper avtalet mellan staten och Sveriges Radio-TV på endast fem år med ett års uppsägningstid.

Jag är positivt inställd till sänkning av biografskatten, och jag har vid olika tillfällen föreslagit reduktion av densamma, då den efter televisionens tillkomst visat sig vara alltför hård. Formerna för avtalets ingående strider emellertid mot vad man är van vid i riksdagen. Branschrepresentanterna har väl varit i den situationen, att de icke kunnat motsätta sig det 20-åriga avtalet.

Herr talman! Min blanka reservation har föranletts av att bevillningsutskottet stillatigande accepterar en anordning, som avhänder riksdagen dess beskattningsrätt. Beskattningen är ju av ålder och tradition ansedd som riksdagens väsentligaste uppgift.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Det är bra att nöjesskatten nu äntligen tas bort på filmförevisningar. Filmen har alltför länge i vårt land behandlats som ett enkelt

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

marknadsnöje. Filmfrågorna bör betraktas som kulturfrågor, inte som skattefrågor. De bör ligga under kulturministern, inte under finansministern.

Slopandet av nöjesskatten innebär en märkesdag i den svenska filmens historia. Men varför tar man inte steget fullt ut och jämställer filmen med andra konstarter? Även enligt den nya ordningen, som vi anser allmänt sett innebära en betydande förbättring, behandlas filmen alltjämt som en kommersiell angelägenhet som i motsats till andra konstarter inte kan påräkna stöd ur andra källor. När det gäller måleri, litteratur och teater har alla numera den meningen att samhället bör ge sitt stöd till deras utveckling. Det betraktas inte som något opåkallat ingripande eller något förmynderskap över konstutövarna.

Kvalitetsfilmen skall däremot finansieras genom intäkterna från mindre kvalificerad och ren förströelsefilm, som dominerar programsättningen. »Nattvardsgästerna» skall kunna leva tack vare »Åsa-Nisse». Denna princip kan knappast vara riktig. Och hur går det om publikfrekvensen skulle fortsätta att minska? Då spricker hela filmstödet, och filmbranschen riskerar att hamna i en nedåtgående spiral: mindre intäkter, mindre stöd, sämre film, ännu mindre intäkter.

Vi hade hoppats att filmen nu äntligen skulle erkännas för vad den är i det moderna samhället: en självständig konstform av hög kvalitet som drar till sig några av våra förnämsta skapande begåvningar. Filmen är numera inte bara »en icke obetydlig faktor i kulturlivet», som bevillningsutskottet skriver. Den är en ytterst betydande faktor.

De kommersiella intressena dominerar filmproduktion och distribution. Vårt största filmbolag, Svensk Filmindustri, ägs som bekant av ett fastighetsbolag som ägs av ett annat fastighetsbolag som ägs av ett investmentbolag som ägs av Skandinaviska banken. Film-

branschens struktur är sådan att det finns ett antal stora bolag som samtidigt kontrollerar produktion och distribution. Det är dessa som kommer att njuta fördelarna av det filmstöd som föreslås i propositionen. Det är nämligen distributionsidan som erhåller de största fördelarna av det nya avtalet. Avvecklingen av nöjesskatten och införandet av den föreslagna tioprocentiga »självbeskattningen» till förmån för Svenska filminstitutet skulle enligt en offentliggjord beräkning ge biograferna 10,6 miljoner kronor och filmuthyrarna 6,9 miljoner kronor mera i nettobelopp, medan producenterna skulle erhålla 3,6 miljoner kronor mindre än vad som nu utgår till dem. Producenternas villighet att underteckna avtalet förklaras troligen till stor del av att de största inspelningsbolagen äger dominerande biografkedjor. Mindre producenter, framför allt sådana som inte stöds av egna eller närstående biografkedjor, kan emellertid få relativt sämre villkor.

Alla producenter kan visserligen i princip påräkna premier för värdefulla filmer. Men förutsättningen är att de kan skaffa det kapital som behövs för inspelningarna. Detta är inte lätt under de rådande förhållandena inom branschen. För en oberoende regissör eller producent är det praktiskt taget omöjligt att ligga ute med de flera hundra tusen, ja, upp till en miljon kronor, som en spelfilm drar i inspelningskostnader.

Det är därför risk att det föreslagna systemet innebär ökad koncentration. Jag hoppas att det inte är här som inom försäkringsbranschen, att regeringen anser en ökad koncentration vara önskvärd och avsedd av lagstiftningen.

Vi säger inte nej till avtalet, men vi vill komplettera den rådande strukturen inom filmbranschen genom statlig filmproduktion och genom andra former av samhällsligt stöd åt självständig produktion av konstnärligt värdefull långfilm, barnfilm, kortfilm, undervisningsfilm

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

och experimenterande film. Vi har vidare begärt att institut för filmutbildningen, filmforskningen o. s. v. skall organiseras på ett sådant sätt att de blir helt fristående gentemot de kommersiella intressena.

Bevillningsutskottet avstyrker motionen med en något kuriös motivering, som är hämtad från propositionen. Utskottet säger att »en viktig princip för samhällets politik inom filmens område måste vara att inte obehörigt ingripa i filmens utveckling utan överlämna åt de skapande krafterna inom filmen att föra utvecklingen vidare». Jag måste fråga ecklesiastikministern, om det verkligen är meningen att hans uttalande skall tolkas på det sätt som utskottet gjort. Skulle det vara ett obehörigt ingripande i filmproduktionen, om staten direkt betalade framställningen av film? Vad anser då bevillningsutskottet och ecklesiastikministern om den verksamhet som bedrivs av Kungl. teatern eller Dramatiska teatern, som de nyligen hade nöjet gästa? Är det en principiell skillnad mellan film och teater, eller vad menas? Och vilka är de skapande krafterna inom filmen? Är det bara de som är anställda hos SF och andra koncerner? Skulle dessa inte längre vara skapande, om de betalades av staten i stället? Eller är det Skandinaviska banken och dess dotterbolagskedja som representerar den skapande utvecklingen?

Nej, här har nog utskottet skrivit litet obetänksamt. Det nya avtalet är slutet på 20 år. Det kan väl inte vara ecklesiastikministerns mening att storfinansen ännu om två decennier skall dominera svensk filmproduktion och distribution. Gäller inte det socialdemokratiska parti-programmet på filmens område?

På en punkt säger bevillningsutskottet att våra önskemål redan tillgodosetts av det nya avtalet. Det gäller förslaget att viss del av de medel som inflyter till Svenska filminstitutet används för att främja visning av värdefull film i landsorten och på andra missgynnade

platser. Jag hoppas att utskottet har rätt, men jag är tyvärr inte säker på det. Detta är ett problem inte endast för landsorten utan också för storstädernas förorter. Uthyrningen av en värdefull film förbinds ofta med tvånget att samtidigt hyra en eller flera andra, mindre värdefulla eller undermåliga filmer. Saken har påtalats bl. a. i motioner till Stockholms arbetarkommun och i en debattserie i Stockholms-Tidningen. Det är beklagligt att utskottet inte velat vara med om att komplettera avtalet på sätt som föreslagits.

Herr talman! De förslag som ställts i motionerna nr I: 684 och II: 839 kunde bidra till att skapa bättre villkor för en blomstring av den svenska filmen. När jag yrkar bifall till dessa motioner såväl i de delar som faller under bevillningsutskottets betänkande nr 35 som i vad de gäller statsutskottets utlåtande nr 91 ställer jag inte yrkandet i motsättning till propositionen, utan jag ser det som en nödvändig komplettering till denna.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Alla som har sysslat med dessa frågor tidigare måste väl i dag känna tillfredsställelse över att man kommit så långt att man ansett sig kunna föreslå borttagande av nöjesskatten i dess helhet, inte bara när det gäller filmen utan också på övriga områden. Bevillningsutskottets betänkande är enhälligt, och det finns egentligen ingen anledning för mig att närmare utveckla de synpunkter som framförts i utskottets betänkande. Jag skulle dock vilja anföra att jag tycker att herr Christenson i Malmö, som deltagit i behandlingen av denna fråga, hårdrar resonemanget när han gör gällande att man lämnar ifrån sig beskattningsrätten. Det rör sig om en avgift som biograferna skall betala. Jag tror inte man kan jämställa den med skatt i vanlig mening. Jag vill alltså inte godta herr Christensons argumentering då han säger att man tar bort nöjesskat-

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

ten men i stället överlämnar åt enskilda att ta ut motsvarande skatt. Så är det ju inte, herr talman.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Den tillfredsställelse som några talare här har uttryckt över att nöjesskatten för filmbranschen skall avskaffas delas nog av många. Tillfredsställelsen grumlas dock i någon mån av det sätt, på vilket Kungl. Maj:t har träffat en uppgörelse med biografägarna och filmuthyrarna. Det är två skäl som gör att man blir betänksam på denna punkt. Det ena är av rent praktisk natur. Det kan mycket väl tänkas att bestämmelserna kan överträdas av självständiga företag, som inte tillhör ifrågasvarande organisation. Visserligen tillbakavisar utskottet denna synpunkt och säger, att risken är praktiskt taget obefintlig — eller obetydlig som man uttrycker det. Men jag vill fråga: Hur vet utskottet det? Erfarenheten av våra skattelagar har ju alltför ofta visat hurusom det finns kryphål som mycket väl kan utnyttjas av företagare som vill slippa ifrån vissa pålagor.

Men, herr talman, vida större än de praktiska betänkligheterna mot förslaget är de principiella. Detta har i viss mån anförts tidigare, av herr Christenson i Malmö. Jag skall bara understryka de synpunkter som han framförde. Genom ett tjugu-årigt avtal inför man bestämmelser som innebär en tvångsvis uttagen avgift för ett visst ändamål. Jag har, i motsats till bevillningsutskottets värderade talesman, mycket svårt att se någon skillnad mellan denna avgift och en i vanlig ordning uttagen skatt. En skatt förblir en skatt, även om man kallar den för avgift. Den principiella skillnaden mellan de båda begreppen blir mycket liten. Jag anser därför att man på detta sätt kringgår riksdagens inflytande när det gäller beskattningen, en

sak som — det vet alla — på ett alldeles särskilt sätt är understruken i våra grundlagar.

Vad man har anledning att befara är att Kungl. Maj:t i finansdepartementet vid andra tillfällen genom dylika uppgörelser skall kunna kringgå bestämmelserna om riksdagens beskattningsmakt. Det är säkert inte svårt för juristerna att finna konstruktioner, som undandrar avgifter av detta slag riksdagens inflytande och avgörande. Det är framför allt tanken på den framtida utvecklingen som gör att jag känner mig förpliktad att uttala ett varningens ord, ett ord som just gäller riksdagen och riksdagens självklara rättighet på detta område.

Nu finns det inte, herr talman, någon reservation som jag kan yrka bifall till. Jag får därför nöja mig med att få dessa betänkligheter antecknade i protokollet.

I detta anförande instämde herr *Braconier* (h).

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Låt mig säga till herr von Friesen, att han och jag är alldeles överens om att vi inte skall medverka till att avhända riksdagen dess beskattningsrätt. På den punkten har jag ingen annan mening än herr von Friesen. Om det blir något tillfälle därtill, skall vi säkert komma på samma linje och hjälpas åt. Men här gäller det, herr von Friesen, ett avtal, inte tvångsvis ingånget utan ett frivilligt avtal, där man har kommit överens om en viss organisation. Jag har mycket svårt att ur några grundlagssynpunkter eller andra synpunkter tolka in i detta avtal, att det innebär något försök att gå på sidan om riksdagens beskattningsrätt. Det skulle, herr talman, innebära att det inte vore möjligt att träffa ett sådant arrangemang i något fall, men det finns ju redan sådana på många områden, och det är alltså ingenting nytt som föreslagits från Kungl. Maj:ts och bevillningsutskottets sida i detta fall. Jag tror därför att herr

Upphävande av förordningen om nöjesskatt, m. m.

von Friesen kan sova alldeles lugnt: riksdagen kommer inte att bli förbigången.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander säger att jag överdrev argumenteringen beträffande riksdagens beskattningsrätt. Jag har, herr Kärrlander, låtit en framstående grundlagstolkare ta del av motionerna och han delar helt och hållet motionärernas uppfattning. Här gäller det enligt avtalet att biografägarna med statens medverkan åläggs obligatorisk avgift. Jag kan i detta sammanhang erinra om vad Schein, en av regeringens experter, skrev i sin bok, där kan kallade arrangemanget för »självbeskattning», men departementschefen använder ett annat ord och kallar det för avgift. Allt har sina förklaringar, herr Kärrlander. Men en sak är klar: om man från riksdagshåll i framtiden skulle motionera om filmstöd eller andra skatteåtgärder på detta område, så kan herr Kärrlander vara säker på att alla de förslag som framförs kommer att avslås av riksdagen under hänvisning till det tjuguariga avtal som upprättats mellan staten och filmbranschen. Riksdagens uppgift och initiativmöjlighet har på detta område blivit ganska vingklippt.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I någon mån kan jag känna mig lugnad av herr Kärrlanders försäkran att det inte från bevillningsutskottets sida funnits någon avsikt att trada riksdagens beskattningsrätt för nära. Men det hade åtminstone funnits en möjlighet att begränsa verkningarna av detta avtal genom att inte göra det så långvarigt. Jag tycker att detta att man träffar ett tjuguarigt avtal, som kan uppsägas från ena partens sida och som Kungl. Maj:t har möjlighet att ändra på, är en ganska onödigt anordning. Det är framför allt på den punkten som jag an-

sett mig böra ge uttryck för mina betänkligheter.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag vill uttala mitt beklagande av att riksdagen tydligen fortsätter behandla denna fråga om den svenska filmproduktionen och dess framtid som en skattefråga och inte som en kulturfråga. Jag tycker att det ringa intresse som bevillningsutskottet och statsutskottet, vilka behandlat dessa problem, visar för att diskutera alla de frågor som är förbundna med den svenska filmproduktionens framtid innebär något av en kulturskandal.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det blir väl inte bättre ur grundlags- eller riksdagssynpunkt, herr von Friesen, om avtalet skall gälla tio år i stället för tjugo år! Har herr von Friesen den uppfattningen att ett sådant avtal ur skattesynpunkt inte står i överensstämmelse med vad riksdagen bör göra är det enligt min uppfattning ovidkommande om avtalet slutes på tio eller tjugo år.

Herr Hermansson beklagade att vi behandlar denna fråga som en skattefråga. Ja, herr Hermansson, det är i varje fall i dag ett ärende som gäller nöjesbeskattning. Men jag skall gärna medge att ärendet även har en vidare syftning och att frågan om stödet till filmen, som herr Hermansson alldeles riktigt framhåller, hör till eklektiskdepartementets område och inte till finansdepartementets.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog i motsats till herr Kärrlander att det är ganska väsentligt i sammanhanget att ta hänsyn till avtalets längd. I princip anser jag visserligen att hela förfaringsättet är felaktigt, och den synpunkten har jag också velat framföra här i kammararen, men ett avtal på kort tid hade

Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader

varit mera smakligt och ur riksdagens synpunkt mera tilltalande än ett tjugoföråttligt avtal.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):

Herr talman! Den blanka reservation som jag fogat till statsutskottets utlåtande nr 91 innebär inte att jag har någon annan mening än utskottsmajoriteten. Anledningen till min reservation är följande.

Förslaget innebär att de kommunala budgeterna brytes mitt under ett löpande budgetår. I kommunerna påstås med anledning härav att kommunikationerna mellan finansdepartementet och kommunerna varit dåliga. Det har även klagats på att vi inte observerat detta och motionerat om att avvecklingen av nöjesskatten skulle uppskjutas ett halvår.

Det rör sig emellertid inte om något slarv från vår sida. I allmänhet betalas de kommunala medel, som kommer in i form av nöjesskatt, tillbaka till dem som lämnar nöjesskatt, och jag delar helt finansministerns uppfattning att vad som återstår av nöjesskattemedlen inte är av någon egentlig betydelse för kommunerna.

Jag har velat få detta antecknat till riksdagens protokoll för att visa att vi inte har försummat något. Vi anser det vara så värdefullt framför allt ur organisations- och föreningslivsynpunkt att få bort nöjesskatten att det är värt att offra de kronor som kommunerna eventuellt kunnat få in i nöjesskattemedel.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Bevillningsutskottets betänkande nr 35

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 684 och II: 839 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B 2

Utskottets hemställan bifölls.

Statsutskottets utlåtande nr 91

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 684 och II: 839 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6**Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 1 mars 1963 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 96, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen framlägges på grundval av ett av skattelagssakkunniga avgivet betänkande (SOU 1962: 42) förslag till vissa åtgärder i syfte att förhindra missbruk i fråga om rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för utgifter för representation och liknande ändamål. Enligt förslaget skall i kommunalskattelagen angivas den allmänna förutsättningen för att dylika kostnader skall vara avdragsgilla. Det förutsättes att dessa bestämmelser skall kompletteras med anvisningar av riksskattenämnden. Vidare föreslås en väsentligt utökad uppgiftsskyldighet beträffande representationskostnader. De nya bestämmelserna i kommunalskattelagen avses skola tillämpas redan vid 1964 års taxering, medan den ökade uppgiftsskyldigheten blir aktuell först vid avlämnandet av 1965 års självdeklaration.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 701 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 859 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag enligt proposition nr 96 med den ändringen beträffande 26 § 8) taxeringsförordningen, att uppgiftsskyldigheten beträffande kostnader för reklam begränsades i enlighet med vad i motionerna anförts;

2) de likalydande motionerna I: 702 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 857 av herr *Carlsson i Stockholm m. fl.*, vari hemställdes,

A. att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 96 måtte

1. besluta sådan utformning av 26 §

taxeringsförordningen att inte endast annonsering utan även vissa andra reklamkostnader, varom exempel givits i motionen II: 857, skulle vara undantagna från specificeringsskyldigheten, och

2. uttala att gäva av ekonomiskt begränsat värde som lämnats i representationssyfte skulle i beskattningshänseende behandlas lika med annan representationskostnad, samt

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till författningstext i anslutning till yrkandet under A 1) ovan; samt

3) motionen II: 858 av herr *Hermanson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen med anledning av proposition nr 96 i skrivelse till Kungl. Maj:ts måtte hemställa om sådan ändring av kommunalskattelagen att däri stadgades att utgifter för representation och liknande ändamål icke vore att hänföra till omkostnader i förvärvskälla.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 96 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och i anledning av de likalydande motionerna I: 701 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 859 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* samt motionerna I: 702 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 857 av herr *Carlsson i Stockholm m. fl.* — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) med den ändringen att 26 § erhöles följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

26 §.

Därest inkomst — — — eller jordbruksfastigheten,

(Utskottets förslag)

26 §.

Därest inkomst — — — eller jordbruksfastigheten,

Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

7) uppgift om — — — efter anmäning,

8) uppgift om kostnader för *annan* reklam än *annonsering*, samt

9) uppgift om — — — andra inventarier.

Redovisas inkomst — — — ovan sägs.
Vad i — — — avsedda uppgifter.

7) uppgift om — — — efter anmäning,

8) uppgift om kostnader för reklam, som riktar sig till bestämda personer och som har karaktär av gåva av mer än obetydligt värde, samt

9) uppgift om — — — andra inventarier.

Redovisas inkomst — — — ovan sägs.
Vad i — — — avsedda uppgifter.

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 701 av herr Holmberg m. fl. och II: 859 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 702 av herr Stefanson m. fl. och II: 857 av herr Carlsson i Stockholm m. fl., samt

3) motionen II: 858 av herr Hermansson m. fl.,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Bevillningsutskottet spanner över stora områden, och det tvingar även mig att söka vara mångsidig. Medan det förra ärendet gällde den svenska filmen har det här i stor utsträckning att göra med restaurangnäringen.

Jag har svårt att förstå varför finansministern och bevillningsutskottet, när de nu söker komma till rätta med problemet om avdragen för representationskostnader, inte tar steget fullt ut och slopar avdragsrätten.

Vad nu föreslås är utan tvekan en förbättring, men jag kan inte finna några skäl varför man skall stanna vid dessa åtgärder. De nuvarande förhållandena är rätt skrämmande såsom framgick av skattelagssakkunnigas betänkande. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att föredra några av

de många exempel på alldeles uppenbara missbruk, som där redovisas i mängd. Jag vill bara säga att vad som avslöjas i utredningen ger bevis för att en mycket asocial mentalitet frodas i kretsar, som annars brukar vilja räkna sig till det nuvarande samhällets stöttepelare.

Det handlar om en typisk klasslagstiftning. Rätten att göra dessa skatteavdrag för representation utnyttjas endast av en liten minoritet i samhället och en relativt välbärgad minoritet. Man skulle kunna göra experimentet att fråga LO:s och TCO:s 2,1 miljoner medlemmar hur många av dem som kan utnyttja avdragsrätten för representationskostnader. Man skulle inte få många jakande svar.

Men lagbestämmelser som endast utnyttjas av en liten privilegierad minoritet i samhället — är det något att slå vakt om? Vi anser att sådana bestämmelser bör avskaffas med det snaraste. Det sägs visserligen i propositionen att det rör sig om en provisorisk lagstiftning, som kan skärpas, när man vet mera om hur ett slopande av avdragsrätten skulle verka för olika skattskyldiga. Nu är det rätt förvånande att man inte skaffat mera siffermaterial som underlag för förslaget. En stickprovundersökning i ett län borde ha varit möjlig att göra. Jag tolkar emellertid uttalandena både av finansministern och utskottet så, att vad som nu föreslås kan vara ett första steg mot ett fullständigt slopande av hela denna avdragsrätt.

Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader

På den punkten skulle jag emellertid vilja ha full klarhet av utskottet. Samtidigt vill jag uttrycka min förvåning över att de socialdemokratiska ledamöterna i bevillningsutskottet inte haft större sympatier för att helt göra slut på de orättfärdiga klassbestämmelser, som alljämt kommer att finnas. Även om regeringsförslaget innebär ett visst framsteg, är det bara fråga om en uppmykning av skattelagssakkunnigas förslag. Avdragsrätten finns fortfarande kvar, låt vara att den har preciserats och — vi får hoppas att det kommer att framgå av den praktiska tillämpningen av den föreslagna regeln — inskränkts.

Jag kan emellertid inte finna att utskottet angivit några giltiga skäl för att inte tillstyrka motion nr 858 i denna kammare, och jag yrkar därför bifall till denna motion.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! De lagstiftningsåtgärder som här föreslås är, såsom herr Hermansson själv framhöll, provisoriska, och anledningen därtill är främst det förhållande som han kritiserade, nämligen att man saknar uppgift om hur stora de årligen yrkade avdragen för representationskostnader är och hur de fördelar sig på olika utgifter. Det är därför omöjligt att få en riktig uppfattning om hur ett helt slopande av avdragsrätten skulle träffa olika skattebetalare.

Därtill kommer att det är fråga om en avdragsrätt som har funnits i många år, och man slopar inte gärna en sådan rätt förrän alla fakta föreligger, låt vara att det är odiskutabelt att avdragsrätten på ett anmärkningsvärt sätt — för att citera utskottet — missbrukas, något som såväl de sakkunniga som remissinstanserna har bestyrkt. De sakkunniga har, såsom herr Hermansson också nämnde, givit många slående exempel på detta. Men enligt utskottets mening kan man inte bortse från att representation under vissa förhållanden har ka-

raktären av omkostnader i förvärvskällan.

Vi får, herr talman, hoppas att förhållandena skall bli avgjort bättre med den provisoriska lagstiftning som väl nu kommer till stånd. Riksskattenämnden bör kunna ange sådana riktlinjer för tillämpningen att en uppressning kan ske. Vidare bör den uppgiftsskyldighet, som lagstiftningen innebär, medföra att det så småningom föreligger ett material som kan bilda underlag för en mer definitiv lösning av frågan om avdragsrätten.

Om förhållandena i fortsättningen kommer att vara sådana som belysts genom de sakkunnigas utredning, förmodar jag att man måste tillgripa ännu hårdare bestämmelser vid en slutlig lagstiftning på området.

Herr talman! Jag yrkar bifall till bevillningsutskottets enhälliga utlåtande.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr Brandt anförde två skäl till att utskottet inte kunnat sträcka sig längre och tillstyrka ett slopande av avdragsrätten vid representation. Det ena är att man inte vet tillräckligt om hur ett slopande av avdragsrätten skulle träffa olika grupper av skattebetalare. Nej, det känner man naturligtvis inte exakt till. Såsom jag förut framhöll har varken finansministern eller utskottet brytt sig om att på något sätt närmare undersöka den saken.

I stort sett vet vi emellertid hur ett slopande av avdragsrätten skulle drabba olika grupper av skattskyldiga. Såsom jag framhöll i tidigare inlägg är det en relativt liten minoritet som nu kan utnyttja dessa avdrag. Jag skulle tro att det exempelvis bland herr Brandts väljare inte finns särskilt många som har nytta av denna avdragsrätt vid representation.

Det andra argument som herr Brandt anför är att representation under vissa förhållanden framstår såsom omkost-

Rätten till avdrag vid inkomsttaxeringen för representationskostnader

nad i förvärvskällan och att i sådana fall avdrag bör medges. Jag vill i anledning därav bara erinra om att varje skattskyldig har en rad utgifter som är direkt föranledda av förvärvsverksamhet och för vilka en vanlig människa inte har möjlighet att göra avdrag. Det gäller t. ex. ökade kostnader för måltider då arbetsplatsen ligger långt bort från bostaden. Det gäller utgifter för arbetskläder, flyttningkostnader i samband med ny anställning, en förvärvsarbetande hustrus utgifter för vård av minderåriga barn under arbetstiden och en rad liknande fall. För sådana utgifter, som alltså är nödvändiga för att man skall kunna utföra sitt förvärvsarbete, får man inte avdrag enligt gällande skattelagstiftning. Däremot får direktör N. göra avdrag om han går på guldkrog med sina affärsbekanta. Andra skattebetalare får betala stora delar av hans nota. Jag tycker att detta är en parodi på skatterättvisa.

Herr talman! Vi brukar inte så ofta begära votering och rösträkning beträffande våra motioner för att inte besvära kammarens ledamöter. I detta fall kommer vi att göra det. Vi anser att en opinionsyttring för ett slopande av avdragsrätten för representationskostnader inte bör vara ovälkommen vare sig för finansministern eller för bevillningsutskottet.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det är inte fråga om antalet här. Bevillningsutskottet tar aldrig hänsyn till om en bestämmelse gäller få eller många.

Man får undersöka om den lag man går att besluta får rättvisa konsekvenser. Fattar man ett beslut vars konsekvenser för olika skattebetalare man inte är säker på, bör man fara fram försiktigt tills man har alla uppgifter. Dem kunde utskottet rimligen inte skaffa sig. Utredningen och propositionen fanns, men i övrigt kunde vi inte få några upplysningar. Sådana kan vi få när var och

en blir skyldig att lämna uppgifter om de avdrag han yrkar. Då kan vi så småningom erhålla en riktig bild av situationen.

Utan att ge några exempel vill jag understryka att det finns skäl för rätt till avdrag. Inom min egen kommun finns ett utländskt bolag som inte alls har tillgång till någon guldkrog men som på ett eller annat sätt måste furnera både utländska och inhemska besökare, eftersom företaget ligger — höll jag på att säga — i en avkrok av världen. Fast jag inte har något personligt intresse av saken tror jag att det ovillkorligen medför kostnader som vi knappast kan vägra någon form av avdrag för.

Så länge vi inte har en klar bild av konsekvenserna finner jag det riktigt att vi förfar som det nu föreslås. Annars skulle väl inte heller ett enigt utskott stå bakom förslaget. Jag har samma intresse som herr Hermansson av att man klämmer åt de verkliga missbrukarna, men det tror jag att vi åstadkommer med det förslag som nu föreligger.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Herr Hermansson refererade till skattelagssakkunnigas utredning under förra året. Det finns väl inte någon utredning som har blivit utsatt för en sådan kritik i remissyttrandena som just skattelagssakkunnigas förslag i representationsfrågan. Man ansåg allmänt att det var mycket svårt för finansministern att lägga fram ett vederhäftigt förslag för riksdagen på basis av utredningen och remisskritiken. Finansministern har dock lyckats utmärkt att finna lösningen.

Finansministern uttalade också i propositionen att förslaget endast innebär en provisorisk åtgärd. Under mellantiden borde jämförelser göras med grannländernas beskattningsförhållanden. Det lämpligaste vore att frågan toges upp i Nordiska rådet. De nordiska länderna har redan likartade lagar på olika områden. Jag anser för min del att finans-

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen
 ministern bör överväga att få till stånd en gemensam lagstiftning i de nordiska länderna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A, B 1 och B 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. B 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 858; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hermansson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B 3) i utskottets betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 858.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hermansson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 199 ja och 7 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till ledamot av allmänt kyrkomöte, och

nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om vissa engångsunderstöd;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänt kriminalregister m. m.;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänt kriminalregister m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 april 1948 (nr 218) om sambruksföreningar, m. m.,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 29 § giftermålsbalken, m. m., och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grun-

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

der för krigssjukvårdsutbildning av läkare och lag om ändring i lagen den 27 november 1953 (nr 688) om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårdslag), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 106, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels godkänna i propositionen angivna grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare;

dels jämlikt 87 § regeringsformen antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 27 november 1953 (nr 688) om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden (krigssjukvårdslag).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft de i anledning av densamma väckta, likalydande motionerna nr 689 i första kammaren av herr *Kaijser* och nr 843 i andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* I motionerna hemställdes, att riksdagen med avslag å propositionen måtte

1) anhålla om ett nytt förslag om krigssjukvårdsutbildning för läkare av innebörd som angåves i motionerna, byggt på nuvarande kurs i krigsmedicin i studieplanen för medicine licentiatexamen och helt inpassat inom universitetsutbildningens ram, samt

2) uttala att den i propositionen förordade omläggningen av läkarnas värnpliktstjänstgöring icke borde innebära längre sammanlagd tjänstgöringstid än 394 dagar.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 689 och II: 843, såvitt däri yrkats avslag å det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående

ändring i krigssjukvårdslagen, måtte antaga det nämnda lagförslaget;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 689 och II: 843, såvitt däri yrkats avslag å propositionen i övrigt, måtte godkänna de i propositionen angivna grunderna för krigssjukvårdsutbildning av läkare.

Reservation hade avgivits vid utskottets hemställan under B. av herr *Kaijser*, fru *Gärda Svenson*, fröken *Nordström*, herrar *Edström*, *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors* samt fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 689 och II: 843 i denna del samt med förklaring att de i propositionen angivna grunderna för krigssjukvårdsutbildning av läkare icke kunnat av riksdagen oförändrade godkännas, måtte godkänna de angivna grunderna med den ändringen att de värnpliktiga läkarnas utbildningstid skulle utgöra 394 dagar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Den proposition, som nu behandlas, innehåller dels ett förslag om krigssjukvårdsutbildning av läkare och dels ett förslag om ändring i den s. k. krigssjukvårdslagen. Utskottsmajoriteten tillstyrker propositionen i oförändrat skick. På en enda punkt råder det inom utskottet delade meningar, nämligen beträffande utbildningstiden för de värnpliktiga läkarna. Sju av utskottets ledamöter — folkpartiets och högerns representanter samt en av centerpartiets ledamöter — har i en reservation anmält avvikande mening.

Propositionen bygger på ett förslag av en särskild sakkunnigutredning, som i propositionen kallas läkarutredningen. Denna har föreslagit att utbildningstiden för de värnpliktiga läkarna skall

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen fastställas till 394 dagar, alltså samma utbildningstid som gäller för värnpliktiga i allmänhet. I jämförelse med nu gällande utbildningstid innebär läkarutredningens förslag en förkortning med cirka två månader eller noga räknat 56 dagar.

Läkarutredningen understryker i sitt förslag, att den förkortning av utbildningstiden, som den föreslår, inte vinnes genom att målsättningen eftersättes utan genom att utbildningen inom mindre väsentliga områden begränsas genom att förekommande dubbelundervisning i förhållande till de akademiska studierna utmönstras och utbildningen systematiseras och effektiviseras.

Utredningens förslag har tillstyrkts av samtliga remissinstanser utom överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen och 1960 års värnpliktsutredning, vilka anser att den föreslagna utbildningstiden om 394 dagar är för kort. Bland de många remissinstanser som tillstyrkt läkarutredningens förslag märks medicinalstyrelsen. De militära chefer jag nyss nämnde framhåver särskilt behovet av ökad tid för befälsutbildningen. De anser att den tid, som för detta ändamål finnes inrymd i läkarnas värnpliktsutbildning, är för kort, och de föreslår att utbildningstiden fastställas till 450 dagar, vilket i realiteten skulle betyda samma utbildningstid som för närvarande.

Departementschefen går en medelväg och föreslår att utbildningstiden fixeras till 420 dagar, vilket alltså innebär en förkortning av den nuvarande utbildningstiden med 30 dagar. Det innebär samtidigt en utökning av utbildningstiden med i runt tal en månad i jämförelse med läkarutredningens förslag.

Det bör kanske tilläggas, att det finns remissinstanser som anser att läkarutredningen borde ha kunnat pruta ned utbildningstiden ytterligare. Bland annat anses det, såsom vi också anfört

i reservationen, att en tjänstgöring om 60 dagar vid fredsförband, som nu ingår i utbildningen, är onödigt lång. Den anses visserligen behövlig på grund av sjukvårdens organisation inom fredsförbanden, men även departementschefen framhåller — på sidan 43 i propositionen — att en tjänstgöring vid fredsförband utöver 30 dagar torde sakna utbildningsvärde. Departementschefen understryker vikten av att varje möjlighet tillvaratages att förkorta tiden för denna tjänstgöring. Inom parentes bör det kanske också sägas att denna fråga för närvarande överväges i en särskild utredning.

Vi som företräder reservationen ansluter oss till läkarutredningens förslag. Vi tror att utredningen har gjort en lämplig avvägning. Ett visst mått av befälsutbildning behövs naturligtvis även för de värnpliktiga läkarna, eftersom militärläkaren skall vara chef för sjukvårdstruppen. Meningen är också att de värnpliktiga läkarna skall utbildas så, att de kan tjänstgöra som bataljonsläkare. Utrymme för denna del av utbildningen finns också inom den av utredningen föreslagna värnpliktstiden. Vi reserverar oss anser att kravet på ökad befälsutbildning inte bör tas som intäkt för en ökning av utbildningstiden utöver vad utredningen föreslagit. Militärläkarens primära uppgift är ju inte att föra befäl och hålla rättning i leden inom sjukvårdstruppen. Hans viktigaste uppgift ligger på det medicinska området.

I reservationen, som anknyter till motion II: 843, har vi framhållit att i ett samhälle där det råder läkarbrist är det nödvändigt att göra en avvägning mellan det civila samhällets behov av läkare och totalförsvarets krav på tillfredsställande beredskapsutbildning för dessa läkare. Den militära sjukvårdsutbildningen bör därför inte vara mera omfattande än vad som är absolut nödvändigt för att läkarna skall kunna fullgöra sina uppgifter inom krigsor-

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen organisationen. Den betydelsefullaste utbildningen — även när det gäller krigssjukvården — skaffar sig läkaren under sina akademiska studier, inte under den militära utbildningen.

Liknande synpunkter som anförts i reservationen och motionen har även medicinalstyrelsen anført i sitt remissyttrande över läkarutredningens förslag.

Herr talman! Med det anförda och med understrykande än en gång av att vi anser att läkarutredningen har gjort en lämplig avvägning när det gäller utbildningstiden för de värnpliktiga läkarna ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 106 med förslag till grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare här i landet. I propositionen föreslås en omläggning av denna utbildning, syftande till att göra läkarna mera dugliga för tjänstgöring i krigsbefattningar såväl inom den militära som den civila krigssjukvården.

Värnpliktstiden för läkare är för närvarande 540 dagar. I propositionen föreslås att den reduceras till 420 dagar, och att tiden avses inkludera såväl soldat- och befälsutbildning som grundläggande befällsskola och sjukvårdsbefällsskola samt också en fackutbildning, en läkarfackskola.

Utbildningen är avsedd att fördelas på flera omgångar, i vilka skall ingå såväl sommar- som vintertjänstgöring liksom även tjänstgöring i krigs- och fredsförband.

Läkarutredningen, på vilkens material propositionen grundar sig, ansåg sig kunna klara utbildningen på kortare tid, nämligen på 394 dagar, som utskottets ärade vice ordförande nyss har framhållit i denna kammare. I motionerna I: 689 och II: 843 har den i propositionen intagna ståndpunkten kri-

tiserats. Motionärerna har yrkat på att utredningens förslag skall antas av riksdagen. Motionärerna menar att det inte står i överensstämmelse med god hus-hållning att undandra allmänheten läkare under längre tid än som föreslås i utredningen. Enligt motionärernas mening skall — som också har framgått av herr Andersons i Sundsvall inlägg — utbildningen kunna gå på kortare tid än 420 dagar. I varje fall skulle, menar man, den kortare utbildningstiden vara motiverad så länge som det råder så stor brist på läkare i landet som för närvarande är fallet. Den till utskottsutlåtandet fogade reservationen innesluter motionsyrkandet i denna del.

I och för sig och under vissa förhållanden kan väl både motionärernas och reservanternas motiv äga giltighet — det vill jag inte bestrida. Jag kan också vara överens med reservanterna om att det allmängiltiga i propåerna om sparsamhet genom en rationell utbildning också äger sin riktighet. Jag förutsätter att vi i allmänhet är överens om detta.

I propositionen tar emellertid departementschefen upp till diskussion frågan om de värnpliktiga läkarnas tjänstgöring, och han anför härvid de synpunkter som de militära myndigheterna och 1960 års värnpliktsutredning anført om förutsättningarna för att uppnå det uppställda utbildningsmålet. För att nå detta mål krävs, anser försvarsministern, en utbildning av den längd och med det innehåll som föreslagits i propositionen. Det är här alltså fråga om en soldat- och befälsutbildning utöver den som läkarutredningen föreslår. Genom det arrangemang som föreslås i propositionen kan också bl. a. önskemålet om en ökad och bättre utbildning för denna kategori realiserats.

Dessa och andra synpunkter, som departementschefen framhåller i propositionen, har vid utskottets behandling av detta ärende övertygat utskottsmajoriteten om att departementschefens

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

överväganden varit riktiga och bör av riksdagen antagas.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Den ärade representanten för utskottsmajoriteten herr Johansson i Södertälje har motiverat utskottets skrivning och därvid särskilt understrukit den eniga uppslutningen kring det väsentliga i Kungl. Maj:ts proposition. Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen gäller egentligen bara en detalj, men jag vill framhålla att det är en relativt viktig detalj. Jag ber att med ytterligare några få ord få understryka dess betydelse.

Kungl. Maj:t har för denna kategori, de värnpliktiga läkarna, föreslagit en något längre tjänstgöringstid än läkarutredningen räknat som nödvändig. Jag är medveten om att försvarsministern stödd på militär sakkunskap ansett sig, som vi hörde, höra föreslå en utbildningstid på 420 dagar i stället för 394.

Av vilka skäl har vi reservanter kommit fram till vår ståndpunkt? Väsentligen av två orsaker: dels menar vi, att den utbildning som de värnpliktiga läkarna skall bibringas bör kunna koncentreras till 394 dagar, vilket ändå inte är någon obetydlig utbildningstid, dels — och det är det viktigaste skälet, som ligger på ett delvis annat plan och som redan har berörts av herr Andersson i Sundsvall — är vi medvetna om den ganska besvärliga läkarbrist som råder i landet, en bristsituation som inte ser ut att kunna hävas i första taget och som även föranlett en icke obetydlig läkarimport.

Den kategori av unga läkare som det här gäller tjänstgör i regel på våra sjukhus. Vi vet hur stort läkarbehovet är på sjukhusen och hur ovälkommen en

värnpliktsinkallelse är i detta sammanhang. Vi vet emellertid också att avbrottet är nödvändigt. Det är inte mot detta vi vänder oss. Våra unga kirurger och medicinare behöver sin utbildning för den händelse det fruktansvärda skulle inträffa att vårt folk en gång får göra bekantskap med krigets realitet.

Men reservanterna — och bland dem finns också medicinsk sakkunskap — anser att det i fredstid borde räcka med den av läkarutredningen föreslagna tjänstgöringstiden. Motiven för tilläggskursen har inte syns oss övertygande.

Jag är, herr talman, förvissad om att den relativt stora grupp av unga läkare som det här gäller skulle känna sig mera rättvist behandlad, om vederbörande inte ålades en längre tjänstgöring än andra värnpliktiga. Det talas ofta om värdet av en positiv inställning till värnplikts- och försvarsuppgifterna, och den inställningen gynnas ju om man försöker göra så rättvisa avvägningar som möjligt.

Det sägs att det rör sig om endast en månads skillnad. Men den månaden läggs ovanför den utbildning som gäller för andra värnpliktiga och blir därför avsevärt betungande.

Herr talman! Trots vad utskottets talesman sade om att det råder väsentlig enighet i frågorna ber jag att få biträda reservanternas yrkande.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att herr Johansson i Södertälje med någon större förtjusning yrkade bifall till propositionsförslaget. Men å andra sidan råder ju delade meningar om utbildningstidens längd.

En uppfattning företräds av de militära myndigheterna och en annan av utredningen, där ju medicinsk sakkunskap har varit företrädd. För att illustrera hur man kan från olika utgångspunkter komma fram till skilda ståndpunkter skall jag be att få anföra

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

vad som i ett par remissyttranden sagts om utbildningstiden. De återges på s. 12 i propositionen. Överbefälhavaren uttalar att »befälsutbildningen måste tillerkännas högsta prioritet» — det är alltså inte bara fråga om prioritet utan om *högsta* prioritet — under det att medicinalstyrelsen, vars sakkunskap när det gäller den medicinska utbildningen man ju inte kan betvivla, framhåller »det angelägna i att läkarna på allt sätt avlastas från sådan verksamhet som kan komma att begränsa deras primära medicinska uppgifter». Dessa båda uttalanden illustrerar på ett utomordentligt sätt de två olika ståndpunkterna.

Jag beklagar att försvarsministern har ansett sig skyldig att gå en medelväg och föreslå 420 dagar, en utbildningstid som ju ligger mittemellan överbefälhavarens 450 och utredningens 394 dagar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill skingra en del missförstånd som lätt kan ha uppstått efter de anföranden som hållits.

Särskilt herr Rimmerfors gjorde närmast gällande att läkarna genom detta förslag skulle komma att behandlas orättvist — jag föreställer mig att han då menade i jämförelse med andra kategorier värnpliktiga. Låt mig därför erinra om att för närvarande är den tid som de värnpliktiga läkarna i princip skall tjänstgöra 540 dagar, även om vi inte alltid tar ut dessa. Jag föreslår nu en sänkning till 420 dagar. Med läkarna jämförliga ungdomar, d. v. s. ungdomar med studentexamen, tjänstgör enligt värnpliktslagen i sammanlagt 540 dagar — det gäller tvångsuttagna till underofficer. Ingenjörer och andra får alltså göra en väsentligt längre värnpliktstjänstgöring än läkarna.

Läkarna är alltså här den gynnade kategorien. Och de är det framför allt därför att utbildningen är anpassad till

läkarnas ordinarie utbildning, alltså deras yrkesutbildning, på det sättet att värnpliktstjänstgöringen fullgörs sommartid under en följd av år — i 30 dagar, 45 dagar o. s. v. Läkarna behöver sålunda inte som andra studentkategorier göra ett helt års sammanhängande avbrott för värnpliktsutbildningen.

Varför föreslår vi då denna sänkning? En hel del omständigheter spelar här in. Naturligtvis finns bland omständigheterna också den, att det civila behovet av läkarkrafter är så stort. Men det vore farligt att bara böja sig för detta, ty det civila behovet av ingenjörer, arkitekter, specialarbetare, jordbrukare o. s. v. är även mycket stort. Skulle värnpliktsutbildningen bestämmas efter den efterfrågan på arbetskraft av olika slag som finns i samhället komme vi in på en farlig väg.

Nej, det är nog så att det allt större antalet läkare som utbildas gör det möjligt att även ändra utbildningstiden.

Det stora i det här förslaget — och det har ingen sagt ett ord om — är ju bl. a. att vi nu skall dela upp värnpliktskontingenten för läkare så, att de läkare som inte behövs i det militära försvaret skall få särskild utbildning så att de kan överföras till den civila krigssjukvården. Detta är något nytt.

När reservanterna trots den minskning i utbildningstiden som jag har föreslagit vill gå ned ytterligare 30 dagar i utbildningstid, beror det på att de menar att det räcker om de värnpliktiga läkarna tas i anspråk 30 dagar — jag hade föreslagit 60 — för förbandssjukvård. Deras deltagande i förbandssjukvården är inte utbildning, utan meningen är att de skall hjälpa förbanden med sjukvården. Vi är tyvärr tvungna att ta ut dessa 60 dagar. Det sammanhänger med den ordning vi nu har med fast anställda läkare. Hela organisationen är under utredning i 1960 års försvarssjukvårdsutredning, men så länge vi har den nuvarande situationen tvingas vi ta ut 60 dagar av de värnpliktiga

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

läkarna för att kunna tillgodose förbandens behov av sjukvård.

Jag skall inte ge mig in på en redogörelse i detalj för utbildningen. Det är bestämt att dessa värnpliktiga läkare, som skall bli värnpliktiga bataljonsläkare, inte bara skall sköta själva sjukvården vid bataljonen utan också vara ansvariga för den lilla tropp som de har till sitt förfogande. De måste vara militärt ansvariga för den och därför är det i programmet inlagt en befälsutbildning som gör att de skall kunna i fält och i krig ha ansvar för den underställd personal. Detta är väsentligt, och det trycker de militära myndigheterna oerhört starkt på. Jag kan inte föreställa mig annat än att det är riktigt och att läkarna själva inser att de inte kan ta detta väldiga ansvar om de inte fått befälsutbildning. Denna befälsutbildning påverkar naturligtvis den totala utbildningstiden.

Jag har velat säga detta därför att man möjligen skulle kunnat få den uppfattningen av diskussionsinläggen här att det är fråga om att öka den utbildningstid läkarna har i stället för att minska den.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag skall inte alls ta upp någon polemik med försvarsministern beträffande rättvisefrågan. Han har nog ganska rätt i sina synpunkter att det inte kan åberopas några rättviseskäl i frågan om läkarnas värnplikts-tjänstgöring. Det skäl jag vill framföra ligger på ett annat plan. Det gäller hurvida den tid som används för själva utbildningen utnyttjas på sådant sätt att det kan anses motiverat att ta denna dyrbara arbetskraft i anspråk på det sätt man gör.

Det är en mycket gammal fråga. Det har från läkare, man kan nästan säga i olika generationer, framförts kritik mot utbildningen. Man har ansett att tiden inte utnyttjats på rationellt sätt, att det blir alldeles för mycket dödtid och att

en koncentration av utbildningen därför kunde anses motiverad.

Denna kritik gäller olika uppgifter som de i militärtjänst utkommenderade läkarna har att fullgöra. Jag minns själv från min beredskapstid hur jag låg ett halvår på ett förband nere i Småland och även med utomordentligt ambitiöst arbete inte kunde fylla mer än maximalt en timme varje dag med att fullgöra mina uppgifter som militärläkare. På samma plats befann sig en civil läkare, en provinsialläkare, som i motsats till många andra provinsialläkare inte hade full sysselsättning utan gärna åtog sig uppdraget att sköta sjukvården vid detta förband. Men det dröjde nära ett halvt år innan de militära och civilmilitära myndigheterna kunde bibringas den uppfattningen att det var ett rationellt arrangemang att låta denna civila läkare sköta också den militära sjukvården vid förbandet på platsen. Andra läkare skulle kunna anföras många liknande exempel på hur tiden lämnas outnyttjad.

Det talas om i propositionen och departementschefen nämnde det även här att det är nödvändigt att ha befälsutbildning. Med all respekt för den befälsutbildning läkarna får, vad den nu innebär, är jag fullt övertygad om att de klarar sig förträffligt i utövandet av sina funktioner i militärtjänst även med en kortare militär utbildningstid. Då det gäller att utöva befäl kan det ju tänkas att dessa befattningshavare har egenskaper och har lärt sig tala ett språk som gör det möjligt för dem att bli åtlydda och att leda dem som de är satta att föra befäl över.

Det är framför allt av dessa skäl, herr talman, som jag är övertygad om att en förkortning av utbildningstiden är möjlig.

Nu säger statsrådet att det är nödvändigt att ta ut de 60 dagarna som sjukvårdstjänstgöring vid förbanden där läkarna skall utföra verklig sjukvård; den arbetskraft man har räcker inte till för

Grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och ändring i krigssjukvårdslagen

att fullfölja detta arbete. Om det är riktigt som statsrådet säger — jag vill inte bestrida det, jag har ingen möjlighet att bedöma det — så låt oss gärna acceptera de två månaderna för sjukvårdande uppgifter och förkorta utbildningen i motsvarande grad.

Härtill kommer de skäl som anförts av reservanterna att det i dagens läge är nödvändigt att läkarna utnyttjas så mycket som möjligt för den civila sjukvårdens trängande behov.

Det förefaller mig som om alla skäl talar för bifall till reservationen, och jag ber också att få yrka bifall till den.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr von Friesen skall komma ihåg att vi nu lägger om utbildningen. Den kritik som herr von Friesen framförde mot den tidigare utbildningen av värnpliktiga läkare, det är ju den som har föranlett den utredning som gjorts och den proposition som har lagts fram. Vi föreslår alltså nu en omläggning och vi har kommit fram till att vi kan förkorta utbildningstiden. Jag tror inte att man skall peka på gamla försyndelser. Vi startar här på nytt, och det är ett läkarteam som har fått lägga upp utbildningen.

Herr von Friesen sade att han blivit lagen i anspråk bara en halvtimme eller timme om dagen när han varit i tjänst under beredskapen. Det är ofta en viktig halvtimme som det gäller! Hade det inte funnits någon läkare som hade kunnat tas i anspråk, vet man inte vad som hade kunnat hända. Vi måste alltid ha en läkare tillgänglig. Är hälsan god och ingen är sjuk, får läkaren gå omkring utan att ha något att göra vid förbandet, men det kan ju hända något. Vi kan inte skicka ut förbanden utan läkare. Kritiken att en läkare utnyttjas bara en halvtimme om dagen kan inte gälla i sådana sammanhang. Vi är tvungna att ha läkaren på plats. Herr von Friesen får förlåta mig, men

herr von Friesens påpekande om den där halvtimmen är inget rimligt argument.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Försvarsministern erinrade om att propositionen i själva verket innebär förslag om en nedskärning av tjänstgöringstiden. Jag är klart medveten om detta eftersom jag deltagit i behandlingen av ärendet i utskottet och jag hade till och med tänkt uttala min glädje över att denna förkortning varit möjlig. Men tiden gick ifrån mig och jag uppehöll mig mest vid de negativa aspekterna och framförde önskemål i överensstämmelse med utredningen att man skulle söka åstadkomma likhet mellan de värnpliktiga läkarnas och övriga värnpliktigas villkor. Att det föreligger olikheter mellan läkarna och andra som får befälsutbildning är uppenbart. Men jag blev vunnin för denna lösning, som kan anses befogad med hänsyn till läget på sjukvårdens område och med hänsyn till att utredningens förslag faktiskt innebär att den totala utbildningstiden förkortas från sammanlagt 540 dagar till 394 eller till som det heter »den tid som gäller för värnpliktiga i allmänhet».

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fanu herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

andra lagutskottets hemställan i mom.

B) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 84 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 126, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1) och

2) lag om tillfälliga bostäder vid skogs- och flottningsarbete m. m. (skogsförläggningsslag).

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 742 i första kammaren av herr *Mårtensson* och nr 902 i andra kammaren av fru *Skantz m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 743 i första kammaren av herrar *Per Petersson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt nr 900 i andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl., samt

3) motionen nr 901 i andra kammaren av fröken *Sandell*.

I *motionerna I: 742* och *II: 902* hade yrkats »att i arbetarskyddslagen införes en sådan bestämmelse att äsyftade arbetstagare tillgodoses samma skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete hos varumottagare som övriga arbetstagare med stöd av arbetarskyddslagstiftningen kommer i åtnjutande av samt att vederbörande utskott ges i uppdrag att utarbeta nödvändig lagtext».

I *motionen II: 901* hade yrkats »att även det husliga arbetsområdet föres in under arbetarskyddslagen samt att utskottet måtte utarbeta härför erforderlig lagtext».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionen *II: 901* måtte bifalla förevarande proposition, nr 126, såvitt gällde förslaget till ändring i 3 § arbetarskyddslagen;

B. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, såvitt gällde övriga förslag till ändring i arbetarskyddslagen;

C. att riksdagen med avslag å motionerna *I: 743* och *II: 900* måtte bifalla förevarande proposition, såvitt gällde förslaget till skogsförläggningsslag;

D. att riksdagen i anledning av motionerna *I: 742* och *II: 902* i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande dessa motioner;

E. att sistnämnda båda motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under D. hem-

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

ställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om behovet av ändring i 60 § arbetarskyddslagen.

Reservation hade avgivits vid utskottets hemställan under A. av fru *Hamin-Thorell*, fröken *Nordström*, herr *Dahlberg* och fröken *Sandell*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen II: 901 måtte med avslag å förevärande proposition, nr 126, såvitt gällde förslaget till ändring i 3 § arbetarskyddslagen, för sin del antaga paragrafen i av reservanterna angiven lydelse, innebärande att även det husliga arbetsområdet inordnades under arbetarskyddslagstiftningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag och några förstakammarledamöter har avlämnat en reservation i anslutning till 3 § i föreliggande förslag till ändring av arbetarskyddslagen. Denna paragraf avser undantagande av det husliga arbetsområdet från lagens tillämpning.

Vi har undan för undan kunnat se hur det husliga arbetsområdet avfolkas. Det blir där allt svårare att få tillgång till arbetskraft. Med stor sannolikhet kan vi fastslå att orsakerna till denna bristsituation i mycket stor utsträckning är att hänföra till frånvaron av fasta normer på detta område och till den nedvärdering av det husliga arbetet, som de inom yrket sysselsatta tycker sig möta, samt det vanetänkande som sedan gammalt förekommer på detta område. Enligt detta vanetänkande går det inte att reglera arbetsförhållandena i hemmen genom lag eller avtal. Så långt tillbaka i tiden som jag har följt utveck-

lingen på detta arbetsområde och tagit del av denna yrkesgrupps erfarenheter har jag mött samma brist på initiativ i denna fråga. Denna brist grundar sig på ett resonemang liknande det som arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen och andra lagutskottet har fört i anslutning till den nu aktuella ändringen av arbetarskyddslagstiftningen.

Arbetarskyddsstyrelsen anför som ett skäl för att inte ta in det husliga arbetsområdet under lagen att »privatlivet bör skyddas från insyn». Man slår således vakt om vad man kallar hemmets helgd. Men kan vi inte säga att den som upplåter sitt hem till arbetsplats för en annan människa ger avkall på denna princip? Gör man sitt hem till arbetsplats för utom familjen stående personer får man väl också ta konsekvenserna av detta i lagstiftnings- och avtalshänseende. I dessa avseenden kan hemmen jämföras med alla andra arbetsplatser. Det är i alla fall min uppfattning, och med utgångspunkt från den har jag tillåtit mig att motionera i denna fråga. Jag har också ställt mig bakom den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Jag är glad för att socialministern ansluter sig till principen att det husliga arbetet borde komma in under denna lagstiftning. Det är emellertid förklarligt att han har gett vika inför de uppställda svårigheterna att tillgodose denna princip. Det finns nämligen, som jag förut sade, så mycket vanetänkande på detta område, ärvt från tidigare generationer, och det är sannerligen inte lätt att föreslå några nyheter. Jag ville emellertid genom min motion och reservationen ge kammarens ledamöter tillfälle att stödja socialministern i hans fortsatta verksamhet på detta område. Avsikten har också varit att kammaren skulle få ett tillfälle att som sin uppfattning ge till känna, att det inte bör vara de överordnade myndigheternas rädsla för att utföra inspektion i hemmen som skall vara avgörande härvid-

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

lag. Arbetarskyddsstyrelsen har nämligen som ett skäl för att inte föreslå det husliga arbetets inordnande under arbetarskyddslagen uttalat, att uppdraget att utföra inspektioner i hemmen för den inspekterande skulle framstå som en föga eftertraktansvärd sysselsättning. Mot denna bakgrund har man avstyrkt att det husliga arbetet omfattas av arbetarskyddslagen.

Alla andra organisationer har instämt i att det finns vissa svårigheter när det gäller att ordna inspektionen på detta område. Också jag är fullt medveten om att svårigheterna här är större än på många andra arbetsplatser. Men vi måste också komma ihåg att inte alla av de arbetsplatser som omfattas av arbetarskyddslagen är stora arbetsplatser. Lagen tillämpas även för många små arbetsplatser med samma intima karaktär som hemmen, och i dessa fall klarar man av inspektionen. Det kan också erinras om att det förekommer många andra former av inspektion i hemmen vilka bör vara lika besvärande för den som utför inspektionen. Jag tänker på ohysesinspektioner av t. ex. Anticimex samt inspektioner för kontroll av om licensavgift är betald, därest det finns TV-apparater i hemmen o. s. v.

Jag frågar mig om man i detta fall bör ta hänsyn till den inspekterande myndighetens åsikter, enligt vilka det skulle vara föga eftersträfvansvärt att utföra dessa inspektioner. Man har aldrig tillfrågat arbetsmarknadsmyndigheterna om hur deras tjänstemän känner sig inför sitt uppdrag att kontrollera arbetsvilligheten och rätten till ersättningar från arbetslöshetskassan. Ingen tjänsteman har väl heller kommit på idén att vilja motsätta sig uppdraget att vara kontrollant i det avseendet. Man anser att myndighetens kontrolluppgifter är en skyldighet som åvilar den enligt lagen.

Jag tycker att det är anmärkningsvärt att man inte skickat ut ärendet på remiss även till de direkt intresserade,

husmodersorganisationen och yrkeskvinnornas organisationer. Även om hembiträdesorganisationen numera bara består av en liten tynande förening i Stockholm, hade det väl varit lämpligt att skicka lagförslaget på remiss även till denna.

Denna fråga är för mig av både principiell och praktisk natur. Den är av principiell natur, eftersom den rör jämlikhet och demokrati. Att ställa vissa grupper utanför det skydd samhället kan ge eller att ställa vissa arbetsområden i en sådan situation, att de inte kan bli konkurrenskraftiga i fråga om arbetskraften, är inte förenligt med vårt moderna samhälle. Frågan är av praktisk natur därför att maskiner mer och mer kommit att användas i det husliga arbetet. Tekniken har gjort landvinningar även där.

I hushållsarbetet används även en hel del syntetiska medel, och arbetsplatsen i hemmet har sålunda kommit att bli mera riskfylld än tidigare. Detta är starka skäl för att man även i hemmen borde införa en arbetarskyddsinspektion. Genom försäkringsbolagen kan vi få fram statistik på att ett anmärkningsvärt stort antal olyckor inträffar just i hemmen varje år. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att här lämna några statistiska uppgifter, men de som är intresserade kan senare läsa därom i första kammarens protokoll. Man vet att ett stort antal olyckor beror på dåliga trappstegar, trasiga korkmattor o. s. v. Allt detta samverkar till att jag här vädjar till kammaren att denna i varje fall gör en opinionsyttring för att även få in husligt arbete i arbetarskyddslagstiftningen, detta så mycket mera som det i Norge och Finland inte finns några undantag på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till punkt a i den reservation, som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 53. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Beträffande det föreliggande ärendet råder delade meningar endast på en punkt, som nyligen har berörts av fröken Sandell. Den gäller frågan huruvida det husliga arbetet bör ligga utanför arbetarskyddslagens tillämpningsområde eller inte.

Även inom utskottet har vi den uppfattningen att arbetstagare, som utför arbete i annans hushåll, i princip bör kunna beredas samma skydd och få utföra sitt arbete under samma trygghet som andra människor. Därom råder alltså endast en uppfattning i utskottet, men vi har å andra sidan inte kunnat undgå att ta intryck av de skäl, som anförts såväl av arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen som av departementschefen. Dessa myndigheter, vilka var för sig har prövat frågan, har kommit till det resultatet att man på grund av arbetets speciella karaktär inte bör lägga det husliga arbetet inom arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Vad man framför allt tycks ha fäst avseende vid är svårigheten att effektivt kunna kontrollera lagens efterlevnad. En sådan kontroll förutsätter rimligtvis att inspektion skall ske. Såväl arbetarskyddsstyrelsen som socialstyrelsen framhåller att generella inspektioner i det avseendet inte bör förekomma i hemmen. Utskottet har fäst avseende vid, att om det husliga arbetet skulle läggas under arbetarskyddslagens tillämpningsområde, skulle yrkesinspektionen ha befogenhet och skyldighet att verkställa inspektion. Det skulle då uppenbarligen uppstå vissa svårigheter för yrkesinspektionen att avgöra, i vilka hem det finns hembiträden. Tillgången på sådana är ju relativt ringa. Det är numer, skulle jag tro, endast en liten procent familjer som har hembitråde.

En viktig synpunkt som utskottet

också fäst avseende vid är den, att vi på detta område har en speciell lagstiftning, den särskilda hembiträdeslagen. I den lagstiftningen upptas faktiskt en del av de skyddsfrågor som berörs i arbetarskyddslagen. Hembiträdeslagen är för övrigt, som departementschefen framhåller, för närvarande under utredning, och det tycker vi inom utskottet är ett starkt skäl för att vila på hanen.

Dessutom finns det en del svårigheter av speciell karaktär, vilka berörs i en motion i denna kammare, för vilken fru Skantz är huvudmotionär. Denna motion har föranlett utskottet att föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande sådana arbetstagare som utför viss del av sitt arbete i lokaler, över vilka arbetsgivaren inte har något inflytande, t. ex. transportarbetare och distributionsarbetare. I vissa avseenden uppstår samma situation för hembitråde, t. ex. då hon utför arbete i tvättstuga i ett hyreshus, där ju den enskilde hyresgästen — i detta fall arbetsgivaren — inte kan utöva inflytande på skyddsanordningarna, eftersom det är hyresvärdens, som är ansvarig för dessa. Jag hoppas att den utredning, som vi hemställt om med anledning av motionen av fru Skantz m. fl., kommer att beakta även det problemet, som alltså även berör hembiträdena.

Herr talman! På grund av de skäl som anförts av arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen och som även departementschefen har accepterat samt på grund av att det finns en särskild lagstiftning, hembiträdeslagen, som för närvarande är föremål för översyn, har vi inom utskottet inte kunnat ställa oss välvilliga till det framställda motionsyrkandet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall säger att utskottet tagit ställning efter den noggranna prövning av frågan som har föregått behandlingen i utskottet. Jag tycker inte det har varit någon noggrann prövning på denna punkt. Dels har man inte skickat ut förslaget på remiss till de organisationer som kan beröras av det, dels finner jag att man har använt samma argument som jag alltid mött under de 30 år som jag följt med frågorna på detta yrkesområde. Man har helt lugnt bara sagt att det är arbetets speciella karaktär som gör det omöjligt att föra in det under lagstiftning. Det tycker inte jag är någon riktig prövning.

Vidare talar herr Anderson om att det skulle bli så svårt att utöva kontroll av att lagens bestämmelser verkligen efterlevdes. Det är klart att vissa svårigheter kan uppstå. Men om vi skulle behöva vara alldeles övertygade om att varje detalj av en lag efterlevdes, skulle vi aldrig stifta några lagar. Utskottet har ändå varit synnerligen förtröstansfullt inför möjligheten att klara ifrågasvarande kontroll, om den tillsatta utredningen rörande hembiträdeslagen skulle kunna ta in frågan i sitt kommande förslag om arbetarskydd. Man säger nämligen i utskottsutlåtandet: »De av motionären påtalade problemen torde i stället böra lösas inom den särskilda hembiträdeslagstiftningen.»

Den meningen gläder mig alldeles särskilt, ty därav förstår jag att utskottet trots allt tror på att man skall kunna lösa frågan om inspektion i hemmen. Om utredningen tar upp denna speciella fråga och framlägger förslag om att bestämmelser om arbetarskydd skall införas i den särskilda hembiträdeslagen, så tror utskottet att det skall finnas möjlighet att utöva kontroll av bestämmelsernas efterlevnad. Eller menar man inte att vi i sådant fall också behöver något slag av myndighet som är övervakande?

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Liksom utskottsmajoriteten och reservanterna anser jag att hembiträdena naturligtvis i princip skall åtnjuta samma arbetarskydd som andra arbetstagare. Frågan är bara hur detta skall realiseras på ett riktigt sätt så att vi inte får bara en bestämmelse på papperet av noll och intet värde. Jag är inte riktigt på det klara med hur reservanterna har tänkt sig det hela. Reservationen och motionen sammanfaller inte i alla avseenden, utan vissa synpunkter som togs upp i motionen har fallit bort i reservationen.

Det är alldeles riktigt att riskerna i hemarbetet blir större och större i och med att man inför flera elektriskt drivna apparater och inte minst på grund av alla de kemiska medel som används i dag. Reservanterna talar också om bioteknologi. Detta är en oerhört vittomfattande fråga. Bioteknologien handlar inte enbart om riktiga arbetsställningar, utan den rör hela arbetsmiljön och arbetsklimatet.

Reservanterna utgår väl från att man skall göra rutininspektioner och inte bara inspektera efter anmälan. Det vore också beklagligt om inspektion skulle förekomma endast i sådana fall då anmälan ingivits. Dessa inspektioner bör naturligtvis företas i förebyggande syfte. Då måste man också tänka sig att införa någon sorts register över alla familjer som har hembiträden för att ha något att gå efter, och det tror jag är utomordentligt svårt. I fråga om vanliga arbetsplatser föreligger ingen anmälningsskyldighet, utan de inspekterande myndigheterna måste spåra upp verkstäder i källare och på andra platser. Ännu svårare blir det att få reda på alla familjer som har hembiträde. I många fall har man ju hembiträde endast tillfälligt, ett eller två år, kanske tre. Vidare har vi alla de deltidsanställda att tänka på, som också i så fall bör åtnjuta skydd på arbetsplatsen.

Den stora svårigheten ligger alltså i

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

att få reda på alla dessa familjer, om hembiträderna kommer in under arbetarskyddslagen. Man finge lov att införa en anmälningsskyldighet i samband med mantalsskrivningen, så att anmälningarna kunde förmedlas till den inspekterande myndigheten. Det vore självfallet arbetarskyddsstyrelsen som bleve tillsynsmyndighet tillsammans med yrkesinspektionen. På arbetsplatser med mindre än 10 anställda utövas tillsynen av den kommunala tillsynen, som i dessa frågor sorterar under yrkesinspektionen.

Denna inspektion fungerar vidare på det sättet att det endast är i städer och större samhällen som tillsynen utövas av tjänstemän. På andra platser är det kommunala förtroendemän som har denna uppgift, liksom fallet är med nykterhetsnämnderna och hälsovårdsnämnderna. Kommunala förtroendemän skulle alltså få gå ut och inspektera arbetsplatserna i hemmen. Det är naturligtvis en ytterst grannlaga uppgift att komma till hemmen och undersöka alla de risker ett hembiträde kan utsättas för: elektriska maskiner, kemikalier, snavningsrisker, halkningsrisker, arbetsbänkarnas höjd, höjden på sängarna som skall bäddas — om sängarna är för låga kan det bli tröttsamt att bädda dem — stå på huvudet i badkaret för veckotvätten, belysningsförhållandena, om säkerhetsbälten finns vid fönstertvättning, om fönsterbågarna håller bältet o. s. v. Arbetarskyddslagen talar också om raster i arbetet, måltidsuppehåll m. m. I motionen tas också frågan om bostaden upp, men det är mera tveksamt om den inspekterande myndighet som här blir aktuell kan blanda sig i den saken. Det finns vidare bestämmelser rörande minderåriga arbetstagare; dessa bestämmelser gäller främst arbetstidens förläggning. Men i och med att skolreformen genomförs blir alla minst 16 år innan de börjar arbeta.

Vad som är nödvändigt i detta sammanhang är en upplysningskampanj.

Försäkringsbolagen och konsumentinstitutet har startat en kampanj som kallas »Detta kan hända i hemmet». Vore det inte skäl att låta arbetsförmedlingarna lämna ut en folder till såväl arbetsgivare som arbetstagare med upplysning om rättigheter och skyldigheter. Enligt arbetarskyddslagen har nämligen inte endast arbetsgivare utan även arbetstagare skyldighet att se till att t. ex. alla redskap används på rätt sätt. Man skulle kunna driva mera upplysning utan att därför vidta några direkta lagstiftningsåtgärder. Vi har tidigare varit inne på en sak som jag tror är av mycket stor betydelse, nämligen förslaget att arbetstidslagen skall gälla även för hembiträden. Denna fråga skall, förmodar jag, utredas av den sittande utredningen beträffande hembiträdeslagen. Varför skulle inte den utredningen även kunna taga upp denna fråga?

Jag antar att utredningen måste göra en fältundersökning. Frågeformulär måste gå ut till både arbetsgivare och arbetstagare, och skulle frågeformulären kunna omfatta även arbetarskydd, så att man får klart för sig på vad sätt inspektionen skulle kunna byggas ut. Jag vädjar därför till socialministern att ge den sittande utredningen tilläggsdirektiv så att den kan ta upp även dessa frågor. Om någon lagstiftning skall införas kan det inte bli fråga om någon speciell hembiträdeslag, utan den vanliga arbetarskyddslagen bör utvidgas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till fröken Elmén att jag inte har förnekat att det är förknippat med vissa svårigheter som kanske inte finns på andra arbetsplatser. Men jag anser inte att svårigheterna är oöverkomliga. Jag tror det bör vara lättare att få veta vilka familjer som har hembiträde än att hålla reda på de företagare som har en

Ändring i arbetarskyddslagen, m. m.

mangel eller en tvättinrättning eller dylikt.

Den som har ett hembitråde får varje år i mantalsuppgifterna uppge detta. Även registreringen av yrkesskadeförsäkringsavgifter visar om man har någon anställd. Den detaljen tror jag därför inte kan motivera ett avslag av motionen.

Jag förstår fröken Elméns synpunkter ty hon representerar på sätt och vis den inspekterande myndigheten, och vi vet hur man där har resonerat vid framläggandet av detta förslag.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är ett uttalande av utskottet som jag tycker det finns anledning att reagera mot. Utskottet anser att man bör undanta det husliga arbetsområdet därför att man inte kan inspektera hemmen. Det skulle vara besvärligt för myndigheterna att klara av en sådan inspektion.

Det verkar som om utskottet hade den uppfattningen att inspektion enligt arbetarskyddslagen vore något vanligt förekommande. Tvärtom är det så att de flesta inspektioner som förekommer är föranledda av att det gjorts anmälan om missförhållanden. Man har inte en inspektionsverksamhet som verkar som bevakning eller där man kommer som en tjuv om natten, utan det är ytterst sällan inspektion förekommer. Jag vågar säga att man kan vara verksam i arbetslivet i trettio år utan att någon gång råka ut för en arbetarskyddsinspektion, såvida inte en sådan särskilt begärs. Om det föreligger sådana missförhållanden i ett hem där hembitråde finns anställt är det befogat med inspektion. Då bör man inte kunna avvisa en inspektion genom att säga att detta inte faller under arbetarskyddslagen — det borde helt enkelt omfattas av den lagen.

Jag har velat säga detta därför att man från utskottets sida argumenterar som om inspektion enligt arbetarskydds-

lagen skulle vara någon vardaglig föreltelse på andra arbetsplatser. Så är absolut inte fallet.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag har en liten aning om verksamheten på detta område, och jag vet att det med vissa tidsintervaller företas rutininspektioner på arbetsplatserna. Inspektioner företas emellertid också efter anmälan.

Enligt 1960 års folkräkning fanns det 70 000 hembiträden med över halvtidstjänst och 73 000 hade under halvtidstjänst. Om det husliga arbetsområdet föres in under arbetarskyddslagen skulle inspektionen i hemmen efter anmälan skapa irritation och misstänksamhet, om det inte även förekommer rutininspektioner.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Med anledning av vad som har yttrats här vill jag säga att om ett hembitrådes arbetsplats är av så undermålig beskaffenhet att det är motiverat med en anmälan till yrkesinspektionen torde det hushållet, med den ringa tillgång det för närvarande är på hembiträden, ha mycket stora svårigheter att få behålla ett hembitråde. Detta har vi också inom utskottet kommit fram till när vi diskuterat frågan. Vi har även kommit till den slutsatsen att en anmälan säkerligen skulle skapa en icke önskvärd irritation.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Sandell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Sandell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 51 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr STAXÄNG (h), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstat fel.

Mom. B—F

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva tandläkaryrket m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta mo-

tioner om viss översyn av lagen om vapenfria värnpliktiga samt om behandlingen av samvetsömma värnpliktiga.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 169 i första kammaren av herrar *Källqvist* och *Eric Gustaf Peterson*, samt nr 203 i andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* om viss översyn av lagen om vapenfria värnpliktiga, samt

2) motionen nr 448 i andra kammaren av herr *Spångberg* angående behandlingen av samvetsömma värnpliktiga.

I *motionerna I: 169* och *II: 203* yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en snar översyn av bestämmelserna i 1943 års lag om vapenfria värnpliktiga i syfte att vidga området för dessas tjänstgöring och att anpassa tjänstgöringstiden efter övriga värnpliktigas».

I *motionen II: 448* hemställdes »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen anhålla om utredning av frågan om åstadkommande av lämpligare behandling av personer som på grund av samvetsbetänkligheter vägrar utföra tjänst som vapenfria värnpliktiga eller inom civilförsvaret».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av motionerna I: 169 och II: 203 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av möjligheterna att utvidga området för de vapenfria värnpliktigas tjänstgöring, varvid samtidigt frågan om tjänstgöringstidens längd för dessa värnpliktiga borde övervägas;

2) att nämnda motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 448 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! I motionen II: 448 har hemställts om en utredning som syftar till en humanare behandling av samvetsömma värnpliktiga som vägrar ta befattning med uppgifter i militär regi och om utredning rörande tjänstgöring i civilförsvaret.

För närvarande råder på detta område ett militärt godtycke, varigenom personer som vägrar fullgöra sådan tjänstgöring under hela sin värnplikts-tid utsätts för omfattande och flera gånger upprepade inkallelser, vilka för dem som är totalvägrare i regel leder till fängelse. Sålunda har vi flera år i våra fångelser ett hundratal fredsfångar. Det tas ingen hänsyn till de samvetsbetänkligheter av etiska, religiösa eller andra ideella skäl som anförts. Jag vet inte om det funnits något fall, där man i vårt land tagit hänsyn till dessa värnpliktsvägrare.

Utskottet hemställer att motionen skall avslås. Man vill ha kvar det nuvarande tillståndet på detta område. Det har blivit något normalt att gång på gång sätta in fängelse hederliga människor med en ideell uppfattning som gör att de inte kan fullgöra tjänst i militär regi. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande huvudsakligen till tidigare behandling av detta problem och den utredning som gjordes av 1941 års sakkunniga.

Den som gjort sig besvär med att läsa 1941 års sakkunnigas betänkande och jämför detta med den lag som på grundval därav har utfärdats kanske förstår att den har tillkommit under en tid då det var krig och då människovärdet stod på nollpunkten. De sakkunniga utgick ifrån att det i vårt land skulle finnas människor som man från samhällets sida inte har anledning att ta någon hänsyn till.

Den som läst grundlagens bestämmelser, § 16 regeringsformen, och konventionen om de mänskliga rättigheterna

och jämför dessa med föreskrifterna i den nu gällande lagen och sakkunnigbetänkandet på vilket lagen om de värnpliktiga samvetsömma grundar sig finner, att denna lag bryter mot både grundlagen och konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Vi vet, som jag sade, att årligen ett hundratal hederliga medborgare i vårt land döms till fängelsestraff, därför att de inte kan göra våld på sitt samvete och personligen medverka i en verksamhet som har krig, dödande av människor, som yttersta uppgift. Alla betecknar väl det nuvarande rustningstillståndet i världen som rena vanvetet. Jag tror inte det finns någon som vill påstå att det som nu pågår ute i världen i fråga om rustningar och kaprustning har något med förnuft och kultur att göra. Ingen för väl ett sådant resonemang, såvida man inte i sådan grad påverkats av den militära hjärntvätten att samvetet inte längre reagerar i detta avseende.

De människor det här är fråga om har, såsom jag framhållit i min motion, insett krigets vanvett och tar konsekvenserna därav. De säger nej till varje medverkan i militär regim. De gör detta trots att de kanske gång på gång buras in i fängelse. Och många väljer — det visar också förhållandena i andra länder — hellre döden än att de gör våld på sitt samvete och utför militärtjänst.

Enligt min mening måste man ta hänsyn till dessa människor. Som ett skäl för avslag på motionen erinrar emellertid utskottet bland annat om att det vid 1959 års riksdag framhölls att nära nog alla, som vägrar att utföra vapenfri tjänst, tillhör sekten »Jehovas vittnen». Ja, vad mer med det? Men behövs det bara att ett dylikt antagande åberopas för att utskottet skall vanmäktigt ropa på fängelse för vapenvägrare? Finns det inte någon annan utväg? Enligt utskottet behövs inte någon utredning om sådant som hör samman med värnpliktsvägran.

Nu tillhör ju inte alla vapenvägrare

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

»Jehovas vittnen» och jag har inte heller i min motion omnämnt någon särskild rörelse. Å andra sidan är det riktigt att de flesta av vapenvägrarna är medlemmar av »Jehovas vittnen». Men vad har denna rörelse för underlag för sin tro? Jo, bibeln. Över huvud taget rör det sig kanske inte om procentuellt sett så stor del av vårt lands befolkning, vare sig det är fråga om »Jehovas vittnen» eller andra som konsekvent vill följa den tro vartill de bekänner sig och som därför vägrar att göra vapentjänst. Men antalet är i alla fall så stort att varje år något hundratal måste sättas i fängelse.

Utskottet vill emellertid inte vara med på utredning om någon humanare behandling än fängelse och kan inte tänka sig någon annan uppgift än maskerad militärtjänst för dessa vapenvägrare. I detta sammanhang hänvisas i utskottet bl. a. till riksdagens tidigare uttalande om att arbete och kostnader inte bör nedläggas på en närmare utredning om saken. Ja, det är också en motivering när det gäller något som gör att — jag upprepar det — ett hundratal människor varje år dömes till fängelse utan att någon kan påstå att de har begått något brott. Deras enda motsatsställning till samhället består däri att de inte vill medverka i en organisation som har mord såsom yttersta mål.

Utskottet hänvisar som sagt till att det inte skulle vara vårt att lägga ned arbete och kostnader på en närmare utredning om dessa ting. Men det finns säkert inom alla grupper i samhället lämpliga personer som gärna skulle för en mycket billig penning utföra en sådan utredning. Och det måste kosta mycket pengar att varje år under en viss tid ordna med inkallelse av vapenvägrare, hemsändande av dem från den plats där de blivit placerade samt därefter åtal, domstolsförfarande och fängelse. Denna cirkelgång drar också stora kostnader för samhället, och även ur den synpunkten är det angeläget att man tar sig en funderare

på huruvida det är rimligt att för framtiden fortsätta med en sådan ordning.

Vi skulle ha mycket att lära från andra länder när det gäller detta problem. I varje land finns det människor som hellre ådrar sig straff än gör våld på sitt samvete och rättsuppfattning när det gäller militärtjänst. I Norge tillämpas en mycket humanare behandling än i Sverige, och man har exempelvis i Amerika sedan någon tid visat en förnuftigare inställning än tidigare till dessa frågor. Över huvud taget finns det i olika länder material som kan bilda underlag för jämförelser och bedömanden, om man verkligen vill försöka finna bättre utvägar för sitt handlande i detta fall.

När utskottet hänvisar till att de vägrande skulle tillhöra »Jehovas vittnen» vill jag fråga på vad man bygger sin särskilda diskriminering av »Jehovas vittnen». Det kan väl inte vara avgörande vilken religion en medborgare i vårt land bekänner sig till — om han har någon religion över huvud taget — eller vilken kristlig organisation, i detta fall »Jehovas vittnen», han tillhör. Jag kan inte finna att det är en bärande motivering för ett utskott. Det är närmast en skandal att sådant kan försiggå i ett demokratiskt samhälle. Orsaken kan väl inte vara någon annan än att man inte har satt sig in i vad dessa organisationer egentligen är eller kanske att man har läst missvisande skrifter om dem; det finns åtskilliga sådana.

Jag upprepar än en gång: alla tillhör inte »Jehovas vittnen». Jag har inte heller tänkt speciellt på dem, även om jag naturligtvis har tagit dem med i beräkningen när jag väckt min motion. Alla vapenvägrare är inte ens religiösa. För ett par år sedan vägrade en av alla aktad person att utföra tjänst i civilförsvaret, nämligen Barbro Alving. Hon fick först böter och sedan fängelsestraff. Häromdagen dömdes en kontorist, Inga-Stina Landström, av Stockholms rådhusrätt till 40 dagsböter à 14 kronor för civil-

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

försvarsvägran av etiska skäl. Vid domstolen motiverade hon sin vägran med skriften »Om kriget kommer». Hon fann att myndigheterna i den gav en vilseledande bild av atomkrigets verkliga ansikte. Efter en längre, sakrik deklaration med citat ur skriften i fråga förklarade hon inför domstolen:

»Allt detta gör att jag måste vägra att medverka till den svenska civiltjänstpolitiken. Om lagen förbjuder något sådant är jag beredd att bära konsekvenserna av mitt handlings sätt. Inför mitt samvete kan jag inte handla på annat sätt. Om min ringa person känner ett medansvar för hela mänsklighetens öde, så är inte detta något negativt. Det är inte bara en mänsklig rättighet som jag här utnyttjar, en rättighet att handla i överensstämmelse med mitt samvete, utan en skyldighet gentemot mina medmänniskor.»

Hon tillhör inte »Jehovas vittnen» och — såvitt jag vet — inte heller någon annan religiös organisation.

I tisdags lämnade en vapenvägrare, Dick Mossberg, in en längre skrivelse till kommandanten för Bodens fästning. Han meddelar i denna inlägga — sedan han talat med regementspastorn och någon överordnad — att han inte längre kan utföra det arbete han blir ålagd utan beslutat sig att bli totalvägrare. Från och med i morse har han börjat hungerstrejka. Hur han nu kommer att behandlas vet vi inte, men vi känner till att det har förekommit att hungerstrejkande omhändertagna har tvångsmatats med hjälp av slangar. Man har alltså underkastat dem en behandling som inte ens har tillämpats i de underutvecklade länderna. På den tid då Gandhi begagnade hungerstrejken såsom ett medel att tvinga de bestämmande att behandla det indiska folket förnuftigt blev han inte utsatt för tvångsmatning. Är det en mänsklig handlingsväg vi har slagit in på här i landet, när vi begagnar metoder som inte ens kolonialmakterna har begagnat mot undertryckta folk?

Jag vill i detta sammanhang fråga utskottet vem som har lämnat uppgifterna om att »Jehovas vittnen» har en fientlig och föraktfull inställning mot staten. Jag har forskat i saken men inte kunnat finna någonting i deras skrifter som visar en föraktfull inställning mot staten. Varifrån har den idén kommit? Det är ganska viktigt att vi får veta på vilka grunder utskottet egentligen har handlagt detta ärende. Jag skulle vidare vilja fråga var utskottet har inhämtat uppgiften att »Jehovas vittnen» är beredda att kämpa i krig med militära vapen. Dessa två uppfattningar tycks ha varit vägledande för utskottet när det har satt sitt betyg på människorna i denna organisation. De är emellertid felaktiga. Tills jag får bevis för motsatsen riktar jag mot utskottet anklagelsen att det har försökt föra kammaren bakom ljuset.

Vi vet att religiösa riktningar ofta står i kamp mot någon annan religiös uppfattning eller organisation. Själv är jag inte religiös. Det är inte på sådan grund jag kämpar för dessa människors rätt och människovärde utan det är i egenskap av riksdagsman. Jag håller på grundlagens bestämmelser, på konventionen om de mänskliga rättigheterna och på de grundsatser som vi, lagstiftande kvinnor och män i riksdagen, har skyldighet att följa när vi stiftar lagar och tar ställning till hur människor skall bedömas och dömas.

Religiösa och deras organisationer talar ofta om strider, segrar, svärd o. d. Men det är ju symboliskt; man menar inte att man skall gå ut i strid och vinna segrar med våldsmedel. Det menar varken metodister, pingstvännen, »Jehovas vittnen» eller vad man kallar sig. Medlemmar i frälsningsarmén klär ut sig i uniformer, delar upp sig i soldater och officerare och går ut för att vinna segrar. Men ingen vill väl påstå att de tänker slåss med våldsmedel i militära formationer.

Man ligger ofta i fejd med varandra och begagnar sådana uttryck som strid

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

och kamp både bland »Jehovas vittnen» och inom andra kristna organisationer. Men striderna gäller religiösa och ideella uppfattningar, och man är främmande för våldsmedel. Det förekommer också strider inom de religiösa organisationerna själva — vi känner exempelvis striden i statskyrkan om kvinnans likställighet. Men vad som är värdefullt — och det bör man väl ändå fästa sig mest vid när man tar ställning till ideella organisationer som är garanterade religionsfrihet enligt vår grundlag — är den tolerans som man ofta finner bland medlemmar inom samtliga organisationer.

Innan jag väckte min motion hade jag fått kontakt med en känd teolog, teologie licentiat Stig Jakobsson i Uppsala. Han ville att något skulle göras mot den ovärdiga behandlingen av »Jehovas vittnen» i vårt land. Han hoppades att riksdagen nu skulle besluta en allvarlig och samvetsgrann utredning av frågan, och han framhåller bl. a. i en skrivelse:

»Inspärrandet i fängelse av personer, som på grund av en religiös övertygelse icke vill göra en viss tjänst, är icke någon lycklig lösning i ett demokratiskt och civiliserat samhälle och i ett land, som undertecknat Förenta Nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna. Det skulle för samhället vara en mer tillfredsställande lösning, om staten kunde finna en form av tjänstgöring, som 'Jehovas vittnen' kunde godkänna. Kanske skulle man kunna tänka sig en civil statlig myndighet, exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen, eller någon privat organisation eller något enskilt företag. Skulle detta icke vara möjligt, vore det den bästa lösningen, att staten helt generöst låte 'Jehovas vittnen' slippa all tjänstgöring och alla straff för s. k. lydnadsbrott. Därmed skulle staten befria sig från det obehag och den olust som den nuvarande ordningen medför. Det skulle vidare innebära, att samhället inte behövde betala synnerligen stora omkostnader för inställelse till militär-

förband och Uppsala universitets skogsförvaltning för endast någon dag eller timme, för utredningar, domstolsförfaranden och överklaganden med allt vad det medför, liksom fängelsevistelse, som också har till följd att den fängslade icke kan utföra sin gärning i samhället.»

Jag skall låta detta uttalande få utgöra avslutningen på mitt anförande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 448 i denna kammare.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag känner ingen som helst glädje över att behöva bemöta åtminstone några av herr Spångbergs synpunkter i hans egenskap av motionär. Det sammanhänger med att jag delar herr Spångbergs otillfredsställelse med den nuvarande ordningen. Jag beundrar — och har alltid gjort det — hans tålmod med alla slags underligheter i samhället och hans lidelse för att även de skall få rätt, som vi tycker har en dålig underbyggnad för sin argumentering. Denna rättslidelse vore värd ett bättre svar än ett förnyat avböjande.

Ändå har utskottet kommit till den uppfattningen, att det i dagens läge inte var annat att göra än att avslå motionen. Herr Spångberg har ju yrkat att vi skulle föreslå en utredning om behandlingen av denna speciella kategori civilvärnpliktiga. De flesta av dessa hör uppenbarligen till gruppen »Jehovas vittnen» — det har ju inte heller herr Spångberg förnekat. Utskottet menade att frågan nyligen prövats av två på varandra följande riksdagar och att ingenting nytt av värde för frågans belysning sedan dess inträffat.

Svårigheten med denna grupp människor ligger i själva motspänstigheten, i de personliga problem som möter oss. Om »Jehovas vittnen» bara vägrade att fullgöra krigstjänst, så vore det väl inte så svårt att komma till rätta med svårigheterna. Men för en del av dessa

Behandlingen av samvetsömna värnpliktiga, m. m.

personer — säkerligen mycket aktningvärda, övertygelsetrogna och offervilliga människor — ligger ju problemen på ett annat område. Deras samveten förbjuder dem att över huvud taget tjäna staten i sådant som har någon beröring med försvarsmakten.

Enligt herr Spångberg har utskottet påstått att dessa människor har en fientlig inställning till staten. Var står det skrivet, herr Spångberg? Vi har bevisligen inte sagt någonting alls om deras inställning till staten. Efter läsningen av deras skrifter har jag dock personligen bibringats den övertygelsen, att de är mycket kritiska mot samhället som sådant och till statsmakterna, som ofta betecknas som ett vilddjur eller som Djävulen själv. Men fördenskull skall ingen skugga kastas över deras samveten. Jag har respekt både för grundlagens bud och för den enskildes samvete. Samtidigt måste vi dock göra klart för oss, att samvetets utslag är beroende av den kunskap vi har och den undervisning vi fått. Och dessa människors undervisning har varit sådan, att effekten blivit denna kritiska inställning.

Eftersom herr Spångberg blandade ihop »Jehovas vittnen» med andra kristna samfund — som han uttryckte det — vill jag också säga att vi inte anser deras syn på samhället som ett riktigt uttryck för den kristna tron och för bibelns lära. Tvärtom har de flesta av oss, som bekänner kristen tro, den uppfattningen att med denna bekännelse följer också ett samhällsengagemang, givetvis med den reservationen — som finns redan i den Heliga skrift — att man måste lyda Gud mer än människor.

I dag har jag på nytt frågat herr Gustafsson i Borås vad han anser att vi skall ta oss till med »Jehovas vittnen». Jag ställde den frågan till honom därför att han är en av vårt lands främsta kännare av denna rörelse och deras skrifter och även har behandlat deras

problem i bokform. Han svarade i dag, liksom han tidigare gjort från denna talarstol, när samma fråga varit uppe till behandling: »Det finns ingenting att göra mer än att helt enkelt låta dem gå.»

Den frågan får väl prövas på nytt i olika sammanhang, och jag vill gärna öppna en väg till diskussion också utifrån det utskottsutlåtande som nu behandlas. Vad utskottet begär är nämligen en utredning, inte på grundval av herr Spångbergs motion utan i anledning av en annan motion, nämligen den motion som väckts i denna kammare har herr Keijer som huvudmotionär. Den motionen har i väsentliga delar bifallits av utskottet. I den motionen har begärts en utredning, som avser en utvidgning av området för de vapenfria värnpliktigas tjänstgöring. Om riksdagen beslutar i enlighet med detta förslag, så kommer givetvis utredningen att omfatta alla kategorier värnpliktiga vapenvägrare. Om därför den grupp, som herr Spångberg närmast tänker på, har sina svåraste problem när det gäller tjänstgöringens art, d. v. s. det arbete som de möjligen kan förmås att utföra åt samhället när de blir inkallade och inte vill fullgöra vanlig värnplikt, så ligger en prövning av även den problematiken såvitt jag förstår inom ramen för utredningsförslaget. Personligen skulle jag också hälsa med tillfredsställelse att Kungl. Maj:t än en gång omprövade problematiken i samband med »Jehovas vittnen».

Eftersom det här har riktats klander mot hela utskottsutlåtandet, vill jag framhålla att utskottet alltså har tillmötesgått en hemställan om att Kungl. Maj:t skall se över bestämmelserna rörande värnpliktstjänstgöringen för vapenvägrare. Vi har en lag av 1943, som alljämt gäller på detta område, och motionärerna menar att man nu efter 20 år kan kosta på sig en översyn av den lagen. Hittills har de människor som anmält samvetsbetänkligheter mot militärtjänst i regel blivit hänvisade till sjuk-

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

vård, krigssjukvård, civilförsvaret eller arbete vid statens vattenfallsverk och statens järnvägar. Nu menar motionärerna, att vi i likhet med exempelvis Västtyska förbundsrepubliken borde kunna vidga området för de civilvärnpliktigas insatser. Skillnaden mellan tysk och svensk lagstiftning ligger framför allt på två områden. Valfriheten är i Tyskland mycket större och kan alltså tillgodose olika önskemål från de samvetsömmas sida, och vidare är tjänstgöringstiden lika lång för militär tjänstgöring och för civil tjänstgöring.

Det framgår av motionen och av andra åberopade handlingar, att man i Tyskland har möjligheter att ge dessa människor en hel rad andra uppgifter än vi hänvisar dem till. Det kanske allra viktigaste är att de vapenfria värnpliktiga inte lyder under försvarsministeriet utan så snart deras vapenvägran godkänts överförs till socialministeriet.

Jag skall inte närmare gå in på denna fråga, framför allt med tanke på den tidsnöd under vilken vi arbetar, men jag anser att detta bör nämnas, eftersom det öppnar en väg till en genomlysning av hela problematiken på nytt.

Frågan om tjänstgöringens längd tas också upp, men jag lämnar detta därhän i detta sammanhang. Det var närmast herr Spångbergs invändningar som uppkallade mig till talarstolen. Annars fanns det ju egentligen ingen anledning att yttra sig, eftersom utskottet är enhälligt.

Det är emellertid min förhoppning att vi skall kunna lösa hela denna problematik, eftersom utskottet är enigt, om att det nu förekommer förhållanden som inte är tillfredsställande. Vi gick enhälligt med på önskemålet att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om möjligheterna att utvidga området för de vapenfria värnpliktigas tjänstgöring och samtidigt få frågan om tjänstgöringstidens längd belyst.

Jag väntar inte att min vän Spång-

berg skall vara nöjd med detta svar, men jag skulle i likhet med herr Spångberg önska att vi kunde få en lösning på problematiken. Det är möjligt att man redan med utgångspunkt från detta yrkande om en översyn av lagbestämmelserna skulle kunna komma ett steg på väg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag fick inga svar på mina frågor, och jag väntade inte heller att jag skulle få några svar, eftersom jag inte vet varifrån de skulle tas. Herr Rimmerfors fantiserar inte. Jag fick i stället en fråga av herr Rimmerfors, nämligen var i utlåtandet det står att utskottet skulle hävda att »Jehovas vittnen» har en föraktfull inställning mot staten. Det står på många ställen, framför allt i det betänkande som jag citerat och som även återges på s. 4 i det utlåtande som herr Rimmerfors har undertecknat. Där står det: »Rörande *behandlingen* av ifrågavarande samvetsömma anförde de sakkunniga: Det har tidigare nämnts, att bland de samvetsömma finnas personer, som icke förtjäna särskild hänsyn från samhällets sida. De sakkunniga avse särskilt de personer, vilka hysa en mot *staten föraktfull inställning.*» — Där har vi orden. »I detta sammanhang erinras om den sekt som benämnes Jehovas vittnen, och för vilken de sakkunniga tidigare redogjort.»

Detta uttryck var alltså icke någon fantasiprodukt från min sida, utan det var hämtat ur betänkandet och ur utskottets utlåtande. Jag förstår inte varifrån man har fått detta om den föraktfulla inställningen. Det är en kliché, som länge har funnits. Jag tycker att »Jehovas vittnen» har en mycket vördnadsfull inställning gentemot staten. Jag medger att beskrivningen i det utskottsutlåtande som vi nu behandlar verkade nedslående. Jag ringde därför till Vakt-

Behandlingen av samvetsömma värnpliktiga, m. m.

tornet för att tala med föreståndaren för denna rörelse och få några uppgifter direkt från huvudkvarteret. Jag skulle vilja fråga varför utskottet inte har brytt sig om att fråga vederbörande själva. Varför refererar man till herr Gustafsson i Borås, en av de värsta motståndarna mot »Jehovas vittnen»? Han har bl. a. skrivit en bok om denna rörelse, och han och jag har tidigare debatterat dessa ting. Han sade vid detta tillfälle först att man kunde lita på de sakkunnigas uttalande för att sedan erkänna, att man nu har övergivit den gamla teorien om dödandet. Trots att man vänt sig till herr Gustafsson i Borås som speciellt sakkunnig när det gäller »Jehovas vittnens» organisation och vet att han har tagit avstånd från vad som tidigare har skrivits, så skriver man fortfarande på samma sätt.

För att klargöra »Jehovas vittnens» inställning till staten skall jag citera ur en artikel i Vaktornet. Den är av ganska färskt datum. Den stod i det nummer som utkom den 1 maj — tidskriften utkommer två gånger i månaden. Där har man om »Jehovas vittnens» inställning till staten och myndigheterna skrivit: »De existerande myndigheterna äro av Gud insatta i sina ställningar i förhållande till varandra. Jehova, den Högste, är inte de världsliga nationernas och deras 'överordnade myndigheters' Gud, och likväl utövar han valde över dem. Då Jehova 'ordnade' dem, insatte dem i sina ställningar i förhållande till varandra och bestämde i vilken ordning de skulle få komma till världsvälde, ordnade han det inte så att de skulle vara högre än han själv eller hans Kristus.»

Man kan väl ändå inte säga, att detta är en föraktfull inställning till staten. Jag tycker den är ganska vördnadsfull.

Så kommer vi till våldet. Där bad jag om en skriftlig redogörelse för hur »Jehovas vittnen» såg på saken, ty det är rätt svårt att orientera sig efter all förvillelse som uppstått genom att man

på olika håll, när man behandlat frågan, citerat skrifter som är mycket gamla. Då fick jag ett brev från den ansvarige utgivaren av Vaktornet, J. H. Eneroth. Herr Gustafsson i Borås kan naturligtvis säga att det inte förhåller sig som det står i brevet. Det heter emellertid där:

»När Jehovas vittnens inställning till nationernas krigföring och försvarsförberedelser kommer på tal har det ofta framhållits att vårt anspråk på neutralitet skulle stå i dålig samklang med vissa uttalanden, bland annat i Vaktornet för 1939, s. 342 och följande, där det visas att de kristna är berättigade att försvara sig själva och sina bröder mot oberättigade angrepp. Bakgrunden till dessa uttalanden visar emellertid att det inte alls är fråga om krig eller dylikt. Vad som avsågs var att det i Amerika under 1930-talets senare år och början av 1940-talet försiggick en häftig kampanj från speciellt Katolsk Aktions sida för att göra slut på Jehovas vittnens verksamhet. Katolska kyrkan var ju synnerligen vredgad på grund av den allt vidsträcktare spridning som Jehovas vittnens förkunnelse angående bibelns rätta läror fick, varigenom dogmerna som givit kyrkan rikliga intäkter, till exempel skärseldsläran, avslöjades såsom fullt obibliska. Katolsk Aktions medlemmar uppmanades kraftigt att ingripa och störa Jehovas vittnens möten och hindra deras fridsamma strävan att undervisa folk om bibelns sanningar. Gång på gång visade det sig också att ordningsmakten, som ju i Amerika till mycket stor del utgörs av irländare, för vilka prästens ord är lag, i stället för att upprätthålla ordningen stillatigande åsåg pöbelangreppen och ibland till och med arresterade Jehovas vittnens ordningsmän, som sökte hindra fridstörarna att spränga mötena. Det gick till sist så långt att Förenta staternas Solicitor General (närmast motsvarande justitiekanslern i Sverige) Francis Biddle i en radioutsändning

Interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

över hela amerikanska kontinenten den 16 juni 1940 yttrade:

'Jehovas vittnen har gång på gång blivit angripna och slagna. De hade inte begått någon förbrytelse, men mobben menade att de hade gjort det och tog saken i egna händer för att utkräva straff. Justitieministern har beordrat omedelbar undersökning av dessa överfall. Människorna måste vara vaksamma och framför allt bevara förmåga att tänka klart och kallt. Eftersom våldsdåd från mobbens sida kommer att göra regeringens uppgift oändligt mycket svårare kommer något sådant inte att tolereras. Vi kan inte besegra det nazistiska onda genom att tillgripa dess metoder.'

Tillåt mig fråga om det, mot bakgrund av denna skrivelse som är avgiven av en av de ansvariga inom organisationen med en grundsyn som vi inte har anledning att betvivla, finns någon anledning att rikta sådana beskyllningar som de som förekommit mot organisationen — från andra religiösa organisationer, från utskottet och inte minst från dem som utformat det betänkande på vilket ifrågavarande lag stöder sig.

Jag skall, på tal om våldet, också be att få citera en sats ur »Jehovas vittnens» huvudbok. Det heter där att »Jehovas vittnen», tjänare och sändebud har ett skäl att göra anspråk på frikalleselse från militär utbildning och allmän tjänst — ett »Jehovas vittne» tillhör Jesu Kristi här och tjänare såsom stridsman under den befälhavare som Jehova förordar. Och om det mest väsentliga, om de vapen som organisationens medlemmar använder, heter det, att emedan de vapen, som en Jesu Kristi stridsman är utrustad med inte är köttsliga, är han inte bemyndigad av sin befälhavare att ta del i denna världens köttsliga krigföring.

Nog borde man undersöka dessa saker litet närmare i stället för att fästa sig alltför mycket vid vad motståndare till organisationen av konkurrensskäl säger.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde tisdagen den 21 innevarande maj.

§ 12

Interpellation ang. långfristiga avtal rörande produktionen av och handeln med spannmål

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARBELL (s), som yttrade:

Herr talman! Förhandlingar pågår angående ett långsiktigt, kanske 10-årigt avtal mellan Sveriges utsädesförening i Svalöv och Allmänna svenska utsädes AB, likaledes i Svalöv. Avtalet, som parterna lär vilja sätta i kraft inom kort efter det Kungl. Maj:t godkänt detsamma, skulle avse marknadsförandet av samtliga vid föreningen förädlade sorter. Det får förutsättas bli avpassat med hänsyn till den internationella konventionen för rättsskydd åt växtförädlingsprodukter och för ömsesidig utbetalning av växtförädlingsavgifter. Sverige har visserligen ännu inte undertecknat konventionen men utredning pågår i det syftet. Att utarbeta ett långsiktligt avtal utan hänsyn till rättsskyddsfrågorna låter sig naturligen ej göra.

Långtidsavtalet jämte det internationella avtalet kan komma att ge utsädesbolaget full juridisk äganderätt till alla kvaliteter av föreningens sorter. Bolaget kommer därigenom att få bestämma över vilka villkor som skall gälla för andra näringsutövaras rätt att få reproducera och saluföra sorterna liksom också att få bestämma hur mycket man vid försäljningarna vill ta ut i royalties, som sedan skall tillgodoföras föreningen.

Konsekvenserna av det långsiktiga

Interpellation ang. sockersjukas rätt till anställning i statlig tjänst

avtalet och den internationella konventionen skulle bl. a. bli följande:

1. Den till alldeles övervägande delen med allmänna medel arbetande föreningen skulle överlämna den legala monopolrätten till sina samtliga förädlingsresultat till ett privatägt bolag.

2. Andra företag, som hittills varit verksamma på utsädesproduktionens och -handels område, kan genom det privata bolagets beslut komma att uteslutas från möjligheterna att i sin verksamhet utnyttja de växtförädlingsresultat, vilka åstadkommes tack vare allmänna skattemedel, eller komma att ställas inför orimliga villkor.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet, mot bakgrund av att ett eventuellt nytt och långfristigt avtalssystem på här nämnt område berör praktiskt och principiellt betydelsefulla frågor, för avsikt att låta riksdagen på förhand få ta ställning till den huvudsakliga utformningen av ett sådant långfristigt system?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. sockersjukas rätt till anställning i statlig tjänst

Ordet lämnades på begäran till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Den 1 december 1961 lämnade civilministern i denna kammare svar på en enkel fråga angående principerna för anställande av arbetsföra sockersjuka i statlig tjänst. Svaret blev i korthet, att »grundlagsstadgandet om tjänstetillsättande efter förtjänst och skicklighet utan undantagsställning för partiellt arbetsföra skall tillämpas även beträffande fullt arbetsföra sockersjuka».

Frågan framlades den gången närmast av det skälet, att en arbetssökande till televerkets verkstäder hade vägrats arbete, sedan man fått veta att han hade diabetes. Ärendet kunde inte överklagas, då vederbörande föredrog att återta sin ansökan och i stället återgå till ett arbete i privata näringslivet.

Sedan ATP och obligatorisk sjukförsäkring med moderskapsförsäkring genomförts för såväl företagare som anställda, reser en enskild arbetstagar inga anspråk mot den egna arbetsgivaren vid sjukdom eller förtidspensionering. Arbetsgivaren bär icke heller kostnaderna speciellt för sina egna anställda, utan kostnaderna fördelas på alla arbetsgivare genom en viss avgiftsprocent på lönesumman. Insikten härom har emellertid icke trängt igenom så, att den färgat av sig på de olika verkens reglementen, långt mindre kommit in i medvetandet på dem som anställer folk ute i landet på olika statliga verksamhetsområden.

Nyligen avskedades en ung pojke från en av SJ:s busstationer, där han blivit anställd men efter 3 månader anmanades att förete läkarintyg. 16-åringen avskedades utan misskund, när han avslöjades som diabetiker. Det har senare visat sig att SJ handlade helt i överensstämmelse med gällande reglemente, som uppenbarligen icke står i överensstämmelse med gällande författning. På baksidan av det för SJ-anställning fastställda läkarintyget står uppräknat en rad sjukdomar, som utgör hinder för anställning. Här nämns även symptomen »äggvita och socker i urinen». Socker i urinen utgör inte endast ett hinder för personal i säkerhetstjänst utan gör också en person oduglig att vara springbud eller städerska inom SJ. Bestämmelserna är en rest från en svunnen tids betraktelsesätt av statstjänst som särskilt privilegierad anställning och diabetes som ett arbetshinder.

En diabetiker, som blivit anställd i statstjänst, har icke någon möjlighet att

Interpellation ang. sockersjukas rätt till anställning i statlig tjänst

få ordinarie eller extra ordinarie befattning. Här kommer åter läkarintyget in, som då icke bara innefattar ett omdöme om det aktuella hälsotillståndet utan också en prognos och då oftast måste innehålla en uppgift om att framtiden för den sockersjuka ter sig oviss. Medicinalstyrelsen har med anledning av en hänvändelse från fångvårdsstyrelsen tagit upp frågan om hälsovillkoren för ordinarie anställning och styrelsen har beslutat hemställa till civilministeren om en ändring.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till statsrådet och chefen för civildepartementet få ställa följande frågor:

Anser statsrådet att krav på läkarintyg av nämnd typ vid anställning i statens tjänst är förenligt med gällande författning om handikappades anställningsmöjligheter och är statsrådet beredd att göra en översyn av de statliga reglementena inom verken beträffande sockersjukas rätt till statlig anställning?

Är vidare statsrådet beredd att ändra reglerna för ordinarie och extraordinarie anställning så, att även sockersjuka kan erhålla sådan anställning på vanliga grunder?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad utbildning av läkare,

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret under budgetåret 1963/64 jämte i ämnet väckta motioner,

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1963/64 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till folkpensioner m. m., ersättning till postverket för pensionsutbetalningar samt bidrag till sjukförsäkringen jämte i ämnet väckta motioner,

nr 116, i anledning av väckta motioner om anslag till forskning rörande unga kvinnors asocialitet,

nr 117, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen,

nr 118, i anledning av väckta motioner om anslag till anskaffande av inventarier till allmänna samlingslokaler,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa organisationsändringar inom överståthållarämbetets skatteavdelning, m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1963/64 till överståthållarämbetet,

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny huvudorganisation för statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reseersättning åt församlingspräster m. m. jämte en i ämnet väckt motion,

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar m. m., och

nr 124, i anledning av riksdagens år 1962 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa organisationsändringar inom överståthållarämbetets skatteavdelning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i anledning av propositionen väckt motion,

nr 22, i anledning av väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden, och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 28 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående procentatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggs pension, dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i 1954 års internationella konvention till förhindrande av havsvattnets förorening genom olja m. m., och

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt, m. m., dels ock i ämnet väckt motion; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner om utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram, m. m.,

nr 32, i anledning av väckt motion om utredning rörande arbetstid och fritid,

nr 33, i anledning av väckta motioner om en inventering av förekomsten av ödegårdar, lämpade som fritidshem, angående behovet av fritidslokaler inom tätorterna och angående underhållet av vissa enskilda utfartsvägar, och

nr 34, i anledning av väckta motioner

om förbättring av personalvården och de psykohygieniska betingelserna inom arbetslivet samt om förbättring av personalvården inom den statliga verksamheten.

§ 15

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1963/64 till Bidrag till De Blindas förening;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m., i vad propositionen avser eklestastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den försvarsmedicinska forskningens organisation m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd till barnstugor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1963/64 till karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar och Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Omkostnader.

§ 16

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till lag angående ändring i lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 17

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr

944, av herr *Larsson* i Luttra m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Denna motion bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.33.

In fidem
Sune K. Johansson
